

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Jaroslav Paul

Trestný čin lichvy

Rigorózní práce

Olomouc 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma *Trestný čin lichvy* zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně dne 29.8.2018

.....

podpis

Klíčová slova

Lichva, trestní právo, trestný čin, půjčka, úvěr, tíseň, lichevní smlouva, laesio enormis.

Keywords

Usury, criminal law, crime, loan, credit, distress, usury contract, laesio enormis.

Seznam použitých zkratek

TrZák – Zákon č. 140/1964 Sb., trestní zákon

TZ – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TŘ - Zákon č. 141/1964 Sb., trestní řád

ZSM - Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

TOPOZ - Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

ZOTČ - Zákon č. 45/2011 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

NOZ – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

OZ1964 – Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

p. a. – *per annum* (lat.) – za rok

RPSN – roční procentní sazba nákladů

NS ČR - Nejvyšší soud České republiky

OČTŘ – orgány činné v trestním řízení

Motto:

Ďábel stvořil lichváře. Ti nepracují jako lidé a nebudou trestáni s lidmi, nýbrž s démony, neboť množství peněz, které lichvou získávají, je stejné jako množství dřeva odesílaného do pekla k jejich spálení.

Kardinál Jakub z Vitry, 1. polovina 13. století

Seznam použitých zkratk	4
Obsah	6
1. Úvod	8
2. Základní charakteristika lichvy	9
3. Historické a náboženské minimum	12
3.1. Středověká lichva a vývoj k modernímu pojetí	12
3.2. Trestněprávní úprava lichvy na území České republiky 1914–2009	13
3.2.1. Zákon k učinění přítrže obmyslnému jednání ve věcech úvěrových	13
3.2.2. Císařské nařízení o lichvě	14
3.2.3. Válečná lichva	16
3.2.4. Trestněprávní úprava lichvy po II. světové válce	19
4. Ekonomické souvislosti a ochrana slabší strany	20
4.1. Ochrana slabší smluvní strany	21
4.1.1. Spotřebitelský úvěr	22
4.1.2. Finanční arbit	24
4.1.3. Ochrana slabší strany v občanském zákoníku	24
5. Občanskoprávní úprava lichvy	26
5.1. Občanskoprávní úprava lichvy k 31. 12. 2013	26
5.2. Současná úprava lichvy v NOZ	27
5.2.1. Neúměrné zkrácení	27
5.2.2. Srovnání lichvy a neúměrného zkrácení	29
5.3. Právní úprava institutů užívaných v lichevních smlouvách	30
5.3.1. Srovnání smlouvy o půjčce a smlouvy o úvěru k 31. 12. 2013	30
5.3.2. Srovnání smlouvy o zápůjčce a smlouvy o úvěru dle NOZ	31
5.3.3. Zajišťovací instituty	32
6. Trestněprávní úprava lichvy	36
6.1. Skutková podstata trestného činu lichvy	36
6.2. Objekt	37
6.3. Objektivní stránka	39
6.3.1. Jednání při lichvě prosté	39
6.3.2. Jednání při palichvě	40
6.3.3. Hrubý nepoměr vzájemných plnění	42
- Hrubý nepoměr u lichvy úvěrové	43
- Hrubý nepoměr i lichvy za hotové	47
- Srovnání pojmu hrubý nepoměr v NOZ a TZ	48
6.3.4. Znevýhodňující stavy poškozeného	49
- Tíseň	49
- Rozumová slabost	50
- Nezkušenost	51
- Lehkomyšlnost	52
- Rozrušení	53
6.3.5. Následek	56
6.3.6. Příčinná souvislost	56

6.4.	Subjekt	57
6.4.1.	Trestní odpovědnost právnických osob	58
6.5.	Subjektivní stránka	59
6.5.1.	Omyl	62
6.6.	Kvalifikované skutkové podstaty	64
6.6.1.	Lichva jako zločin	66
6.7.	Vývojová stádia trestného činu lichvy	67
6.8.	Okolnosti vylučující protiprávnost a trestnost	67
6.9.	Okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti	68
7.	Vztah lichvy a jiných trestných činů	70
7.1.	Vydírání	70
7.2.	Útisk	70
7.3.	Podvod	71
7.4.	Úvěrový podvod	72
8.	Trestný čin lichvy v sousedních státech	74
8.1.	Slovenská republika	74
8.2.	Německo	74
8.3.	Rakousko	75
8.4.	Polsko	76
9.	Specifika v postupu OČTŘ v případech trestného činu lichvy	78
9.1.	Postavení poškozeného	78
9.2.	Uplatnění principu subsidiarity trestní represe	79
9.3.	Postup OČTŘ při setkání s obětí	80
9.4.	Náhrada škody	82
9.5.	Ukládání trestu	84
10.	Závěr – náměty <i>de lege ferenda</i>	87
	Shrnutí	90
	Použitá literatura a zdroje	92

1. ÚVOD

Lichva je sociální jev starý několik tisíc let, už ve starém Egyptě bylo známo půjčování na úrok a existovala vrstva osob žijících se překračováním povolených sazeb úroků, což bylo považováno za jednání společensky zavrženíhodné. Rovněž ve starověkém Řecku nebo Římě byla lichva známým jevem, za lichvu se většinou považovalo spíše jen poskytování půjček na přemrštěný úrok, který se neshodoval se zákony.¹ Lichva a lichváři jsou často zobrazováni v uměleckých dílech, stačí připomenout Shakespearova Kupce benátského a jeho lichváře Shylocka nebo lichvářku Alenu Ivanovnu v Dostojevského románu Zločin a trest. V Moliérově hře Lakomec je lichvář Harpagon dokonce postavou titulní.

Jako trestný čin však lichva nepatří mezi frekventované skutkové podstaty, přesto, nebo možná právě proto, mě zaujala natolik, že jsem se rozhodl věnovat se jí podrobně. Důvodem tohoto mého zájmu bylo i to, že jsem se ve své praxi setkal s otázkami, zda se může jednat o lichvu v případě, že poškozený smlouvu uzavře dobrovolně, není k podepsání smlouvy nijak nucen, případně v situaci, kdy se poškozený do nevýhodné situace dostane sám vlastní neopatrností a lhostejným přístupem k opatrování svého majetku. Výzkumná otázka tedy zní, zda poskytuje trestněprávní úprava lichvy dostatečnou ochranu společenským zájmům?

Ve své práci postupuji tak, že nejprve podávám obecnou charakteristiku lichvy a následně provádím její detailní analýzu. V úvodu se krátce věnuji historickému vývoji chápání lichvy a vývoji právní úpravy lichvy v českých zemích. Poukazuji na základní ekonomické souvislosti a konsekvence lichvy, na legislativní snahy státu ochránit tzv. slabší stranu smluv. Obsáhlejší část práce je věnována občanskoprávní úpravě, a to jak v občanském zákoníku účinném do 31. 12. 2012, tak v aktuálním občanském zákoníku (NOZ), dále vztahu lichvy s institutem neúměrného zkrácení a popisu nejběžnějších zajišťovacích nástrojů zneužívaných v lichvářských smlouvách.

Stěžejní část je pak pochopitelně věnována lichvě jako trestnému činu, co nejpodrobněji rozebírám trestněprávní úpravu, která je předmětem práce, mým cílem bylo do práce vetknout v co nejširší míře nejen závěry z dostupné judikatury, ale i osobní poznatky a zkušenosti s tímto trestným činem. Další část pak věnuji zahraniční úpravě v okolních státech. V závěru zhodnotím získané poznatky a budu se věnovat aplikačním problémům a úvahám de lege ferenda.

Cílem mé práce je najít odpověď na výše položenou výzkumnou otázku, identifikovat nejasnosti v právní úpravě i aplikační problémy a následně navrhnout jejich úpravu a řešení.

---

¹ KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: Trestný čin a společenský jev*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. str. 7.

2. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA LICHVY

Ottův slovník naučný na přelomu 19. a 20. století lichvu definoval takto: „Výrazu toho užívá se v užším i širším slova smyslu. V onom smyslu nazývá se lichvou nepoměrné obohacování se věřitelovo při půjčování peněz, a sice obohacování kořistící obyčejně z nesnází dlužníkových. Jest to tzv. lichva ú r o k o v á neb ú v ě r n í, ve druhém smyslu sluje lichvou každé smluvní jednání, při němž jeden kontrahent těží z nesnází, lehkomyšlnosti či jiného podobného stavu druhého kontrahenta, a obohacuje se ziskem, který nestojí v žádném poměru k materiální výhodě poskytnuté druhému kontrahentovi.“²

Aktuálně je skutková podstata trestného činu lichvy zařazena ve zvláštní části trestního zákoníku, zákona č. 40/2009 Sb. v hlavě V. mezi trestnými činy proti majetku, a to v § 218. Zákonné vymezení tohoto trestného činu zní takto:

„(1) Kdo zneužíváje něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

- a) získá-li činem uvedeným v odstavci 1 pro sebe nebo pro jiného značný prospěch,
- b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo
- c) způsobil-li takovým činem jinému stav těžké nouze.

(3) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo
- b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

V základní skutkové podstatě je lichva přečinem, stejně jako ve skutkové podstatě popsané ve druhém odstavci. Pouze kvalifikovaná skutková podstata dle třetího odstavce je zločinem. Zákonem č. 141/2014 Sb. došlo ke změně zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a s účinností od 1. 8. 2014 může být tento trestný čin spáchán i právnickou osobou.

---

² KADLEC, Karel. Lichva In: *Ottův slovník naučný*. Šestnáctý díl [online]. Praha: J. Otto, 1900, str. 11–15. [citace z 12.12.2017]. Dostupné na <http://www.pdfknihy.maxzone.eu/otto.html>

Jako lichvářská smlouva může být označena předem nedefinovatelná skupina závazkových vztahů, nejen smlouva úvěrová či smlouva o půjčce, ale i např. smlouva kupní, nájemní a další (lichva v případě kupní smlouvy je zcela běžná, jak bude popsáno v dalších částech práce, v případě nájemní smlouvy by se mohlo jednat o případ, kdy je zneužito tísň obyvatel v situaci živelné katastrofy, kterou zneužije poskytovatel ubytování, u smlouvy o přepravě by mohlo jít o situaci, kdy vlastník přepravní společnosti poskytne přepravu rychle se kazícího zboží v tísni jednajícího vlastníka takového zboží, např. proto, že jeho vlastní dopravní prostředek je pro poruchu nepojízdný, a zboží přepraví za nepřiměřeně vysokou cenou). Ve veškeré dostupné moderní tuzemské judikatuře, stejně tak jako ve své praxi, jsem se přesto setkal v zásadě pouze s dvěma typy lichevního jednání.³

Prvním druhem typického lichevního jednání je poskytnutí finančních prostředků na časově omezenou dobu za nepřiměřenou vysokou odměnu neboli lichva úvěrová. Peníze mohou být poskytnuty nejen na základě úvěrové smlouvy, ale i na základě smlouvy o půjčce, případně jiné smlouvy, jejímž předmětem je půjčení peněz za odměnu.

Druhým typem lichvy je lichva za hotové, kdy pachatel odkoupí od poškozeného věc (typicky nemovitost) a zaplatí za ni nepřiměřeně nízkou cenu. Do okruhu lichvy za hotové pak bude možno zahrnout případy, kdy je poskytováno jakékoli plnění oproti předání peněz, přičemž plnění poskytuje buď lichvář, může se jednat např. o pronájem bytu či přepravu zboží, za které požaduje nepřiměřeně vysokou cenu, nebo může nastat zrcadlově opačná situace, kdy plnění poskytuje poškozený a lichvář platí cenu nepřiměřeně nízkou, což je již uvedený případ koupě nemovitosti.

Toto dělení lichevních jednání na lichvu úvěrovou a lichvu za hotové budu dále ve své práci používat.

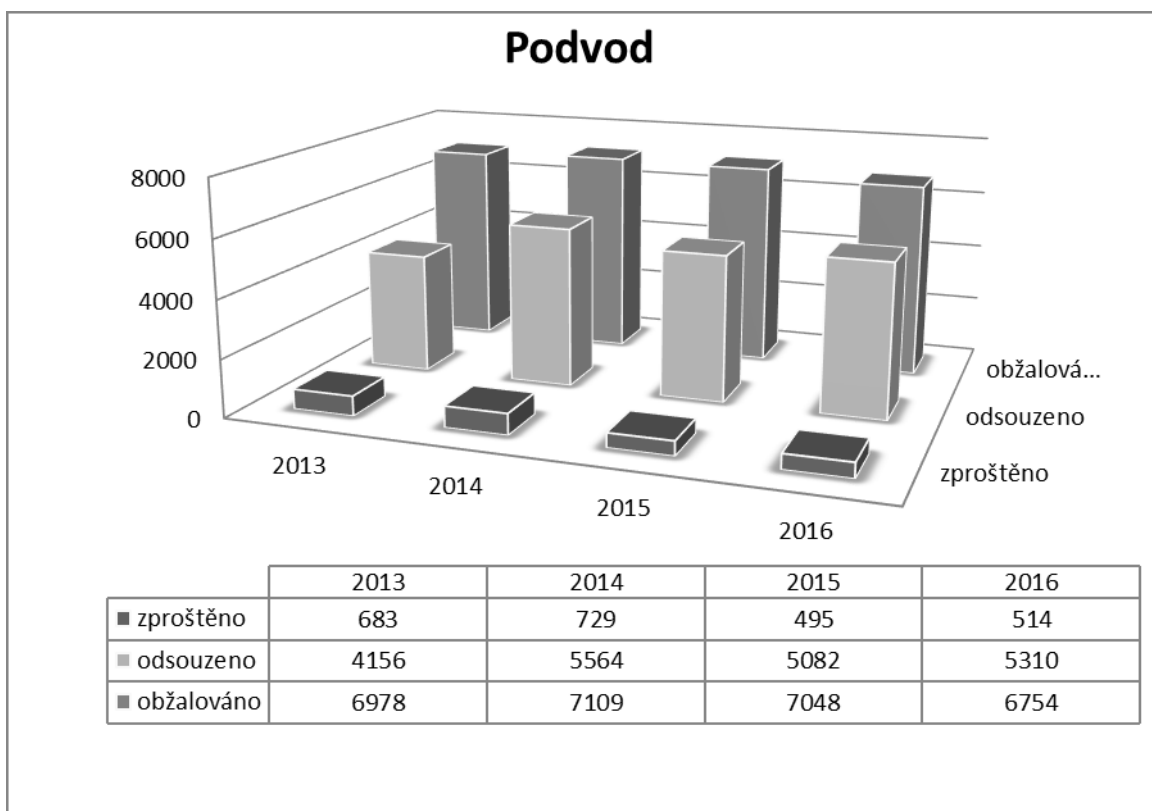
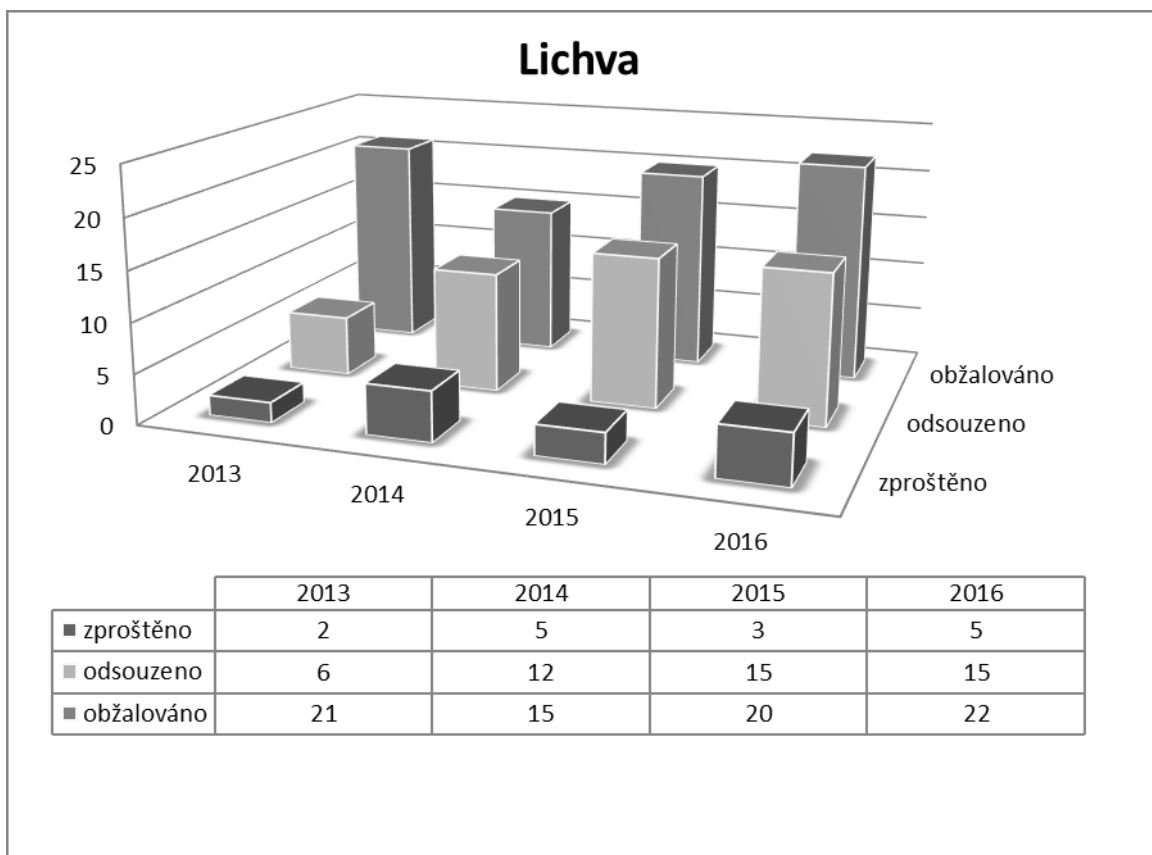
Jak jsem již uvedl, nevyskytuje se trestný čin lichvy v praxi orgánů činných v trestním řízení příliš často. Na níže uvedených grafech⁴ je však patrný stabilní nárůst obžalovaných a odsouzených osob za tento trestný čin, pro srovnání uvádím totožné údaje s trestným činem podvodu, kde tyto počty stagnují. Na těchto grafech je možno i srovnat u trestných činů podvodu a lichvy jejich četnost. To, že počet trestných činů podvodu (ať už odsouzených osob nebo podaných obžalob) je řádově 100násobně vyšší, nijak nesnižuje závažnost a společenskou škodlivost zkoumaného trestného činu lichvy. Naopak se domnívám, že trestný čin lichvy je

---

³ Výjimku představuje věc vedená u OS ve Frýdku-Místku pod sp.zn. 1 T 57/2012, kde byl za trestný čin lichvy dle § 218 odst.1 TZ odsouzen obviněný, který (zjednodušeně) za zprostředkování uzavření nájemní smlouvy k bytu inkasoval částku 350.000,- Kč, ačkoli běžná cena za tuto službu byla 10.660,- Kč, a to za zneužití důvěřivosti a tísň poškozeného.

⁴ Data čerpána z <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

s ohledem na svůj charakter, kdy pachatel útočí vždy na osoby nějakým způsobem handicapované, závažným trestným činem vyžadujícím patřičnou pozornost.

3. HISTORICKÉ A NÁBOŽENSKÉ MINIMUM

3.1. Středověká lichva a vývoj k modernímu pojetí

Jan Hus, jeden z nejvýznamnějších českých myslitelů, v díle O sedmi smrtelných hříších uvádí: „Pátý hřích smrtelný jest lakomství. Z toho vychodí loupež, krádež, lichva, svatokupectví. A může člověk na sobě poznati, hřeší-li tímto obyčejem neb hříchem, takto: chová-li zboží příliš skoupě; pakli kdy co půjčí, více vezme, nežli jest jistina; pakli prodá své obilí na roky dražze, nežli v tu dobu platí; neb kupuje-li obilí z lacina na draho; neb když toho na míře, na váze, neb na počtu oklamá, neb věda, že je kradené, i koupí.“⁵ Husův pohled na lichvu je typický pro středověkou společnost, vycházel, jako většina tehdejších názorů na život, z náboženských základů a lichvou rozuměl jakoukoli odměnu za půjčení peněz, tedy nezohledňoval výši úroku ani okolnosti, za nichž k půjčení došlo.

Ve stejném významu slova se lichva vyskytuje již ve Starém zákoně. Např. v knize *Deuteronomium* (kap. 23., v. 20. a 21.) se uvádí: „Svému bratru nebudeš půjčovat na úrok, na žádný úrok ani za stříbro ani za pokrm ani za cokoli, co se půjčuje na úrok.“⁶ Podobně v knize *Exodus* (kap. 22, v. 24): „Jestliže půjčíš stříbro někomu z mého lidu, zchudlému, který je s tebou, nebudeš se k němu chovat jako lichvář, neuložíš mu úrok.“⁷

Proti lichvě vystupovali i další středověcí učenci, zejména Tomáš Akvinský, rovněž i Husovi následovníci, jmenovitě Jakoubek ze Stříbra a Jan z Příbrami. Jakoubek ze Stříbra, nejvýraznější Husův nástupce, se lichvou zabýval v traktátu *De usura*. Lichva se v tomto díle zpřítomňuje takřka výhradně v tzv. věčných platech, což byl následek nesplácených půjček, kdy nemovitost, kterou vypůjčitel nesplácel, připadla zapůjčitelu a ten ji přenechal vypůjčitelu za věčný plat, tzn. pronajal mu ji. Jan z Příbrami zase ve svém díle, nazvaném shodně *De usura*, nemá žádné výhrady proti zisku, úroku a rentě, jestliže se jich dosahuje náležitým, tj. nenásilným a nepodvodným způsobem. Naopak násilné a podvodné způsoby jsou považovány za lichvu, lichvou tudíž není brání úroku, nýbrž jednání omezující spontánní procesy volného trhu.⁸

V křesťanském světě měl negativní pohled na lichvu tři hlavní důvody: „Lichva jako součást smrtelného hříchu lakomství, lichva jako krádež (lichvář vnímán jako zloděj času – od

⁵ ŽILKA, František. *Vybrané spisy Mistra Jana z Husi* [online]. A. Neubert, str. 284–300. [citace z 3.3.2018]. Dostupné na <http://www.janhus.cz/node/40>.

⁶ Bible Kralická. *Bible.net.cz* [online]. Česká biblická společnost [citace z 25.3.2018]. Dostupné z: <http://bible.net.cz/>

⁷ Bible Kralická. *Bible.net.cz* [online]. Česká biblická společnost [citace z 25.3.2018]. Dostupné z: <http://bible.net.cz/>

⁸ UHLÍŘ, Zdeněk. Lichva v českých předhusitských a husitských polemikách. In *Peníze a život*. Louny: Historie a současnost Poohří, o.s., 2014, str. 16–18.

doby půjčení peněz do doby jejich splacení náležitě pouze Bohu) a lichva jako hřích proti spravedlnosti.⁹

Silný náboženský i světský odpor k lichvě vyplýval zejména z toho, že peníze si půjčovali zejména chudí, osoby nacházející se ve špatné sociální situaci, úroky tak měl platit člověk nalézající se v tísní (což je jistá paralela s aktuální úpravou). Postupem času, kdy se peníze více používaly k obchodním účelům, sílily i názory, že absolutní a plošné zákazy úroků nejsou odůvodněné. Zejména stále častější zámořské obchodní cesty, které byly spojeny s vysokými náklady, zisky, ale i riziky, odůvodňovaly požadavky investorů na výplatu odměny za poskytnutí kapitálu do těchto obchodů. Oficiálně však až protestantská Anglie za Jindřicha VII. dovolila i křesťanům v 16. století půjčovat na úrok, přičemž se začal odlišovat spravedlivý úrok od lichvářského.¹⁰ Ke změně v pohledu na úroky docházelo v celé Evropě, lichvou postupem času začalo být označováno pouze braní nepřiměřeně vysokých úroků, a i proto byla jako obrana před lichvou zákonodárci stanovována maximální zákonná míra úroků. „Císař Josef II. zrušil patentem ze 29. ledna 1787, č. 625. sb. just. zák. dosavadní zákony o lichvě, chtěje tak usnadnit soukromý úvěr a vyvolat čilejší ruch obchodní a průmyslový. Novým patentem nařízeno: 1. žádný soud nemá přisoudit ani povolit exekuci pro vyšší úroky než 4 % při zápůjčkách hypotečních, jinak 5 %; avšak 2. úroky 6 % připuštěny mezi obchodníky a továrníky.“¹¹

Tuto část tak lze uzavřít konstatováním, že ačkoli historie lichvy sahá daleko do minulosti, je možno z těchto historických pramenů čerpat jen omezeně, a to pro odlišné pojetí lichvy ve vzdálenější historii, kdy lichva byla vnímána jako jakákoliv, ev. jako nepřiměřeně vysoká odměna za půjčení peněz, nezohledňujíc přitom stav a situaci dlužníka.

3.2. Trestněprávní úpravy lichvy na území České republiky v letech 1914–2009

3.2.1. Zákon k učinění přítrže obmyslnému jednání ve věcech úvěrních

I přes název kapitoly ji začnu 37 let před vznikem samostatné Československé republiky, a to v roce 1881, kdy byl pod číslem 47 vyhlášen Zákon k učinění přítrže obmyslnému (*tedy nepoctivému, pozřn. JP*) jednání ve věcech úvěrních. Tento zákon v § 1 stanoví, že trestného činu se dopustí ten, kdo „poskytuje úvěr nebo jej prodlužuje, lehkomyšlnosti toho, kdo úvěr přijímá čili dlužníka,

---

⁹ LE GOFF, Jacques. *Peníze ve středověku*. Praha: Mladá fronta, 2012, str. 74.

¹⁰ GRŮŇ, Lubomír. *Peníze a právo*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, str. 129.

¹¹ KADLEC, Karel. *Lichva*. Op. cit. str. 11–15.

nebo jeho nouze, o kteréž má vědomost, jeho mdlého rozumu, nezkušenosti, nebo rozčilenosti myslí tím způsobem zle užil, že by dal sobě nebo někomu jinému takovou výhodu v jmění přislíbiti nebo jí poskytnouti, která by mohla svou bezměrností dlužníka, co se týče hospodářství, v zkázu uvést nebo k ní přičinit.“ Zákon sice nikde slovo *lichva* neužívá, jedná se přesto o první legální definici lichvy v moderních dějinách, platnou na území České republiky. Nejvýraznější odchylky oproti současné právní úpravě spočívaly v tom, že za trestné mohlo být považováno pouze jednání učiněné při poskytování úvěru, ochrana tak nebyla poskytována při obchodování tzv. z ruky do ruky neboli lichvě za hotové. Mezi znevýhodňujícími okolnostmi byla vedle lehkomyšlnosti, nezkušenosti, mdlého rozumu (dnes rozumové slabosti) a hnutí myslí (dnes rozrušení) i nouze dlužníka. Oproti modernější úpravě, která užívá pojmu tíseň, byla nouze chápána úžeji, jako absolutní stav dlužníka, jako lichva tedy nemohlo být posouzeno jednání, při němž bylo zneužito pouze dočasné tísně poškozeného.

Objektivním znakem citovaného trestného činu pak bylo to, že pachatelovo jednání muselo být schopné dlužníkovi přivodit hospodářskou zkázu. „Unikne tak trestu vydřiduch, jehož obětí je chudřas, který nemá, co by ještě ztratil, nebo naopak bohatec, který i přes obohacení se lichváře zůstane majetným.“¹² Jinak je ovšem tento trestný čin postaven na stejném principu jako trestný čin lichvy dle aktuální právní úpravy, tedy jednak musel být naplněn znak spočívající ve zneužití nouze, lehkomyšlnosti, nezkušenosti atd., a jednak musel být naplněn znak bezměrnosti výhody ve vzájemných plněních.

Podle tohoto zákona pak bylo trestné i jednání označované dnes jako palichva, kdy zákon v § 1 uvádí, že: „Téhož trestného činu by se dopustil i ten, kdo by nabyl nějakého pohledávání a dále je zcizil nebo vymáhal, věda o něm, že vzešlo způsobem výše uvedeným.“ Zákon obsahoval, na rozdíl od současné úpravy, institut účinné lítosti, když v § 7 uvádí: „Trestuhodnost pomine, když věřitel, prve než trestní soud o tom skutku vědomosti nabude, dlužníkovi to, co přes míru obdržel a i s úroky zákonem vyměřenými, navrátí.“

3.2.2. Císařské nařízení o lichvě

Dne 12. října 1914 bylo vydáno císařské nařízení č. 275/1914 ř. z., o lichvě, které se následně stalo součástí právního řádu nově vzniklého československého státu. Lichvářská smlouva je zde v § 1 popsána jako smlouva, kdy „někdo z lehkomyšlnosti, tísně, slabomyšlnosti, nezkušenosti, nebo vzrušení myslí jiného vykořisťuje tím, že sobě nebo osobě třetí za plnění dá slíbit nebo poskytnout vzájemné plnění, jehož majetková hodnota k hodnotě jeho plnění jest v nápadném

---

¹² MIŘIČKA, August. Lichva dle císařského nařízení ze dne 12. října 1914 ř. z. 275. *Právník*, 1915. roč. LIV, sešit I. str. 9.

nepoměru.“ Taková smlouva je pak *de lege* neplatná. Dále je pak takové jednání označeno jako trestný čin, ovšem pouze za předpokladu, že je tak jednáno při uzavírání úvěrové smlouvy. Jako trestná je označena rovněž tzv. palichva, tedy jednak úmyslné nabývání lichvářské pohledávky v úmyslu ji uplatnit nebo dále převádět, jednak uplatňování nebo převádění lichvářské pohledávky.

Pojem tíseň nahradil dosud, tedy v zákoně 47 z roku 1881, používaný pojem nouze. Dobová judikatura stanovila, že „za tíseň nelze považovat méně příznivé majetkové poměry, naopak za tíseň lze považovat, byť pomíjející, ale naléhavá peněžní nesnáz, nutící dožadovat se úvěru i za podmínek krajně nepříznivých.“¹³ V dalším rozhodnutí pak Nejvyšší soud dále úvahy o pojmu tíseň rozváděl na případě ženy, která potřebovala peníze na úhradu dluhu, kdy bylo namítáno, že této ženě hrozila maximálně civilní žaloba, navíc její manžel jí dával peníze na chod domácnosti, a proto nelze mluvit o tísní v době, když žádala obžalovanou o půjčku. Soud rozhodl, že v daném případě se o lichvu jednalo, neboť: „K pojmu tísně stačí naléhavá nesnáz peněžitá, nutící dožadovat se úvěru, není třeba, aby situace byla tak závažná, že by bez úvěru nastalo ohrožení existence dlužníkovy.“¹⁴ Dále pak Nejvyšší soud vymezil i pojem nápadného nepoměru, když konstatoval: „Pojem nápadného nepoměru je relativní a dlužno takovýto nepoměr spatřovati všude tam, kde rozdíl mezi hodnotou plnění a vzájemného plnění je ve značném nepoměru k obyčejné, konkrétními poměry ospravedlněné hodnotě.“¹⁵ Kvalifikovanými skutkovými podstatami bylo spáchání lichvy opětovně nebo po živnostensku. Pojem provozování lichvy živnostenským způsobem neměl žádnou souvislost s živnostenskými předpisy, měl vyjadřovat úmysl pachatele učinit si z lichevního jednání zdroj příjmů.

Císařské nařízení stále rozlišovalo mezi lichvou úvěrovou a lichvou tzv. „za hotové“, lichva za hotové byla trestná jen tehdy, byla-li spáchána po živnostensku. „Podkladem úvěrové lichvy je pak právní jednání úvěrní v nejširším smyslu, tj. takové, při němž vzájemné plnění neděje se současně.“¹⁶

Tato úprava se až na uvedenou výjimku nijak výrazně nelišila od současné úpravy, kdy lichva byla vymezena jako „vědomé vykořisťování tísně nebo určitých duševních slabostí jiného k dosažení majetkových výhod zjevně nepoměrných.“¹⁷

---

¹³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10.1.1925, sp. zn. Zm I 672/24

¹⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.2.1925, sp. zn. Zm I 705/24

¹⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.10.1920, sp.zn. Kr I 318/20

¹⁶ MIŘIČKA, August. Lichva dle císařského nařízení, op. cit. sešit II. str. 53.

¹⁷ MIŘIČKA, August. Lichva dle císařského nařízení. op. cit. sešit II. str. 20.

3.2.3. Válečná lichva

V době světové války, tedy v letech 1914–1918 a v následném poválečném období, se ukázalo, že zákonná ochrana před lichvou za těchto okolností je slabá a nedostatečná. Narušení ekonomiky vedlo k přerušení dodávky základních životních potřeb, k růstu poptávky, a tím i k enormnímu nárůstu cen.

„Nejaktuálnějším sociálním problémem právě zrozeného státu byla zásobovací krize u potravin a paliv. V závěrečné etapě války přestal fungovat přidělový zásobovací systém obyvatelstva, zásoby potravin byly odváženy do jiných částí monarchie nebo byly spotřebovány, a na černém trhu nastal dramatický vzestup cenové hladiny.“¹⁸ Bylo tedy nezbytné přijmout takovou legislativu, která zajistí důslednější ochranu před překupníky a lichváři. O tom, že se jednalo o velmi vážný problém, svědčí i pozornost, kterou mu věnovala 1. československá vláda v programovém prohlášení předneseném jejím předsedou Karlem Kramářem dne 9. 1. 1919 na schůzi Národního shromáždění: „Ve směru hospodářském i sociálním trpí celý život republiky zhoubnými následky čtyřleté války. Činnost vlády na tomto poli ponese se dvojitým směrem: jednak jest odstraňovati zla, provázející každou válku, zejména obrovskou válku světovou, jednak bude nutno vyvinouti práci tvůrčí. Jest to nejprve lichva se životními potřebami, kterou vláda jest odhodlána se vsí bezohledností stíhati jako nejtěžší zločin proti lidu a státu. Ve směru tom byly dány úřadům nej přísnější rozkazy a orgány výkonné i kontrolní k potírání lichvy byly patřičně rozmnoženy.“¹⁹

V Československu byl proto v roce 1919 přijat zákon o trestání válečné lichvy a s ním související zákon o soudech lichevních. V roce 1921 pak přibyl zákon o trestních pracovních oddílech. Všechny tyto zákony byly přijaty především s cílem zamezit předražování zboží a chránit zájmy obyvatel při zásobování životními potřebami. Tato právní úprava vycházela z premisy, že za existence mimořádných okolností jsou spotřebitelé výrazně omezeni ve svobodě svého rozhodování a je nutné je chránit před nekalým jednáním prodejců.

Takové jednání za krizových okolností bývá sice označováno jako lichva válečná, k vyvolání mimořádného stavu ale může dojít i z jiných důvodů, například kvůli rozsáhlé a dlouhotrvající přírodní katastrofě, státnímu převratu nebo kvůli – v současné době aktuální – tzv. uprchlické krizi, kdy principy fungování ochrany před tzv. válečnou lichvou se mohou stát opět živými.

¹⁸ PRŮCHA, Václav a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1945*. Brno: Doplněk, 2004, str. 88.

¹⁹ HORNOVÁ, Alice. *Programové prohlášení první československé vlády přednesené Karlem Kramářem 9. ledna 1919* [online]. Občanské sdružení PANT. [citace z 3.3.2018]. Dostupné na: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/programove-prohlaseni-vlady-csr-9-1-1919/>

Zákon č. 568/1919 Sb. z. a n., o trestání válečné lichvy

Zákon o trestání válečné lichvy se neomezoval pouze na ochranu proti lichvě, postihoval i další jednání způsobila ohrozit zásobování obyvatelstva, např. zatajování zásob, překračování cen nebo úmyslné porušení dodávkové povinnosti, jádrem zákona o trestání válečné lichvy však byla ustanovení o předražování.

O tom, zda požadovaná cena je zřejmě přemrštěná, rozhodoval soud podle svého volného uvážení. Zatímco u lichvy v širším slova smyslu se porovnává poměr vzájemných plnění, u lichvy válečné se soudy zabývaly tím, zda „požadovaná cena je cenou přiměřenou, což byla cena, již tvořil součet nutných a účelných nákladů výroby a převodu předmětu potřeby, včetně mírných zisků výrobce a osob, jejichž činnost byla k převodu předmětu potřeby od výrobce na spotřebitele nutná nebo účelná.“²⁰ Ochrana byla tímto zákonem poskytována pouze tzv. předmětům potřeby, kdy jejich přesné vymezení bylo úkolem dobové judikatury. Předměty potřeby byly samozřejmě potraviny, krmení pro hospodářská zvířata, dřevo, uhlí, sporné však už bylo, zda by tam měly patřit i knihy a hudebniny, k tomu se Nejvyšší soud postavil tak, že: „Máť zákon na zřeteli zabezpečiti také ukojení potřeby ohledně předmětů, které slouží životním potřebám člověka naší doby a kultury. Je pak kulturní potřebou značné části obyvatelstva věnovati volnou chvíli četbě knih zábavných, jež jsou nejen osvěžením a vzpruhou pro ducha, nýbrž i zdrojem vzdělání a zušlechťení, tudíž způsobilé zvýšiti kulturní a mravní úroveň jednotlivce i národa. Netřeba šířiti se též zevrubně o tom, že hudbu čítati dlužno k nejkrásnějším uměním vůbec, ana poskytuje nejen milou zábavu, nýbrž vzdělává též duši a zjemňuje srdce. Český lid pak pěstuje hudbu odedávna se zvláštní zálibou. Nelze proto ani hudebninám odpírati ráz předmětu potřeby.“²¹ Pečlivě se Nejvyšší soud věnoval otázce, zda je předmětem potřeby i alkohol, když bylo namítáno, že u lihovin nejde o předmět potřeby, naopak jde o jedy poškozující zdraví lidí a např. v Severní Americe je jejich požívání zakázáno. Nejvyšší soud konstatoval, že „je podstatné, zda potřebu, k jejíž ukojení věc slouží, cítí značná část obyvatelstva a zda ji pociťuje tak, že jsou spotřebitelé svolni opatřovat si věc i za ceny, které nejsou odůvodněny výrobními náklady. Že tomu tak jest i u alkoholu jest nábředni. Skutečnost, že u všech národů, i u národů tzv. primitivních, objevuje se požívání lihových nápojů, dokazuje, že jejich potřeba jest zakořeněna v lidské povaze. Ve válečných poměrech uchýlila se značná část obyvatelstva k požívání lihových nápojů, zejména když poměry válečné a poválečné zvýšily zejména u lidí usilovně pracujících, a přitom nedostatečně živených, potřebu po prostředcích síly a vytrvalost

²⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.10.1927 sp. zn. ZM I 527/27

²¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 04.03.1922 sp. zn. KR II 99/22

třeba jen přechodně vzpružujících. Nezáleží na tom, že požívání lihových nápojů, zejména při nemírnosti, může přivodit zhoubné účinky.“²²

Zákon č. 567/1919 Sb. z. a n., o lidových soudech pro trestání válečné lichvy (o soudech lichevních)

Tímto zákonem byly zřízeny u každého krajského a okresního soudu zvláštní lichevní soudy. „Lichevní soudy zapojily do trestního rozhodování laickou veřejností formou, která nebyla do té doby v Československu ani v předcházejícím rakouském soudnictví používána. Jednalo se o první případ, kdy v trestních soudech působili přísežní laičtí přísedící, přičemž zákon připouštěl v jejich řadách i účast žen. Zjišťujeme tím první případ v dějinách soudního trestního rozhodování na území českých zemí, kdy bylo ženě přiznáno stejné postavení a jejímu hlasu stejná váha jako hlasu mužů, včetně soudců z povolání, jak ve věci viny, tak trestu.“²³ Tento zákon rovněž umožňoval, aby bylo pro zločin předražování vyhlášeno stanné právo podle ustanovení platných v území, o které jde, a to k návrhu předsedy příslušného soudu. „Počáteční naděje vkládané do lichevních soudů se však nenaplnily, záhy začaly být předkládány poslanecké návrhy na novelizaci tohoto zákona, nebo byly vznášeny poslanecké interpelace vycházející ze zkušeností s aplikací zákona. Z textů doprovodných zpráv je možno zjistit četné výhrady proti celé konstrukci válečné lichvy a proti dosavadní činnosti lichevních soudů především. Vyskytují se v nich expresivní slova a důrazné věty, jimiž je zákon charakterizován jako výjimečný, ostře zaměřený proti výrobcům, především zemědělských produktů, zejména potravin, nejvíce mléka. Mluví se v nich dokonce o třídní justici spotřebitelů namířené proti výrobcům. Nejen soudci-laici, ale i soudci z povolání, jsou obviňováni z předpojatosti, poukazuje se na velmi rozdílnou praxi jednotlivých soudů a zejména na nedostatečné určení pojmu přemrštěná cena, když často sebemenší docílený zisk je takto interpretován.“²⁴

Zákon č. 129/1921 Sb. z. a n., o trestních oddílech pracovních

Dle tohoto zákona, byl-li odsouzen pachatel mj. za zločin podle zákona o trestání válečné lichvy, měl mu být uložen také trest spočívající v zařazení do trestního pracovního oddílu. Cílem bylo veřejné pranýřování osob, které se předmětného jednání dopouštěly.

---

²² rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13.01.1923 sp. zn. Kr I 910/21

²³ KINDL, Vladimír. Lidové soudy pro trestání válečné lichvy, In Vanduchová, Marie a kol. *Na křižovatkách práva*. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 523.

²⁴ KINDL, Vladimír. Lidové soudy pro trestání válečné lichvy, op. cit. str. 529.

3.2.4. Trestněprávní úprava lichvy po 2. světové válce

Císařské nařízení č. 275/1914, o lichvě, bylo fakticky nahrazeno až od 1. 8. 1950, přijetím zákona č. 86/1950 Sb. trestního zákona. Trestný čin lichvy byl zakotven v § 252, kdy v odstavci 1 tohoto ustanovení byla konstruována základní skutková podstata trestného činu lichvy, který spočíval v tom, že někdo zneužíval něčí tísně, nezkušenosti nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení a dal sobě nebo někomu jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatňoval nebo v úmyslu ji uplatnit na sebe převáděl. Oproti dřívějšímu císařskému nařízení je však vypuštěn pojem „lehkomyslnost“.

Trestní zákon č. 86/1950 Sb. byl v účinnosti až do posledního dne roku 1961. Od 1. 1. 1962 začala účinnost trestního zákona č. 140/1961 Sb. V ustanovení § 253 zmíněného zákona byla kopírována starší předloha z roku 1950, jsou zachovány veškeré zákonné znaky trestného činu lichvy, doslovně je zachován i popis základní skutkové podstaty. Jediným rozdílem je výše trestní sazby v odstavci prvním, kdy nový trestní zákoník zavádí jako horní hranici trestní sazby 2 roky, na rozdíl od zákona z roku 1950, který měl horní hranici v základní skutkové podstatě stanovenou na jeden rok. V druhém odstavci pak naopak došlo ke zmírnění trestní sazby.

4. EKONOMICKÉ SOUVISLOSTI A OCHRANA SLABŠÍ STRANY

V práci pojednávající o trestném činu lichvy není možné se nezabývat, alespoň krátce, ekonomickým pozadím tohoto trestného činu.

Ze zprávy o vývoji ekonomické situace, vypracované Ministerstvem financí ČR, za rok 2016 vyplývá, že celkové zadlužení domácností u bank a nebankovních finančních institucí přesáhlo ke konci roku 2016 3,0 bil. Kč, z čehož celková dlužná částka z hypotečních úvěrů u bank činila téměř 1,4 bil. Kč.²⁵

Pro potřeby této práce a při úvahách o lichvě vůbec jsou zásadní vztahy mezi dlužníky a nebankovními poskytovateli úvěrů. Banky, stavební spořitelny i družstevní záložny, s ohledem na své postavení, na dozor České národní banky, na kapitálové a ostatní požadavky kladené na ně zákonem, ať již se jedná o zákon 21/1992 Sb., o bankách, zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření, či zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, nejsou totiž aktuálně spojovány se zkoumaným trestným činem. Uzavírání lichevních smluv není typické ani pro společnosti leasingové, byť zde bych již existenci lichevního jednání, a to včetně trestněprávně závadového, připouštěl.

„V Česku v roce 2016 podle živnostenského rejstříku a dalších databází působilo až 60 tisíc nebankovních poskytovatelů a zprostředkovatelů půjček.“²⁶ Na nebankovním trhu se pohybují různé typy poskytovatelů, lišící se především druhy poskytovaných úvěrů a rozsahem poskytovaných služeb, jednak velké úvěrové společnosti, drobní poskytovatelé spotřebitelských úvěrů, leasingové společnosti, ale i soukromé, nepodnikající, osoby poskytující zápůjčky. Dominantním produktem nabízeným na nebankovním trhu je ovšem spotřebitelský úvěr. Většina všech nebankovních subjektů poskytujících spotřebitelské úvěry v odvětví ještě donedávna, konkrétně do 30. 11. 2016, působila na základě pouhého živnostenského oprávnění, přičemž dozor nad plněním zákonných povinností vyplývajících ze sjednávání spotřebitelských úvěrů následně vykonávala Česká obchodní inspekce. Poskytování spotřebitelského úvěru osobami v živnostenském režimu tak – na rozdíl od ostatních poskytovatelů úvěrových a jiných finančních služeb – nepodléhalo dozoru České národní banky. Přitom právě půjčky a úvěry od těchto

²⁵ MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2016* [online]. Ministerstvo financí ČR. [citace z 12. 1. 2018]. Dostupné na <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/kapitalovy-trh/financni-stabilita-a-dohled/vyvoj-financniho-trhu>

²⁶ SVOBODA, Jakub. *Z šedesátitísíkové armády poskytovatelů půjček zůstane jen zlomek*. [online]. Právo. [citace z 1. 3. 2018]. Dostupné na <http://www.novinky.cz/finance/393289-z-sedesatitiscove-armady-poskytovatelu-pujcek-zbude-jen-zlomek.html>

subjektů jsou, spolu s půjčkami od osob, které ani jako poskytovatelé úvěrů nepodnikají, hlavním těžištěm zkoumané trestné činnosti.

Podle průzkumu provedeného mezi sociálními pracovníky Charity ČR v červnu 2015 byla předluženost označena jako nejzávažnější problém v oblasti chudoby a sociálního vyloučení v České republice. Mezi řešeními, která zpráva nabízí, jsou mj. snížení atraktivity osobních půjček a nastolení přísnějších pravidel regulace míry osobních dluhů (např. prostřednictvím povinností věřitele), použití přísnějších pravidel ochrany spotřebitele v oblasti propagování půjček, zlepšení výuky finanční gramotnosti ve školách, školení pro dospělé a šíření osvěty prostřednictvím veřejných médií.²⁷

Jak již bylo shora uvedeno, působily na území ČR k 30.11.2016 desetitisíce společností zabývajících se poskytováním půjček a úvěrů, které využívaly a zneužívaly špatné ekonomické a sociální situace lidí, kteří se do takové situace, mnohdy ne vlastní vinou, dostali. Výše nastíněná ekonomická a sociální situace je pro poskytovatele lichvářských půjček a úvěrů velmi výhodná, přitom lze vysledovat dva základní typy lichvářských smluv, kdy buď pachatelé cíleně vyhledávají své oběti ve skupině nízkopříjmových osob vlastnících nemovitost a pod nabídkou oddlužení buď poskytnou úvěr či půjčku s nepřiměřeně vysokými úroky či sankčními poplatky zajištěnými nemovitostí, nebo v druhém případě nemovitost od poškozeného přímo odkoupí za jednostranně nevýhodných podmínek pro poškozené. Lze přivítat, že stát se snaží lichvářské a další nekalé praktiky na úvěrovém trhu potírat nejen prostředky trestního práva, ale i speciálním zákonem o spotřebitelském úvěru, ustavením finančního arbitra i úpravou v občanském zákoníku (NOZ).

„Obecně platí, že stát a jeho instituce jsou zřizovány proto, aby své občany ochránily před nebezpečím a různými vnějšími a vnitřními agresory. S určitou mírou nadsázky je možno říci, že stát by měl chránit své občany před predátorskými úvěrovými subjekty stejně jako před opilým řidičem nebo bytovým zlodějem. To je ochrana obyvatel na úrovni vyspělých zemí západní Evropy.“²⁸

4.1. Ochrana slabší smluvní strany

Komunitární právo ochranu slabší smluvní strany zakotvuje zejména v směrnici Evropského parlamentu a rady 2005/29/ES z 11. 5. 2005, s tématem této práce tato směrnice souvisí pouze

---

²⁷ CARITAS CZECH REPUBLIC. *Výroční zpráva o činnosti za rok 2015* [online]. Charita česká republika. [citace 9. 10. 2017]. Dostupné na <http://www.charita.cz/res/data/019/002222.pdf?seek=1454316679>

²⁸ ONDŘEJ, Jan a kol. *Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele. Ekonomické, právní a sociální aspekty*. Praha: C.H.Beck, str. 102.

okrajově, kdy je možno zmínit článek 18 preambule této směrnice, který uvádí, že je vhodné chránit všechny spotřebitele před nekalými obchodními praktikami.

Ochrana slabší smluvní strany je jedním z principů civilního práva, vycházejícím ze zásady rovnosti. Rovnost stran v závazkových vztazích však nelze vnímat absolutně, tedy tak, že pro zachování rovnosti postačí, budou-li mít obě strany shodné prostředky a nástroje. Vývoj současné společnosti jednoznačně ukazuje, že ve vztazích, v nichž vystupují strany, jejichž výchozí pozice jsou značně nerovnovážné, se nelze spokojit s tím, že oběma budou poskytnuty stejné právní prostředky. Jinak řečeno, aby bylo dosaženo rovnosti cíle, je nutno nerovnost výchozích pozic korigovat stejně nerovnou úpravou prostředků, práv a povinností.²⁹

4.1.1. Spotřebitelský úvěr

Spotřebitelský úvěr byl původně regulován zákonem č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, který byl v roce 2010 byl nahrazen zákonem č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru. Od 1. 12. 2016 je pak účinný nový zákon, který upravuje vztahy v této oblasti, a to zákon 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.

Spotřebitelským úvěrem je dle dikce zákona poskytnutí peněžních prostředků v podobě odložené platby, půjčky, úvěru nebo jiné obdobné finanční služby. Odloženou platbou je i nájem, pokud si může spotřebitel předmět nájmu na základě smlouvy odkoupit. Spotřebitelem je pro účely zákona fyzická osoba, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání, věřitelem je osoba nabízející nebo poskytující spotřebitelský úvěr v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.

Oproti předchozí úpravě se ochrana poskytovaná tímto zákonem vztahuje i na půjčky, jejichž celková výše je nižší než 5 000 Kč nebo vyšší než 1 880 000 Kč. Zejména spodní limit byl v předchozí úpravě velmi nešťastně stanoven a nechával prostor pro obcházení zákona. Na trhu nebankovních úvěrů a zápůjček existovalo mnoho nabídek na poskytnutí peněžních prostředků do 4 999 Kč.

Je třeba zdůraznit, že pojem *spotřebitelský úvěr*, používaný tímto předpisem, nepředstavuje samostatný smluvní typ, spotřebitelským úvěrem dle tohoto zákona může být smlouva o zápůjčce, smlouva o úvěru, nebo leasingová smlouva.

Zásadní změnou oproti předchozí právní úpravě je zavedení přísných pravidel pro poskytovatele spotřebitelských úvěrů. Nebankovním poskytovatelem spotřebitelského úvěru

---

²⁹ HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, str. 120.

může být pouze právnická osoba, která je oprávněna poskytovat spotřebitelský úvěr na základě oprávnění, které jí udělila Česká národní banka. Pro udělení tohoto oprávnění stanovuje zákon přísné podmínky v oblasti kapitálové i v oblasti personální. Současní poskytovatelé spotřebitelských úvěrů pak, pokud nezískají oprávnění od ČNB, mohou provozovat tuto činnost maximálně 18 měsíců od účinnosti zákona.

Zákon zavádí registr, do kterého se zapisují osoby, jež nabývají oprávnění k činnosti podle tohoto zákona, který má být přístupný přes internetovou síť. Cílem tohoto ustanovení je umožnit spotřebiteli, aby si ověřil, zda je věřitel vůbec oprávněn poskytovat tento typ úvěru. Důležitou povinnost, která byla obsažena již v předchozí úpravě, stanovuje § 84 zákona o spotřebitelském úvěru, který poskytovateli finančních prostředků ukládá s odbornou péčí posoudit schopnost spotřebitele daný úvěr splácet, a to na základě od něj získaných informací nebo nahlédnutím do úvěrových registrů. Spotřebitel k tomuto účelu musí poskytnout úplné, přesné a pravdivé údaje. Věřitel nesmí spotřebiteli úvěr poskytnout, pokud je výsledek posouzení negativní. Nepochybně bude použitelná i dosavadní judikatura, kdy Nejvyšší správní soud k tomu upřesňuje, že: „Součástí odborné péče poskytovatele úvěru je i taková obezřetnost, která jej vede k nespolehání se jen na údaje tvrzené žadatelem o úvěr, ale i k prověření (požadavku na doložení) těchto tvrzení (např. potvrzením o zaměstnání a příjmu, doložením výplatních pásek, doložením výpisu z účtu žadatele apod.).“³⁰ Toto ustanovení slouží k ochraně dlužníků před přílišným zadlužováním. Stát má zájem na tom, aby lidé přistupovali k čerpání úvěrů zodpovědně, aby se tak předcházelo situacím, kdy dlužník je splácením úvěru ochromen, k jeho splacení je nucen se dožadovat dalších úvěrů a stává se tak snadnou kořistí lichváře.

Sankcí za nedodržení povinnosti posoudit úvěruschopnost spotřebitele s odbornou péčí je neplatnost smlouvy. Vzhledem k tomu, že z neplatnosti smlouvy vyplývá povinnost stran vrátit si poskytnutá plnění na základě ustanovení o bezdůvodném obohacení, z čehož by pro spotřebitele mohl vzniknout značný problém, kdy by musel vrátit již utracené peníze, stanoví se na jeho ochranu, že poskytnutou jistinu je povinen vrátit, ale nikoli ihned, nýbrž až v době odpovídající jeho možnostem, případně ve splátkách.

Zákon neupravuje maximální úrokovou míru ani maximální výši RPSN, k ochraně spotřebitele slouží jiné instrumenty, vedle již zmíněného povinného zkoumání úvěruschopnosti je to zejména povinnost uzavírat smlouvu v písemné formě, informační povinnost, zejména povinnost informovat o výši RPSN, která se rovná celkové hodnotě všech peněžitých plnění sjednaných mezi věřitelem a spotřebitelem ve smlouvě. Zákon umožňuje předčasné splacení spotřebitelského úvěru, při nabízení, sjednávání nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru

---

³⁰ rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 01. 4. 2015, čj. 1 As 30/2015–39

prostřednictvím hlasové telefonní komunikace nelze použít telefonní číslo s tzv. vysokým tarifem, za důležité považují rovněž ustanovení, že zajištění spotřebitelského úvěru nesmí být ve zcela zjevném nepoměru k hodnotě zajišťované pohledávky.

Zcela novým institutem je ustanovení § 122, které zavádí hranice smluvní pokuty. Prvním limitem je, že uplatněná smluvní pokuta nesmí přesáhnout 0,1 % denně z dlužné částky. Druhé pravidlo stanovuje celkovou maximální výši smluvních pokut tak, že souhrn výše všech uplatněných smluvních pokut nesmí přesáhnout 50 % celkové výše spotřebitelského úvěru, přičemž však může činit maximálně 200 000 Kč.

4.1.2. Finanční arbitř

„Pokud chce spotřebitel dosáhnout změny smlouvy, která odporuje zákonu, nebo se domnívá, že byl jednáním věřitele poškozen, musí se obrátit na soud, rozhodce nebo na finančního arbitra.“³¹

Finanční arbitř je zvláštní právnická osoba zřízená zákonem č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, má zajistit rychlé, bezplatné a efektivní mimosoudní řešení sporů mezi občany a vybranými finančními institucemi, které mají povinnost se řízení zúčastnit. Finanční arbitř je kompetentní k rozhodování sporu, který jinak patří do pravomoci českých soudů, jedná-li se (mj.) o spor mezi věřitelem a spotřebitelem při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru. Arbitř rozhoduje ve věci samé nálezem, k rozhodnutí má zákonem stanovenou lhůtu 30, resp. 60 dnů (ve zvlášť složitých případech). Pravomocný nálezn finančního arbitra je soudně vykonatelný podle občanského soudního řádu. Řízení před finančním arbitrem má pro spotřebitele několik výhod, zejména je bezplatné, návrh na zahájení řízení lze podat na připraveném formuláři, arbitř vyzve k doplnění návrhu, jestliže má nedostatky, arbitř sám vyhledává a provádí důkazy, přičemž není vázán návrhem.

4.1.3. Ochrana slabší strany v NOZ

Rovněž NOZ poskytuje ve vztahu mezi podnikatelem a spotřebitelem zvláštní ochranu, a to v §§ 1810–1867. Spotřebitelem je dle § 419 NOZ každý člověk, který uzavírá smlouvu s podnikatelem a nejedná přitom sám jako podnikatel v rámci své podnikatelské činnosti. Tato ustanovení dopadají spíše na uzavírání kupních smluv a zásadní vliv na téma této práce nemají, snad s jedinou výjimkou, kdy, podle § 1816 odst. 1 NOZ, spotřebitel hradí cenu alespoň zčásti pomocí úvěru nebo zápůjčky poskytnutých podnikatelem a využije-li spotřebitel práva odstoupit od

---

³¹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Spotřebitelský úvěr* [online]. Ministerstvo financí České republiky. [citace 4. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/uvery/spotrebitelesky-uver>

smlouvy, vztahují se účinky odstoupení i na smlouvu o úvěru nebo na smlouvu o zápůjčce. Uvedený účinek má odstoupení spotřebitele i tehdy, poskytla-li úvěr nebo zápůjčku třetí osoba podle smlouvy uzavřené s podnikatelem. NOZ pro takový případ zakazuje poskytovateli úvěru nebo zápůjčky uplatnit vůči spotřebiteli jakékoli sankce. Podmínkou pro aplikaci § 1816 odst. 1 je, že smlouva buď vznikla „na dálku“, tj. distančním způsobem, nebo vznikla běžným způsobem, ale smluvní strany se od § 1816 odst. 1 ve smlouvě o úvěru nebo zápůjčce neodchýlí nebo je nevyloučí, což ovšem není pro ochranu slabší strany příliš účinné opatření, neboť není nic jednoduššího, než ve spotřebitelské smlouvě tento institut vyloučit. Podstatné je rovněž ustanovení § 1814 písm. a) NOZ, dle kterého jsou ve spotřebitelských smlouvách zakázána ujednání, která vylučují či omezují spotřebitelova práva z vadného plnění na náhradu újmy.

5. OBČANSKOPRÁVNÍ ÚPRAVA LICHVY

Ochrana poskytovaná státem před lichvářským chováním je jedním ze způsobů, jimiž stát chrání slabší stranu. Ochrana slabší smluvní strany byla shledána v judikatuře Ústavního soudu principem ústavního významu. Cílem tohoto principu je nahradit formální rovnost smluvních stran rovností materiální, tedy aby stát korigoval zdánlivou rovnost smluvních stran za situace, kdy jedna ze stran je z hlediska materiálního ve výhodě, ať už z toho důvodu, že druhá strana nedisponuje srovnatelnými prostředky, nebo že se nachází v tísní či jiném znevýhodňujícím postavení.³²

5.1. Občanskoprávní úprava lichvy k 31. 12. 2013

Soukromé právo k 31. 12. 2013 lichvu neupravovalo, lichevní smlouvy se ovšem vyskytovaly a byly předmětem poměrně rozsáhlé judikatury, kdy byla napadána platnost takových smluv pro rozpor s dobrými mravy dle § 39 OZ1964: „Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům,“ případně se strany domáhaly odstoupení od smlouvy pro tíseň v době uzavření smlouvy dle § 49 OZ1964: „Účastník, který uzavřel smlouvu v tísní za nápadně nevýhodných podmínek, má právo od smlouvy odstoupit.“

Právní teorie vymezuje dobré mravy – *boni mores* – jako „soubor pravidel chování, která ukládá společenská morálka v určité době a na určitém místě. Tím, že je zákon atributem dobra, činí tak proto, aby soud při jejich posuzování vycházel jen z chování a mravů dobrých lidí. Dobré mravy tak ve společnosti vytvářejí normu chování, se kterou je chování ostatních subjektů poměřováno a posuzováno.“³³ NS ČR se k otázce dobrých mravů vyjádřil takto: „Za dobré mravy jest pokládat souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.“³⁴

---

³² náleží Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 3308/16

³³ KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jirí a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2005, str. 120.

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 1998, sp. zn. 3 Cdon 51/96, uveřejněný pod číslem 5/2001 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

5.2. Současná úprava lichvy v občanském zákoníku

V NOZ je lichva upravena § 1796, který uvádí, že: „Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.“ Významově se tato úprava neliší od úpravy v § 218 TZ, proto se bližšímu pojmovému rozboru budu věnovat v části věnované skutkové podstatě tohoto trestného činu. Zásadní rozdíl mezi soukromoprávním institutem lichvy a trestným činem lichvy spočívá v tom, že výčet slabostí v NOZ (tíseň, nezkušenost, rozumová slabost, rozrušení nebo lehkomyšlnost) je demonstrativní. „To vyplývá ze skutečnosti, že § 1796 jen rozvádí povinnost jednat v souladu s dobrými mravy. Jako demonstrativní je chápán též výčet v § 879 bodu 4 ABGB (rakouský obecný zákoník občanský) nebo v čl. 21 OR (švýcarský obligační zákon), byť ani tato ustanovení, stejně jako komentovaný § 1796, neobsahují slovo „zejména“. Proto se o lichvu může jednat i v některých neuvedených případech, např. zneužití závislosti či důvěry odůvodněné konkrétním vztahem (např. klient – advokát). Stejně tak nemá smysl zcela precizně vymezovat pojmy tíseň, nezkušenost, rozumová slabost, rozrušení a lehkomyšlnost a vést scholastické debaty, zda hráčská či jiná závislost spadá pod lehkomyšlnost nebo rozrušení, a pod který z pojmů je zahrnuta situace, kdy požití návykové látky sice neovlivnilo rozpoznávací složku (nejde o rozumovou slabost), avšak ovládací už ano, i zneužití takové situace nutně zakládá lichvu (rozpor s dobrými mravy), ať už takovou závislost zahrneme pod rozrušení, anebo pod další položku rozšiřující výčet.“³⁵

Je zřejmé, že i § 1796 NOZ, stejně jako § 218 TZ, bude možno aplikovat na všechny typy smluv. „Smlouvou se obecně rozumí dvou- či vícestranný právní úkon, který vzniká na základě souhlasného projevu vůle více stran.“³⁶ Jako lichvevní tedy může být označena smlouva úvěrová či smlouva o půjčce, ale i např. smlouva kupní, o přepravě nebo nájemní.

5.2.1. Neúměrné zkrácení

K ochraně slabší strany v občanskoprávních vztazích slouží kromě ustanovení o lichvě i institut „neúměrného zkrácení“ (*laesio enormis*), který má základ již v římském právu.

„Římské právo v oblasti obligačních vztahů připouštělo, že cena zásadně nemusí odpovídat hodnotě prodávané věci, i když podle právního pravidla měla být cena spravedlivá.

³⁵ PETROV, Jan. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2014, str. 336.

³⁶ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 488.

Teprve v justiniánském právu začalo platit, že prodávatel může žádat soudní zrušení trhu, nedosahuje-li tržová cena ani polovinu hodnoty prodávaneho pozemku. Uplatnil-li prodávající toto právo (tj. naříkat smlouvu pro „laesio enormis“ – nadměrné poškození), mohl kupující udržet platnost trhu tím, že nabídl doplatit cenu na plnou hodnotu prodávané věci.³⁷

V NOZ je neúměrné zkrácení upraveno § 1793 takto: „Zaváží-li se strany k vzájemnému plnění a je-li plnění jedné ze stran v hrubém nepoměru k tomu, co poskytla druhá strana, může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu, ledaže jí druhá strana doplní, oč byla zkrácena, se zřetelem k ceně obvyklé v době a místě uzavření smlouvy. To neplatí, pokud se nepoměr vzájemných plnění zakládá na skutečnosti, o které druhá strana nevěděla ani vědět nemusela.“

Výše uvedené ustanovení je doplněno § 1794 NOZ, který uvádí situace, kdy se institut neúměrného zkrácení neuplatní, je to tehdy, kdy je nepoměr vzájemných plnění dán zvláštním vztahem mezi stranami, zejména to budou situace, kdy smlouva bude mít charakter částečně kupní a částečně darovací, budou to případy, kdy kupující bude mít ke kupované věci citový vztah apod. Právo domáhat se neúměrného zkrácení se může zkrácená strana výslovně vzdát, pokud souhlasí s mimořádnou cenou z důvodu zvláštní obliby (např. je předmětem kupní smlouvy obraz, jehož tržní cena je nižší, než cena dohodnutá, která je tak vysoká jen proto, že jeho autorem je oblíbený malíř kupujícího) anebo pokud strana souhlasí s neúměrnou cenou, přestože jí skutečná cena byla známá.

Právě toto ustanovení lichváři dále zneužívají, neboť je již možno setkat se ve smlouvách s ujednáním, dle kterého zkrácená strana souhlasí s mimořádně nízkou cenou a vzdává se práva domáhat se neúměrného zkrácení. Soudy by však na tato prohlášení neměly nahlížet formálně. „K závěru, že se nepřipouští formulářové vzdání se práv z neúměrného zkrácení, dospěl i Nejvyšší soudní dvůr Rakouska v rozhodnutí 8 OB 515/90: Z čistě formulářového prohlášení o znalosti pravé hodnoty věci a o uzavření smlouvy ze zvláštní obliby, kterým se strana vzdává práv z neúměrného zkrácení, nelze bez dalšího učinit závěr, že takové vzdání se práva je platné.“³⁸

---

³⁷ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 386.

³⁸ PETROV, Jan. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2014, str. 331.

5.2.2. Srovnání lichvy a neúměrného zkrácení

Oba uvedené instituty jsou v české právní úpravě určeny k ochraně slabší smluvní strany, předpoklady jejich aplikace nejsou zcela shodné, liší se rovněž jejich právní následky.

Zatímco k uplatnění neúměrného zkrácení postačí pouze hrubý nepoměr vzájemných plnění, k naplnění skutkové podstaty lichvy musí na straně zkráceného existovat ještě i tíseň, nezkušenost, rozumová slabost, rozrušení nebo lehkomyšlnost a současně zneužití tohoto stavu zvýhodněnou stranou. Oba instituty jsou si blízké tím, že zákon u obou používá stejný termín „hrubý nepoměr“, bude tedy na další aplikační praxi, zda u neúměrného zkrácení bude vyžadován vyšší rozdíl vzájemných plnění než u lichvy, což by bylo jediné logické a žádoucí. Pokud můžeme vycházet z toho, že jedno z historických označení institutu neúměrného zkrácení, tedy institutu „*leasio enormis*“ je „zkrácení přes polovic“, bude zajímavé sledovat, zda i moderní judikatura se tohoto návodného pojmenování bude držet a za neúměrné zkrácení bude považovat rozdíl cen přesahující 90-100 % a jako lichvu pak bude posuzovat nižší rozdíl cen.

Rozdíl je i v právních následcích obou institutů, kdy v případě neúměrného zkrácení může zkrácená strana žádat druhou stranu o zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu, pokud nedoplní, oč stranu zkrácenou zkrátila, v případě lichvy se poškozená strana může domáhat neplatnosti smlouvy. Samotným vyslovením neplatnosti však ještě pro zkrácenou stranu problémy nekončí. Je-li smlouva označena za neplatnou, jsou strany povinny si vrátit vzájemně poskytnutá plnění, což často pro zkrácenou stranu nebude snadné. Vhodnější proto může být domáhat se tzv. dílčí neplatnosti dle § 576 NOZ. Pro dlužníka může být výhodnější, vysloví-li soud neplatnost pouze části týkající se ujednaných úroků, úroků z prodlení, smluvní pokuty apod. Další možností může být ustanovení § 577 NOZ, dle kterého: „Je-li důvod neplatnosti jen v nezákonném určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu, soud rozsah změní tak, aby odpovídal spravedlivému uspořádání práv a povinností stran.“ Smyslem daného ustanovení je dát soudu možnost, aby nerušil celou smlouvu, ale využil svého moderačního práva a snížil úrok na rozumnou míru.

Oběma institutům je společné to, že se jejich ochrany nemohou dovolávat podnikatelé, kteří uzavřeli smlouvu při svém podnikání, což plyne z ustanovení § 1797 NOZ: „Podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, nemá právo požadovat zrušení smlouvy podle § 1793 odst. 1 ani se nemůže dovolat neplatnosti smlouvy podle § 1796.“

Toto ustanovení však nepovažuji za zdařilé, je sice zřejmé, že zákonodárce chtěl do obchodněprávních vztahů vnést větší jistotu, případně zamezit zneužívání jak institutu lichvy, tak i neúměrného zkrácení, spoléhaje na větší míru zkušeností a obezřetnost podnikajících subjektů

a do jisté míry snad i na přípustné podnikatelské riziko, ovšem podnikateli nejsou pouze obchodní korporace vedené zkušenými manažery, nýbrž i podnikající fyzické osoby, tedy osoby, které nemusí splňovat žádné požadavky na vzdělání či praxi, a takový podnikatel, stejně jako malá, rodinná, obchodní společnost, se může stát, např. v situaci, kdy musí zaplatit splátku úvěru či platba za pronajaté prostory, pro lichváře snadnou kořistí. Mimo to jsem se již ve své praxi setkal s případy, kdy věřitel podmiňuje uzavření smlouvy tím, že dlužník si nechá vystavit živnostenský list a smlouvu uzavře jako podnikatel, právě proto, aby aplikaci zmíněných institutů, stejně jako ochranu dlužníka dle zákona o spotřebitelském úvěru, vyloučil. Další praxe ukáže, zda soud bude moci vyslovit neplatnost takové smlouvy dle obecného ustanovení §§ 580 a 588 NOZ, pro rozpor s dobrými mravy. „Použití § 588 NOZ soudem vyloučeno ani pro podnikatele být nemusí: může totiž nastat neplatnost právního úkonu pro zjevný rozpor s dobrými mravy. Z hlediska behaviorální psychologie je živnostník prostě člověk (byť ne spotřebitel), který je často v obrovské asymetrii vůči velké profesionální korporaci, aniž má možnost být chráněn jako slabší strana.“³⁹

5.3. Právní úprava institutů užívaných v lichevních smlouvách

Podmínkou trestní odpovědnosti za trestný čin lichvy je existence smlouvy, což je vyjádřeno v § 218 TZ slovy „kdo dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného protiplnění...“ Je tedy patrné, že trestná činnost se zde realizuje prostředky civilního práva, neboť předpokládá uzavření smlouvy mezi nejméně dvěma subjekty, nezbytnou součástí této práce tedy musí být rozbor základních institutů občanského práva, které jsou aplikovány ve smlouvách, následně posuzovaných jako lichevních.

5.3.1. Srovnání smlouvy o půjčce se smlouvou o úvěru

V době před účinností NOZ existovaly v českém právu dva smluvní typy upravující dočasné přenechání peněžních prostředků věřitelem dlužníkovi, a to smlouva o půjčce a úvěrová smlouva. Věřitelem i dlužníkem mohla být z tohoto závazku jakákoliv fyzická či právnická osoba, přestože smlouva o půjčce byla upravena v OZ1964 a smlouva o úvěru byla zakotvena v zákoně č 513/1991 Sb., obchodní zákoník. U úvěrové smlouvy byla povinnost úročení poskytnutého plnění jedním z pojmových znaků tohoto institutu, smlouva o půjčce mohla být uzavřena i bezúročně. Zásadním rozdílem byla reálná podstata smlouvy o půjčce a konsensuální smlouvy o

---

³⁹ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, číslo 7-8, str. 24.

úvěru. Už v římském právu „některé kontrakty vznikaly prostým souhlasem stran, pouhou dohodou o kauze, jiné kontrakty vyžadovaly, aby k dohodě ještě přistoupilo předání věci věřitelem dlužníkovi, protože u prvých stačí prostý souhlas – consensus, nazýváme je kontrakty konsensuální, druhým říkáme kontrakty reálné.“⁴⁰

5.3.2. Srovnání smlouvy o zápůjčce se smlouvou o úvěru dle NOZ

Zápůjčka

Smlouva o zápůjčce je upravena v §§ 2390–2394 NOZ. Zákon nepředepisuje pro smlouvu písemnou formu a odlišuje zápůjčku od výpůjčky, znakem výpůjčky je dočasné užívání věci určené individuálně, tedy věci ve smlouvě identifikovatelné, tu samou věc je nutno vrátit půjčitel. Ve smlouvě o zápůjčce jsou předmětem věci určené druhově, a tedy i peníze, a z tohoto důvodu je pro tuto práci z okruhu reálně uzavíraných smluv zásadní. Reálnost smlouvy se projevuje v tom, že smlouva vznikne přenecháním předmětu zápůjčky vydlužiteli. Věc, v našem případě tedy peníze, může být přenechána reálně, tzv. „z ruky do ruky“ nebo bezhotovostně. Předáním peněz vzniká zapůjčitelu právo na plnění, vrácení peněz, včetně případně sjednaného úroku a tomuto právu odpovídá povinnost vydlužitele peněz, včetně případně sjednaného úroku, vrátit. Pokud jsou úroky sjednány a není stanovena jejich výše, platí dlužník podle § 1802 NOZ úroky ve výši stanovené právním předpisem, který však aktuálně neexistuje, a pokud nejsou úroky stanoveny takto, platí dlužník obvyklé úroky, které poskytují banky v místě bydliště dlužníka v době uzavření smlouvy.

Úvěr

„Smlouva o úvěru má konsenzuální charakter, a k jejímuž uzavření dochází nabytím účinnosti přijetí nabídky.“⁴¹

Úvěřující se smlouvou zavazuje na požádání úvěrovaného poskytnout mu peněžní částku, což znamená, že se zavazuje mít tuto částku k dispozici tak, aby ji mohl úvěrovanému k jeho žádosti poskytnout, povinnost poskytnout požadovanou částku vznikne tedy až na základě žádosti úvěrovaného, jeho projevu vůle. Tato žádost je součástí kontrakčního procesu, na ni navazuje vyplacení požadovaných prostředků. Předmětem přenechání u smlouvy o úvěru mohou být pouze peněžní prostředky, což ji odlišuje od zápůjčky. Úvěrovaný se zavazuje peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

⁴⁰ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C.H.Beck, 1995, str. 215.

⁴¹ ELEK, Štefan. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 696

Úprava úvěru v NOZ je obecná, není omezena jen na bankovní úvěry a lze ji využít nejen ve smluvních vztazích mezi bankou a jejím klientem, ale rovněž pro vztahy mezi jinými osobami. Při poskytování úvěru spotřebiteli je však třeba respektovat úpravu závazků ze smluv uzavíraných se spotřebitelem, zejména § 1841 až 1851 NOZ, upravující finanční služby, jakož i zvláštní podmínky stanovené v zákonu o spotřebitelském úvěru. Pro smlouvu o úvěru není předepsána písemná forma, požadavek písemné formy však stanovuje zákon o spotřebitelském úvěru.

5.3.3. Zajišťovací instituty

Zejména u lichvy úvěrové platí, že lichvář tím, že své oběti poskytl finanční prostředky, udělal pouze příslovečný první krok k následnému bezpracnému, nemorálnímu a nezákonnému prospěchu. Dalším krokem, pro lichváře důležitějším, je dosáhnout následného plnění druhé strany. Aby lichvář co nejsnadněji a nejefektivněji dosáhl svého cíle, kterým je nepřiměřeně vysoká odměna za poskytnutí finančních prostředků, je nutné, aby poškozený byl v budoucnu schopen lichváři jeho odměnu zaplatit, proto jsou častým terčem lichvářů majitelé nemovitostí, případně uživatelé družstevních bytů. V takových případech pak lichváři používají (či zneužívají) instituty občanského práva sloužící k zajištění závazků, nejčastěji pak zástavní právo a zajišťovací převod.

Zástavní právo k 31. 12. 2013

Zástavní právo bylo v OZ1964 upraveno v §§ 152–174. Významná byla ustanovení §§ 156 a 157 OZ1964, dle kterých byla u zástavní smlouvy vyžadována písemná forma, a pro nemovitosti byl zaveden tzv. intabulační princip, vznik zástavního práva byl tedy vázán na zápis do katastru nemovitostí. Pro celý institut zástavního práva, alespoň z pohledu tématu této práce, je stěžejní uhrazovací funkce zástavního práva, zejména způsoby zpeněžení zástavy. Z pohledu lichvářů byl a je postup při prodeji zástavy zdoluhavý a z jejich pohledu poskytuje poškozeným příliš mnoho práv, proto lichváři začali využívat institut tzv. propadné zástavy. „Podstata klauzule o propadné zástavě spočívá v tom, že vlastnické právo k zástavě přechází automaticky, při prodlení s plněním zajištěné pohledávky, na věřitele, a to bez zřetele na hodnotu zástavy a výši pohledávky.“⁴²

Modelovou situací, při níž dochází ke zneužití propadné zástavy, jsou případy, kdy se pohledávka zajistí tzv. kupní smlouvou do šuplíku, kterou věřitel v případě řádného nesplnění dluhu předloží katastrálnímu úřadu a je na něj z titulu této kupní smlouvy (která je však v době jejího uzavření vnímána jako zajišťovací institut) vlastnické právo převedeno. Tento postup je

---

⁴² VYMAZAL, Lukáš. *Zástavní právo v novém občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 346.

nejen nemorální a nezákonný, ale ohrožuje výrazně i právní jistotu kupce nemovitostí, který ji kupuje v dobré víře od vlastníka vedeného v evidenci katastru nemovitostí, dokonce ani z nabývacího titulu svědčícího prodávajícímu nemůže vytušit žádné riziko, nicméně tato smlouva může být v budoucnu napadnuta a další osud vlastnického práva k předmětné nemovitosti není možno předvídat. Do vzájemné kolize se totiž dostaly dvě ústavní hodnoty – princip ochrany dobré víry nového nabyvatele a princip ochrany vlastnického práva původního vlastníka. Uvedený konflikt se stal předmětem sporu soudů Ústavního a Nejvyššího, kdy Nejvyšší soud opakovaně ve svých rozhodnutích (např. 30 Cdo 2017/2013 nebo 30 Cdo 2264/2012), ustanovil, že vlastnické právo nelze nabýt od nevlastníka, i kdyby nabyvatel byl v dobré víře, ledaže by byly splněny podmínky pro vydržení věci. Na to Ústavní soud (zejména III. ÚS 415/2015 nebo i III.ÚS 247/2014) konstatoval, že „za situace, kdy princip ochrany dobré víry působí proti principu ochrany vlastnického práva původního vlastníka, musí řešení vzniklého sporu vyjít z pečlivého zkoumání individuálních okolností každého případu a s náležitým a přísným hodnocením dobré víry nabyvatele vlastnického práva. Je přitom nutno najít praktickou konkordanci mezi oběma protikladně působícími principy tak, aby zůstalo zachováno maximum z obou, a není-li to možné, pak tak, aby výsledek byl slučitelný s obecnou představou spravedlnosti.“⁴³

Zástavní právo dle NOZ

NOZ upravuje zástavní právo v §§ 1309–1394, a ani aktuální úprava propadnou zástavu nezná, byť se jí velmi blíží institut popsany ve 2. odstavci § 1315, podle kterého dokud zajištěný dluh nedospěje, zakazuje se ujednat, že věřitel může zástavu zpeněžit libovolným způsobem nebo si ji za libovolnou, anebo předem určenou cenu, může ponechat. Toto ujednání zjevně chrání zástavního dlužníka před sjednáváním tzv. propadných zástav ve fázi, než nastoupí uhrazovací funkce zástavního práva. Poté, kdy se zajištěná pohledávka stane splatnou, je takové ujednání mezi zástavním věřitelem a zástavním dlužníkem přípustné a může být jedním ze způsobů výkonu zástavního práva. Podle odst. 3 je ovšem takové ujednání zakázáno po celou dobu trvání zástavního práva, mj. tehdy, je-li dlužník v pozici spotřebitele. „Za přípustnou lze tak například stanovit dohodu v zástavní smlouvě, podle níž má zástavní věřitel právo žádat po splatnosti zajištěného dluhu převod zástavy do svého vlastnictví za cenu stanovenou v okamžiku převodu znalcem z oboru oceňování nemovitostí.“⁴⁴ Při zpeněžování zástavy NOZ, stejně jako předchozí úprava, umožňuje prodej ve veřejné dražbě, případně v řízení o soudním prodeji zástavy dle

⁴³ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 27. 8.2015, sp. zn. III. ÚS 415/15

⁴⁴ VYMAZAL, Lukáš. *Zástavní právo v novém občanském zákoníku*. op. cit. str. 347.

z. č. 292/2013 sb., o zvláštních řízeních soudních, ovšem NOZ upřednostňuje pro prodej zástavy dohodu stran, které by již v zástavní smlouvě měly přesně popsat způsob realizace, kdy je možný i tzv. přímý prodej zástavy.

Zajišťovací převod práva k 31.12.2013

Zajišťovací převod práva byl v OZ1964 stručně upraven v § 533 tak, že splnění závazku může být zajištěno převodem práva dlužníka ve prospěch věřitele, smlouva o zajišťovacím převodu práva musí být uzavřena písemně. Vzhledem k tomu, že právní úprava institutu zajišťovacího převodu práva byla opravdu strohá, vyskytla se řada interpretačních nejasností.

Zajišťovací převod v NOZ

Aktuálně je institut zajišťovacího převodu upraven v §§ 2040–2044 NOZ. Technicky se v případě zajišťovacího převodu vlastnického práva k nemovitosti postupuje buď tak, že se smlouva spolu s návrhem na vklad předloží katastrálnímu úřadu, vlastnické právo se převede na věřitele a katastrální úřad automaticky vyznačí dočasnou povahu převodu vlastnického práva, následně se současným prohlášením strany buď poznámka dočasnosti vymaže a převod se tak stane trvalým, nebo se záznamem zapíše právo zpět na původního vlastníka. Jiným způsobem je sepsání kupní smlouvy, která je dána do úschovy u advokáta, který ji vydá v případě řádného uhrazení dlužníkovi, v případě prodlení smlouvu vydá věřiteli, který s ní pak nakládá jako s běžnou kupní smlouvou.

Smluvní pokuta a úrok z prodlení

V souvislosti s uzavíráním lichevních smluv dochází ke zneužívání i dalších nástrojů určených primárně k ochraně věřitelů, a to institutů úroku z prodlení a smluvní pokuty.

Úrok z prodlení je upraven v NOZ v §§ 1970–1973, je konstruován jako sankční nástroj, na který má věřitel právo, je-li dlužník v prodlení. Při stanovení výše úroku z prodlení je dána smluvní volnost stran, nicméně není-li výše stanovena, nebo není-li úrok z prodlení vůbec dohodnut, nastupuje zákonem stanovená výše, která je stanovena nařízením vlády č. 351/2013 tak, že odpovídá ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou pro první den kalendářního pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o 8 procentních bodů. Aktuálně je zmíněná REPO sazba 0,75 %.⁴⁵

Smluvní pokuta je upravena v NOZ v §§ 2048–2052 a je zařazena mezi nástroje sloužící

---

⁴⁵ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Měnověpolitické nástroje ČNB – změny v roce 2018* [online]. Česká národní banka [citace k 02. 2. 2018]. Dostupné na http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/mp_nastroje/tabulka2018.html

k utvrzení dluhu (NOZ odlišuje zajištění a utvrzení dluhu). Tato sankce nevzniká ze zákona, musí být smluvně dohodnuta. Smluvní pokuta se typicky sjednává buď jako pevná sazba za jednotku prodlení (den, týden, měsíc), nebo v procentuální sazbě. Zákon stanoví, že je-li sjednána smluvní pokuta, nemá věřitel právo na náhradu škody, smluvní pokuta je považována za paušalizovanou náhradu škody, strany se však mohou dohodnout jinak, nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud na návrh dlužníka snížit. „Úroky z prodlení a smluvní pokuta (pokud je sjednána jako peněžitá a pro případ peněžitého prodlení) jsou instrumenty extrémně blízké. Lze dokonce říci, že úroky z prodlení funkčně nepředstavují v zásadě nic jiného než speciální případ smluvní pokuty. Obojí představuje peněžitou sankci za peněžitě prodlení.“⁴⁶

Základní odlišnost spočívá v tom, že úrok z prodlení je příslušenstvím pohledávky, smluvní pokuta je samostatný nárok, který není např. krytý zástavním právem, které je sjednáno k zajištění primární pohledávky. U obou těchto institutů je zakotveno moderační právo soudu, podrobný rozbor oprávnění věřitele, který jako slabší strana uzavřel smlouvu a dopadají na něj extrémně vysoké úroky, úroky z prodlení, smluvní pokuta, úroky z úroků (tzv. anatocismus), je však nad rámec této práce. Nicméně alespoň krátce se ještě budu věnovat maximální výši úroku z prodlení a smluvní pokuty. Těmto limitům je věnována poměrně rozsáhlá judikatorní činnost NS ČR, v níž se u smluvní pokuty pohybují částky od 0,5 % do 1 % denně, za důležité však považuji rozhodnutí 29 Cdo 3667/2010, které stanovuje, že i částka 0,1 % denně z dlužné částky za každý den prodlení, může v závislosti na dalších konkrétních okolnostech případu vést k závěru o nepřiměřeně vysoké smluvní pokutě.

---

⁴⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI*, op. cit. str. 1061.

6. TRESTNĚPŘÁVNÍ ÚPRAVA LICHVY

6.1. Skutková podstata trestného činu lichvy

Ze skutkové podstaty trestného činu lichvy, tak jak je vymezena v ustanovení § 218 TZ, plyne, že pro její naplnění je nutné splnění dvou podmínek (zde popisují pouze prostou lichvu, tzv. palichvě se blíže věnují samostatně).

První podmínkou je slib či poskytnutí lichvářského plnění, tedy plnění, jehož hodnota je v hrubém nepoměru ve vztahu k poskytnutému protiplnění. Druhou podmínkou je, že poškozený se vztahu účastní z důvodu své tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti, rozumové slabosti nebo svého rozrušení. Mezi zneužitím stavu tísně, nebo jiného znevýhodňujícího stavu poškozeného a hrubým nepoměrem plnění musí existovat příčinná souvislost, tedy tento stav poškozeného musí být alespoň jednou z příčin uzavření nevýhodné smlouvy.

Lichvu je tedy možno vymezit jako kombinaci dvou objektivních a dvou subjektivních znaků. Prvním objektivním znakem je existence tísně, rozumové slabosti, lehkomyšlnosti, nezkušenosti nebo rozrušení na straně zkráceného. Druhým objektivním znakem je hrubý nepoměr v hodnotách vzájemných plnění. Subjektivními znaky jsou pak jednak vědomé poskytnutí nepřiměřeného plnění, jednak vědomí pachatele o tom, že poškozený k tomuto vztahu přistupuje právě z důvodů své tísně, rozumové slabosti, lehkomyšlnosti, nezkušenosti nebo rozrušení.

M. Janoušek dospěl k poněkud odlišnému závěru: „Konstrukce lichvy je v českých podmínkách vybudována na kombinaci objektivního a dvou subjektivních znaků. Subjektivním znakem na straně znevýhodněného bude typicky tíseň. Druhým subjektivním znakem je potom vědomé využití slabosti smluvním partnerem. Objektivním prvkem je hodnota plnění.“⁴⁷ Domnívám se však, že tíseň, ani žádný jiný ze znevýhodňujících stavů, není možno hodnotit jako subjektivní znak. Ačkoli tyto stavy souvisejí s psychikou poškozeného, vycházejí z jeho subjektivního stavu, musí mít vždy odraz ve vnějším světě, a tedy být objektivně zhodnotitelné.

---

⁴⁷ JANOUŠEK, Michal. Lichva jako sporný institut obecné závazkové části nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 13–14, str. 467.

6.2. Objekt

Trestný čin lichvy je v trestním zákoníku zařazen do hlavy páté, zvláštní části pojmenované „Trestné činy proti majetku“, rodovým, druhovým i skupinovým objektem lichvy jsou tedy majetkové zájmy.

Pokud se týká individuálního objektu lichvy, ten je vymezen v komentáři k trestnímu zákonu takto: „objektem trestného činu lichvy je svobodná dispozice s majetkem, chrání se možnost správného rozhodování v majetkových záležitostech i samotný majetek.“⁴⁸ Rozhodovací praxe NS ČR je pak obdobná: „Objektem trestného činu lichvy je svobodná dispozice s majetkem. Předmětem ochrany je možnost správného rozhodování v majetkových záležitostech i samotný majetek.“⁴⁹ Obdobně: „Objektem trestného činu lichvy je svobodná dispozice s majetkem. Chrání se zde možnost správného rozhodování v majetkových záležitostech i samotný majetek. Nejde jen o ochranu vlastnického práva k určitým věcem, ale § 218 se vztahuje na majetek jako celek, do něhož mohou patřit kromě věcí i další majetkové hodnoty, jakými jsou pohledávky, obchodní podíly v obchodních společnostech atd. Objektem trestného činu lichvy je tedy majetková sféra jako celek.“⁵⁰

Domnívám se, že takto vymezený individuální objekt není přesný. Předmětem ochrany totiž není svoboda rozhodovat se o nakládání s vlastním majetkem, ale pouze tento majetek. Zejména v případech, kdy pachatel zneužívá tísně poškozeného, je evidentní, že svoboda rozhodování poškozeného o tom, jak naložit s majetkem, je již narušena před tím, než pachatel započne své jednání, a právě proto, že poškozený nemá zcela svobodnou vůli v rozhodování, zneužije pachatel této nesvobody a zaútočí na majetek poškozeného. Lichvář poškozeného nenutí uzavřít nevýhodnou smlouvu, nutí ho k tomu objektivní okolnosti (hrozba exekuce apod.), nebo se poškozený pro lichvářovu nabídku rozhodne v rozrušení, z vlastní nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo slabomyšlnosti. Lichvář této situace zneužije a nabídne mu např. nevýhodnou půjčku s lichvářským úrokem.

Je tedy přesnější vymezit objekt trestného činu lichvy tak, že vedle majetku se jedná i o dodržování dobrých mravů v závazkových vztazích, přičemž musí být oba objekty zasaženy kumulativně. Dobré mravy jsem zmiňoval výše, na tomto místě odkazuji pouze na vymezení dobrých mravů, jak vyplývá z již ustálené judikatury Ústavního soudu ČR: „Dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy

---

⁴⁸ PÚRY, František. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II, Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, str. 2167.

⁴⁹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. 7 Tdo 64/2016, část trestní

⁵⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 4 Tdo 1013/2015, část trestní

zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a času, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.⁵¹ Je tak možno konstatovat, že k trestní odpovědnosti pachatele za trestný čin lichvy je nutno, aby byly zasaženy oba zmíněné objekty současně, tedy aby byl současně zasažen majetek poškozeného a dobré mravy v závazkových vztazích.

Pouze takto přesně vymezený objekt umožňuje posoudit i následující modelový případ, kdy se člověk, trpící některou duševní chorobou nebo stařeckou demencí, tedy rozumovou slabostí, rozhodne darovat třetí osobě nemovitost, například proto, že mu pomáhá s běžnou péčí, obstarává nákupy atd. Nezevolí však formu darovací smlouvy, ale smlouvy kupní za symbolickou cenu, zdaleka nedosahující ani poloviny tržní ceny nemovitosti. V případě, že jednání kupujícího je v souladu s dobrými mravy, tak přestože další znaky trestného činu lichvy jsou dány, nemůže se jednat o trestný čin pro nedostatek objektu.

„Fakultativní alternativou objektu trestného činu je předmět útoku, jímž se rozumí hmotný substrát, na nějž pachatel svým činem útočí (působí).“⁵² O hmotném předmětu útoku můžeme u trestného činu lichvy hovořit tehdy, kdy cílem jednání lichváře je konkrétní, individuálně určená věc poškozeného, typicky nemovitost, kterou kupuje za hrubě nepoměrně výhodných podmínek. Je pak otázkou, zda můžeme hovořit o předmětu útoku i u lichvy úvěrové, kdy nemovitost, která slouží primárně např. jako zástava lichvářské půjčky, a následně, jestliže poškozený neplní podmínky půjčky či úvěru, je z výnosu prodeje této nemovitosti uhrazena pohledávka pachatele. Domnívám se, že i v tomto případě je nemovitost předmětem útoku, neboť trestný čin je dokončen právě až tím, že nemovitost je prodána a výtěžkem z prodeje je lichvář uspokojen. Pro tento závěr svědčí i to, že v kvalifikované skutkové podstatě dle § 218 odst. písm. c) TZ, kde kvalifikačním znakem je způsobení těžké nouze poškozenému, pak za situace, kdy je řešena lichva úvěrová a poškozený pozbude vlastnictví nemovitosti, v níž bydlí, až následně, kdy je tato nemovitost např. předmětem exekuce, je nepochybné, že kvalifikační znak je naplněn tehdy, pozbude-li poškozený jejího vlastnictví, tento převod je účinkem a tato nemovitost je tedy předmětem útoku.

---

⁵¹ usnesení Ústavního soudu ČR z 243. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97

⁵² KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 272.

6.3. Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu lichvy má dvě základní formy:

- 1) pachatel zneužije rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo rozrušení a dá buď sobě nebo třetí osobě slíbit nebo poskytnout plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, (lichva prostá);
- 2) pachatel pohledávku, která vznikla poskytnutím hrubě nepoměrného plnění vzniklého za zneužití rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo rozrušení, uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede (palichva).

6.3.1. Jednání při lichvě prosté

V základní skutkové podstatě postačuje k dokonání trestného činu pouhé ohrožení objektu, jednání ve stádiu pokusu je zde stejně postižitelné jako jednání, které bylo dokončené dle představ pachatele. K naplnění skutkové podstaty totiž postačí, jestliže je dán slib lichvářského plnění. Slibem plnění je možno rozumět projev vůle, kterým se jedna strana zavazuje k určitému plnění, tedy návrh na uzavření smlouvy. Tento návrh musí být dostatečně určitý, adresovaný konkrétní osobě, s jasně stanovenými podstatnými náležitostmi. Není tedy nutné nejen to, aby bylo poskytnuto lichvářské plnění, ale ani aby došlo k uzavření lichvářské smlouvy. V základní skutkové podstatě se tedy jedná o čistě činnostní a předčasně dokonaný delikt, neboť zákonodárce za trestné označuje jednání, které dospělo pouze do fáze pokusu. K naplnění skutkové podstaty postačí pouhé ohrožení majetkové sféry poškozeného, není totiž třeba, aby plnění bylo poskytnuto, postačí jeho slib.

U prosté lichvy jednání pachatele spočívá v tom, že zneužije rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo rozrušení a dá buď sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru. Předmětem plnění poškozeného (poškozený přitom nemusí být vždy shodná osoba s osobou nacházející se v tísně apod.) může být něco konat, něco dát, něčeho se zdržet nebo něco trpět, je tedy možno plnit buď konáním (komisivní právní úkon), nebo také opomenutím (omisivní právní úkon).

Za lichvu by tedy mohla být považována i jednání, kdy se poškozený pod vlivem tísně zaváže vykonat nějakou činnost či práci za hrubě nepřiměřenou odměnu, mohlo by tak být za lichvu považováno jednání, kdy pachatel by přiměl vlastníka pohledávky, zneužívaje jeho tísně, rozumové slabosti atd., aby ji nevymáhal a poskytl mu za to, že pohledávku nevymáhá hrubě nepoměrné plnění (ve vztahu k výši této pohledávky). Případem plnění ve formě strpění něčeho

by mohlo být například strpění jednání pachatele, který bude za hrubě nepřiměřených podmínek užívat majetek poškozeného. Teoreticky je tedy sice možné, aby bylo poskytnuté plnění kteroukoli z uvedených eventualit, nicméně v praxi se až na výjimky nevyskytují jiné případy, než že plnění poškozeného i protiplnění pachatele spočívá v tom, že měl něco dát, přičemž je nutno zmínit, že pachatel trestného činu nemusí sám neúměrné plnění požadovat, „není rozhodné, zda sami poškození pachateli nepřiměřenou odměnu nabídli.“⁵³

Bližším rozborem jednotlivých kvalifikovaných skutkových podstat se budu podrobněji zabírat v samostatné části práce.

6.3.2. Jednání při palichvě

Palichva je upravena v § 218 odst. 1 alinea druhá TZ, jedná se o samostatnou skutkovou podstatu, dle které se trestného činu dopustí ten, kdo lichvářskou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede.

Předpokladem vzniku palichvy je existence lichvářské smlouvy, která musí naplňovat veškeré objektivní znaky lichvy. Palichvou je pak takové jednání, které by bylo možno označit za jistou formu účastenství, neboť pachatel palichvy, těží po jejím spáchání (od čehož pochází i pojmenování tohoto jednání – „po-lichva“ – někdy též označováno jako „spolulichva“) z původní lichvářské pohledávky. Rakouský komentář k palichvě uvádí: „Důvodem trestání lichvářů je především zneužívání mimořádných poměrů či okolností u dlužníka, protože může být spolulichvář postihován pouze v případě existence přetrvávajících či nově vzniklých poměrů tohoto druhu po dobu zhodnocování pohledávky.“⁵⁴

U palichvy mohou nastat tři základní situace:

- 1) Osoba rozdílná od účastníka lichvářské smlouvy na sebe lichvářskou pohledávku převede v úmyslu ji uplatnit.

Převedením pohledávky se rozumí jakékoli nabytí, ať už úplatné či neúplatné. K převedení pohledávky bude docházet právním úkonem, nejčastěji smlouvou. Z dikce zákona je zřejmé, že není možné za tuto formu palichvy stíhat někoho, na něhož by pohledávka přešla, např. děděním. K vyvození trestní odpovědnosti pak v tomto případě je nutné prokazovat, kromě toho, že se jedná o lichvářskou pohledávku, také to, že nabyvatel této pohledávky věděl, že se jedná o pohledávku lichvářskou. „Po stránce objektivní je předpokladem spolulichvy lichvářská pohledávka základní, po stránce subjektivní pak úmyslnost, tj. vědomí, že pohledávka je

⁵³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 1925, sp. zn. Zm I 374/25

⁵⁴ HOPFEL, F., RATZ, E. *Wiener Kommentar zum StGB*, §§ 146–155, MANZ'sche. Wien: 2013.

lichvářská. Nabyvateli musí být tedy známy všechny skutečnosti, jež charakterizují pohledávku jako lichvářskou. Úmysl spolulichváře kryje se úplně s úmyslem lichváře.⁵⁵

Nutno je pak prokazovat úmysl takovou pohledávku uplatnit. Pohledávkou je právo věřitele na plnění ze závazku, kdy dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit. Uplatněním pohledávky je pak buď přijetí plnění z pohledávky, nebo nárokování si této pohledávky, ať už upomínkou u dlužníka, nebo civilní žalobou, v rozhodčím řízení, exekucí atd. Nelze například vyloučit případy, kdy nabyvatel na sebe převede lichvářskou pohledávku *bona mente*, tedy v úmyslu ji dále neuplatňovat, případně ji neuplatňovat v plné výši, spokojit se například pouze s jistinou, případně s běžným příslušenstvím. V případě, že by nebyl uplatňován lichvářský prospěch, by pak samozřejmě trestní odpovědnost nevznikla.

2) Osoba rozdílná od účastníka lichvářské smlouvy lichvářskou pohledávku uplatní.

Platí zde stejné předpoklady trestní odpovědnosti jako v bodě 1. Pachatel v takovémto případě pohledávku, která vznikla z lichvářské smlouvy, uplatní. Rozdíl oproti jednání v bodě 1 je však v tom, že za uplatnění lichvářské pohledávky může být trestně stíhána nejen osoba, která na sebe tuto pohledávku převedla, ale i osoba, na kterou lichvářská pohledávka přejde, např. děděním. Jak jsem podrobněji rozebral v části věnované subjektu, jedná se v tomto způsobu spáchání trestného činu lichvy o konkrétní subjekt, neboť jej může spáchat pouze majitel lichvářské pohledávky.

3) Osoba shodná s účastníkem smlouvy lichvářskou pohledávku uplatní.

Zde se jedná o případ, kdy má smlouva všechny objektivní znaky lichvářské smlouvy, nicméně chybí subjektivní stránka při uzavírání smlouvy. Typicky účastník smlouvy si při jejím uzavírání není vědom tísně nebo některého ze znevýhodňujících stavů poškozeného při uzavírání smlouvy. Následně pak, před uplatněním pohledávky, nebo v průběhu uplatnění, se o této okolnosti dozví. „Pokud pak jde o původního věřitele, je palichva konsumována lichvou, jsou-li tu její náležitosti, zejména po stránce subjektivní. Půjde tedy patrně o případ, kdy věřitel uzavřel smlouvu bona fide, např. nevěděl o tísně dlužníkově, seznal pak později lichvářskou povahu své pohledávky, přesto ji uplatňoval nebo postoupil. Takové „obmyslné“ uplatňování nebo postoupení lichvářské pohledávky bezelstně založené nebo nabyté je trestné.“⁵⁶

Výše uvedenému závěru odpovídá i aktuální judikatura NS ČR: „Soudy obou stupňů vycházely z toho, že obviněný nevěděl dne 7. 3. 2000 při zapůjčení částky 100.000,- Kč ani dne 23. 4. 2000 při zapůjčení další částky 100.000,- Kč o vážných problémech poškozeného, přitom

⁵⁵ MIŘIČKA, August. Lichva dle císařského nařízení ze dne 12. října 1914 ř. z. 275. *Právník*, 1915, Sešit III, str. 84.

⁵⁶ MIŘIČKA, August. Lichva dle císařského nařízení ze dne 12. října 1914 ř. z. 275. *Právník*, 1915, Sešit III, str. 87.

však vzaly za prokázáno, že obviněný věděl nejpozději v jarních měsících roku 2001 o špatné hospodářské situaci poškozeného. Poškozený proto žádal obviněného o prominutí úroků ve výši celkem 11.000,- Kč měsíčně, které byly sjednány při uzavírání obou půjček. Za situace, že poškozený zaplatil obviněnému na úrocích částku 191.000,- Kč a polovinu celkové jistiny ve výši 100.000,- Kč, celkem tedy částku 291.000,- Kč, a obviněný poté uplatnil vůči poškozenému v občanskoprávním řízení pohledávku z úroků ve výši 117.000,- Kč, která mu byla soudem přiznána, měly se soudy náležitě zabývat otázkou, zda obviněný tím, že uplatnil pohledávku občanskoprávní žalobou, nenaplnil zákonné znaky trestného činu lichvy podle § 253 odst. 1 věty druhé tr. zák. (tzv. palichvy), který spáchá ten, kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji, ji na sebe převede. Trestného činu lichvy podle citovaného ustanovení trestního zákona se lze dopustit touto formou jednání i tam, kde původní lichvářská pohledávka nebyla sjednávána při vědomí dlužníkovy tísně, je však třeba zkoumat existenci takové vědomosti obviněného v době uplatnění lichvářské pohledávky v občanskoprávním řízení.⁵⁷

K souběhu lichvy a palichvy se pak NS ČR vyjádřil takto: „Pokud si pachatel nejdříve – zneužívaje tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti nebo rozrušení poškozeného dal slíbit plnění, jehož hodnota je v hrubém nepoměru k hodnotě vzájemného plnění, a poté takovou pohledávku sám uplatnil, přičítá se mu z hlediska viny jen jednání podle § 253 odst. 1 alinea první tr. zák., nikoli (též) jednání podle § 253 odst. 1 alinea druhá tr. zák. (tzv. palichva).“⁵⁸

I v případě palichvy však musí primární lichevní smlouva naplňovat oba objektivní znaky a subjektivní znak spočívající ve vědomém poskytnutí hrubě nepřiměřeného plnění. Druhý subjektivní znak, tedy vědomí o znevýhodňujícím postavení poškozeného, musí být dán při jednání palichváře, tedy v okamžiku, kdy pohledávku uplatňuje nebo na sebe převádí. Je-li tedy palichva spojená s uplatněním pohledávky, je vědomost spolulichváře např. o tísní vztahována ke dni vzniku pohledávky. Je zřejmé, že tíseň musí být při uzavírání smlouvy dána, a je nutno prokazovat, že si je spolulichvář vědom tísně, která existovala v době uzavření smlouvy.

6.3.3. Hrubý nepoměr vzájemných plnění

Pro správné posouzení, zda jde v dané věci o lichvu, je pak nutno dále zkoumat hodnotu plnění, přesněji hodnotu vzájemných plnění, a posoudit, zda tato plnění jsou či nejsou v hrubém nepoměru. „Hrubý nepoměr poskytnutého nebo slíbeného plnění ve vztahu k tomu, co za to poškozený obdrží, nutno posoudit z hlediska současných objektivních směnných hodnot obou

⁵⁷ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2003, sp. zn. 5 Tdo 248/2003, část trestní

⁵⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1282/2004, uveřejněné pod číslem 52/2005 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní

plnění. Pro posouzení hrubého nepoměru vzájemných plnění záleží jen na hodnotě obou plnění a na jejich vzájemném srovnání, nikoli na výši výsledné škody, protože toto kritérium zákon neuvádí jako znak trestného činu lichvy.⁵⁹

Poté, co byly zjištěny hodnoty plnění, je nutno posoudit jejich poměr, resp. nepoměr. K problematice hodnocení poměru vzájemných plnění se v minulosti opakovaně vyjadřoval NS ČR ve svých rozhodnutích, k jednotnému a pevně danému závěru sice nedošel, stanovil však základní mantinely, z nichž mohou OČTŘ při posuzování konkrétních případů vycházet.

Jak jsem již uvedl, je možno aktuální případy lichvy rozdělit do dvou základních skupin, jednak lichvu úvěrovou, tedy lichvu, při níž je pachatelem poskytována půjčka, úvěr, či jiná obdobná finanční služba, jednak lichvu za hotové. V rámci každé z těchto dvou skupin je postup při zjišťování poměru vzájemných plnění odlišný.

Hrubý nepoměr u lichvy úvěrové

V případě lichvy úvěrové je nutno (znaleckým posudkem, odborným vyjádřením či ze statistických údajů České národní banky, kde je možno vyhledat na adrese http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_SESTAVY?p_strid=AAABAA&p_sest_uid=&p_lang=CS průměrnou výši úrokových sazeb úvěrů poskytnutých bankami domácnostem v ČR, a to i s rozdělením na úvěry určené na spotřebu a na úvěry určené na bydlení, a to v jednotlivých měsících od roku 2004) zjistit obvyklou výši úroků a tuto srovnat s výši úroků požadovaných, eventuálně již zaplacených poškozeným. V praxi se však o takto prostý případ často nejedná, lichvářem jsou platby skryty pod různé poplatky, jako je poplatek za uzavření smlouvy, za vedení úvěrového účtu, za správu pohledávky atd. V těchto případech bude nutné znalecky určit roční procentní sazbu nákladů (RPSN) v konkrétním případě, do níž se promítnou nejen úroky, ale veškeré náklady placené poškozeným, když ve smyslu ustanovení § 133 z. č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, se pro účely výpočtu roční procentní sazby nákladů použijí celkové náklady spotřebitelského úvěru s výjimkou nákladů splatných spotřebitelem v důsledku neplnění některé z povinností stanovených ve smlouvě o spotřebitelském úvěru a jiných nákladů než kupní ceny, které je spotřebitel povinen při koupi zboží nebo poskytnutí služeb zaplatit bez ohledu na to, zda je transakce uskutečněna s využitím spotřebitelského úvěru nebo bez jeho využití, a tuto hodnotu pak srovnat s hodnotou běžné RPSN z úvěrů poskytovaných bankami.

V judikatuře NS ČR byl vývoj hranice úrokové sazby, která již zakládá hrubý nepoměr postupný a má do jisté míry klesající tendenci. V roce 2005 NS ČR stanovil, že „při poskytování

---

⁵⁹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1215/2011

úvěrů a půjček existuje z hlediska požadovaných úroků určitá hranice, která odděluje standardní podnikatelskou činnost provozovanou v souladu s právním řádem a lichvu. Uvedenou hranicí je podle trestního zákona to, co lze pokládat již za hrubý nepoměr mezi vzájemnými plněními pachatele a poškozeného ve smyslu § 253 odst. 1 tr. zák. Poskytnutí půjčky peněz s úrokem dosahujícím 70 % a více za rok pak takový hrubý nepoměr zakládá.⁶⁰

V jiné věci NS ČR dále konstatuje: „V projednávané věci soudy zjistily, že úroková míra u úvěrů poskytovaných bankami činila v době uzavření smluv o půjčce 9 až 15,5 % ročně. Vzhledem k tomu, že dohodnutá výše úroků (ve výši 60 % ročně) podstatně (téměř čtyřnásobně) přesahovala horní hranici této obvyklé úrokové míry, je za tohoto stavu věci odůvodněn právní závěr, že šlo o ujednání, které je v rozporu s dobrými mravy, a tedy ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. neplatné.“⁶¹ Toto rozhodnutí dovolacího soudu je významné zejména proto, že výši úroků, která je již v rozporu s dobrými mravy, určilo jako čtyřnásobek obvyklé úrokové míry poskytované bankami.

Z rozboru tohoto rozhodnutí je evidentní jednak to, že soud konstatuje, že dohodnutá hranice není v souladu s dobrými mravy, protože čtyřnásobně převyšuje horní hranici obvyklé úrokové míry, nicméně nestanoví tento čtyřnásobek jako minimum pro posuzování nemravného jednání, tedy nestanoví, že do této hranice je tedy ještě úrok „mravný“. Rozhodnutí sice vychází z právní úpravy před NOZ, nezabývá se pojmem „hrubý nepoměr“, vychází z obecných, již dříve v této práci zmíněných postulátů týkajících se neslučitelnosti nepřiměřeně vysokých úroků s dobrými mravy, přesto je možné závěry tohoto rozhodnutí aplikovat i v současné době, neboť NS při svém rozhodování vycházel jednak z trestněprávní úpravy, jednak z úpravy historické, která byla do značné míry vzorem aktuální úpravy v NOZ.

Aktuální judikatura uvádí, že o hrubý nepoměr mezi poskytnutou půjčkou a vyplacenou odměnou jde tehdy, když úrok dosahuje 44,1 %. „Existuje určitá hranice, která odděluje standardní podnikatelskou činnost provozovanou v souladu s právním řádem a lichvu. Uvedenou hranicí je ve smyslu trestního zákona to, co lze podkládat za hrubý nepoměr mezi vzájemnými plněními pachatele a poškozeného. Poskytnutí půjčky finanční částky s úrokem 44,1 % za rok pak nepochybně hrubý nepoměr vytváří.“⁶²

Speciálním případem úvěrové lichvy pak budou případy, kdy lichvář nastaví podmínky smlouvy tak, aby úroky nevybočovaly z úroků běžně požadovaných, ale stanoví vysoké sankční úroky, poplatky z prodlení atd. s vědomím, že poškozený nebude schopen, s ohledem na svou situaci, splátky řádně splácet. Lichvářská podstata takové smlouvy je pak skryta právě v sankčních

⁶⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1282/2004, uveřejněné pod číslem 52/2005 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní

⁶¹ rozhodnutí nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004, op. cit.

⁶² usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2013, sp. zn. 4 Tdo 416/2013, část trestní

poplatcích. Při úvahách, zda jsou tyto sankční nástroje lichvářsky nastaveny, však nelze vycházet pouze z jejich procentní sazby. Ačkoli NS v rozhodnutí 33 Odo 438/05 z 30. 5. 2007 konstatuje, že smluvní pokuta sjednaná zhruba ve výši 0,5 % denně není v rozporu s dobrými mravy, ujednání o smluvní pokutě ve výši 1 % denně již však v rozporu s dobrými mravy je, bude nutno v každém jednotlivém případě důsledně zjišťovat, zda je smyslem těchto sankčních poplatků plnění jejich funkcí, nebo dosažení na nepřiměřené protiplnění a lichvářský zisk. V souladu s judikaturou NS (např. 3 Tdo 1321/2015 nebo 3 Tdo 834/2014) je možno konstatovat, že pokud pachatel předem počítá s tím, že poškozený nebude schopen svým závazkům dostát, bude nezbytné do souhrnu plnění zahrnout i částky plynoucí z realizace zajišťovacích institutů. NS ČR judikoval, že „pokud jde o konkrétní smlouvu o půjčce, dospěl soud k závěru, že vzájemná protiplnění jsou v hrubém nepoměru. Na jedné straně totiž stojí plnění věřitele ve výši 350.000,- Kč, na druhé straně protiplnění dlužníků představující mimo samotnou půjčenou částku také odměnu za půjčení peněz ve výši 377.200,- Kč (téměř 108 % půjčené částky). Půjčená částka v sobě navíc obsahovala další provizi pro věřitele ve výši 24.500,- Kč. Vedle tohoto již výrazného navýšení půjčené částky (které odpovídá úrokové míře 36 % p. a. z půjčené částky, resp. 41 % p. a. při zohlednění provize) strany sjednaly současně povinnost uhradit nejen obvyklý úrok z prodlení v zákonné výši, ale i smluvní pokutu ve výši 0,1 % z celkové dlužné částky za každý den prodlení počínaje osmým dnem prodlení s úhradou splátky a jednorázovou smluvní pokutu ve výši 52.500,- Kč. Celá smlouva byla s ohledem na konkrétní poměry dlužníků nastavena tak, že tito reálně své povinnosti hradit převzatý závazek řádně a včas nemohli dostát. Proto bylo nezbytné do souhrnu plnění na straně dlužníků zahrnout nejen sjednanou odměnu a provizi, ale rovněž další částky plynoucí z realizace uvedených zajišťovacích institutů. Hrubý nepoměr mezi vzájemnými plněními je pak patrný již z toho, že se obviněný v konečném důsledku domáhal úhrady celkové částky ve výši 1.387.699,- Kč.“⁶³ Obdobně Nejvyšší soud rozhodl, že „odvolací soud správně posuzoval jednání v celém jeho kontextu. Obviněný jednal primárně s cílem dosáhnout toho, aby mohl v krátkém časovém horizontu několika měsíců uplatňovat pohledávky (plnění) včetně jejich příslušenství, zahrnujícího nejen samotné úroky, ale i předem očekávané výnosy z extrémně vysoko nastavených smluvních pokut, když dopředu zjevně musel počítat s tím, že nenastane žádná okolnost, která by poškozenému jako dlužníkovi umožnila poskytnuté půjčky splatit včas a následkům spojeným s případným prodlením se tak vyhnout. Zároveň prakticky ničeho neriskoval, neboť je současně zajistil zástavními smlouvami na nemovitý majetek poškozeného.“⁶⁴

⁶³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2014, sp. zn. 3 Tdo 834/2014, část trestní

⁶⁴ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1321/2015, část trestní

V rozhodnutí 3 Tdo 125/2016 NS došel k závěru, že smluvní pokutu ve výši jedné poloviny poskytnuté jistiny je nutno považovat za lichevní.

V dalším rozhodnutí pak nejvyšší soud řeší výši úroků za situace, kdy jsou mezi stranami smlouveny další zajišťovací instrumenty: „úvěrová smlouva je s ohledem na úrok ve výši 28,8 % p.a., zajišťovací a sankční nástroje a zjevnou nereálnost splnění ze strany poškozené smlouvou lichevní.“⁶⁵

Německý Spolkový soudní dvůr k tomu judikuje, že „v rozporu s dobrými mravy a jako lichvářský, je nutno posoudit úvěr s rozdílem 12 procentních bodů oproti obdobným úvěrům na trhu.“⁶⁶ Výše úroků byla rovněž posuzována polským Nejvyšším soudem: „Osoby poškozené odsouzeným mu po poskytnutí půjček vracely vypůjčenou částku zvýšenou o výšku úroku, který představoval 30 % až 50 % z vypůjčené částky. V této situaci soudy obou instancí oprávněně předpokládaly, že odsouzený požadoval vyplacení úroků v rozmezí od 30 % do 50 % z vypůjčené částky a že tato částka se odchyluje od poctivých pravidel chování při poskytování půjček. Výše úroků požadovaných odsouzeným tedy nezapadla do náhrady, kterou mohl spravedlivě žádat, a proto měla lichvářský charakter. Takové smluvní ustanovení ve prospěch odsouzené osoby narušilo právní řád, a proto takové jednání odsouzeného naplnilo skutkovou podstatu trestného činu uvedeného v čl. 304 trestního zákoníku, což znamená, že uzavřel s druhou stranou smlouvu, která je nepřiměřená ve vzájemné protihodnotě.“⁶⁷

Podle mého názoru by bylo v další soudní praxi vhodné rozlišovat i způsob zajištění úvěru, který odráží podnikatelské riziko poskytovatele úvěru. Koneckonců i banky rozlišují, zda je úvěr zajištěný nemovitostí, nebo poskytují spotřebitelský úvěr bez zajištění. „V únoru 2018 byla průměrná sazba úroků korunových úvěrů poskytovaných bankami na nákup nemovitostí 2,5 %, průměrná sazba úroků korunových úvěrů na spotřebu byla 8,81 %.“⁶⁸ Mám tedy za to, že zatímco u nezajištěných úvěrů by posuzování úroku, který je v rozporu s dobrými mravy, mělo i nadále odvíjet od výše cca 40–45 %, u úvěrů zajištěných zástavním právem by jako nemravný měl být posuzován úrok výrazně nižší, neboť takové dělení mnohem víc odpovídá ekonomickému riziku, které poskytovatel úvěru nese.

⁶⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 4 Tdo 1013/2015

⁶⁶ rozhodnutí Německého spolkového soudu z 13.3.1990, sp. zn. AZ: XI ZR 252/89

⁶⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu Polské republiky z 5. března 2008, V KK 343/07

⁶⁸ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Úrokové sazby korunových úvěrů poskytovaných bankami domácnostem.*

[online]. Česká národní banka [citace k 02.02.2018] Dostupné na

http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=12864&p_strid=AAABAA&p_lang=CS

Hrubý nepoměr u lichvy za hotové

Druhým typickým případem lichevních jednání v současnosti jsou případy, kdy lichvář zneužije některého z nedostatku vůle na straně poškozeného a přiměje jej k převodu věci, kdy plnění poskytnuté lichvářem je tak nízké, že naplňuje znaky hrubého nepoměru. Jedná se o případy, v nichž i NS ČR rozhodoval např. ve věcech 2 T 133/2014 a 2 T 4/2011. V těchto případech, kde je předmětem plnění nejčastěji a typicky nemovitá věc, bude nutno hodnotu tohoto plnění určit podle zásad uvedených v § 137 TZ. Pokud je nutno stanovit hodnotu nemovitostí z hlediska posouzení hrubého nepoměru vzájemných plnění jako znaku objektivní stránky trestného činu lichvy, bude nutné přibrat znalce z příslušného oboru a odvětví, tedy z oboru ekonomika, odvětví ceny a odhady nemovitostí, k vypracování znaleckého posudku. Znalecký posudek by měl odpovědět na otázku, jaká je cena nemovitosti obvyklá v místě a čase uzavření lichevní smlouvy, přičemž by znalecký posudek měl zohlednit nejen konstrukci a vybavení nemovitosti, ale zejména poptávku a nabídku v daném místě a čase, resp. cenu, za kterou by bylo možné předmětnou nemovitost prodat.

Pro stanovení hrubého nepoměru v případech lichvy za hotové vychází právní praxe z tradičního institutu neúměrného zkrácení neboli zkrácení přes polovic, o hrubý nepoměr tedy půjde tehdy, jestliže hodnota plnění poskytnutého lichvářem se pohybuje kolem poloviny hodnoty plnění poskytnutého poškozeným. NS ČR akceptoval označení plnění jako hrubě nepoměrné za situace, kdy si „obviněný, zneužívaje tísně poškozené, nechal slíbit plnění ve výši 836.724,- Kč, tj. o 89 % vyšší částku, která byla v hrubém nepoměru ke skutečné výši splatného dluhu, která činila 467.724,- Kč.“⁶⁹

Za pozornost v této souvislosti stojí německá civilní judikatura, která konstatuje, že „o jednání srovnatelné s lichvou jde tehdy, jestliže existuje hrubý nepoměr vzájemných plnění, a je zde dána ještě další okolnost, na jejímž základě lze na smlouvu nahlížet jako na jednání v rozporu s dobrými mravy. Takovou okolností je i tzv. zvláště zavrženíhodný záměr, který je dán mj. i tehdy, je-li nepoměr mezi plněními zvláště hrubý. O zvláště hrubý nepoměr se pak jedná tehdy, jestliže je hodnota plnění téměř dvojnásobně vyšší, než je hodnota protiplnění, tedy nepoměr hodnot je alespoň 90 %.“⁷⁰

Na tomto místě je nutno se zabývat i skutečností, zda je možno posuzovat jako lichvu jednání, kdy je uzavřena darovací smlouva, a oproti plnění poškozeného tak není poskytnuto žádné plnění. I této problematice se již NS věnoval a shledal, že v případě darovací smlouvy, kdy je poskytnuta hodnotná nemovitost bez jakéhokoli protiplnění, může být naplněna skutková

⁶⁹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 6 Tdo 1483/2012, část trestní

⁷⁰ rozsudek Spolkového soudního dvora z 26.01.2014, sp. zn. ZR 249/12

podstata zkoumaného trestného činu.⁷¹ Obdobně pak v situaci, kdy pachatel namítá, že pomáhal poškozenému s nákupy, jezdil k němu na návštěvy atd. NS konstatuje, že „společenská úsluha, kterou pachatel trestného činu lichvy dle § 218 TZ poskytl poškozené osobě, není závazkem z právního jednání, takže tato aktivita nemůže být ani předmětem zápočtu na plnění poskytnuté pachateli poškozenou osobou.“⁷²

Případy lichvy za hotové je však nutno odlišit od lichvy úvěrové, kdy si lichvář svou pohledávku vzniklou ze smlouvy nechá zajistit, ať už zástavním právem či zajišťovacím převodem práva s vyhlídkou, že jeho nárok bude následně uspokojen zpeněžením této věci.

Srovnání pojmu hrubý nepoměr v NOZ a trestním zákoníku

Pojem hrubého nepoměru používají obě normy, tedy TZ a NOZ, a je tedy možno uvažovat o tom, zda hrubý nepoměr dle trestního zákoníku odpovídá pojmu hrubého nepoměru užitému v NOZ, neboť obě normy pracují s tímto pojmem totožným způsobem.

Mám za to, že je nutno vycházet z presumpce shodnosti těchto pojmů tak, aby výklad pojmu hrubý nepoměr byl stejný jak v civilní, tak v trestní rovině. Lze si jistě dobře představit, jak obtížně by se soudy vypořádávaly s tím, zda hranice např. 40% rozdílu hodnot plnění je již hrubý nepoměr z civilněprávního hlediska, nicméně z trestněprávního hlediska ještě o hrubý nepoměr nejde. Domnívám se, že pokud by měl zákonodárce v úmyslu tyto hranice v civilní a trestněprávní oblasti vymezit jinak, měl by dostatek možností použít pro civilní oblast pouze pojem „nepoměr“, případně „zřejmý nepoměr“, pokud však použil shodný pojem jako v trestněprávní úpravě, dal tak nepochybně najevo, že tento pojem má být v obou oblastech vykládán shodně.

Prostor pro ochranu slabší strany užitím norem civilního práva pak vidím zejména v případech, kdy výše škody, resp. bezdůvodného obohacení, se bude pohybovat v řádu tisíců korun, a v situacích, kdy sice dojde k dokonání trestného činu, ale nedojde dosud k plnění a škoda tak nevznikne vůbec. V těchto případech pak bude vhodné domáhat se neplatnosti lichevní smlouvy primárně v pořadí práva civilního. Jistě existují situace, kdy budou uzavírány lichevní smlouvy, které budou naplňovat zákonné znaky trestného činu lichvy a nepoměr vzájemných plnění může být monstrózní, například u půjček, kde bude půjčena částka v řádu 1000,- Kč na dobu několika týdnů, RPSN bude v řádu tisíců procent, nicméně bezdůvodné obohacení na straně lichváře bude pod hranicí škody nikoli nepatrné.

⁷¹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2017, sp. zn. 7 Tdo 1761/2016

⁷² usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1416/2014

6.3.4. Znevýhodňující stavy poškozeného

Pro naplnění objektivní stránky trestného činu lichvy je třeba, aby si pachatel dal slíbit nebo aby přijal hrubě nepřiměřené plnění, současně však vůle poškozeného, svoboda jeho rozhodování musí být limitována některým ze stavů, které poškozeného omezují ve svobodě rozhodování.

Tíseň

Pojmu „tíseň“ bylo, v souvislosti s lichvou, poprvé užito v císařském nařízení č. 75/1914 ř. z., kdy tento pojem nahradil do té doby v definici lichvy používaný pojem „nouze“, se kterým pracoval zákon č. 47/1881 ř. z. K definici tísně se tak vyjadřovala již meziválečná judikatura, v rozhodnutí č. 1054 z roku 1922 uvádí: „K pojmu tísně stačí naléhavá, byť pomíjející peněžitá nesnáz, nutící dožadovati se úvěru, není třeba ohrožení dlužnickovy existence.“⁷³ V daném případě byl konkrétně projednáván případ poškozeného, který nutně potřeboval peníze pro advokáta a byl ochoten zaplatit za půjčku 200 Kč na 14 dní odměnu 50,- Kč.

Z této definice pak vychází i definice aktuální: „Tísni se rozumí mimořádná tíživá situace poškozeného (nebo jiné osoby, jejíž tíseň pocítuje poškozený jako tíseň vlastní), vyvolaná určitou, byť jen přechodnou, naléhavou potřebou, jejíž uspokojení není v možnostech poškozeného. Zpravidla půjde o hospodářskou nesnáz, např. splatnost dluhu, jehož nesplacení může vážně ohrozit společenské postavení nebo majetkové poměry poškozeného. Může jít též o jiné nesnáze, např. zájem o získání bytu k vyřešení tíživé rodinné situace nebo nesnáze vyvolané osobními a společenskými poměry poškozeného (např. stavem po živelní pohromě, která ho postihla).“⁷⁴ Velmi důležitý je i závěr NS ČR, prezentovaný v rozhodnutí 3 Tdo 73/2015, že totiž poškozený může jednat v tísně i tehdy, má-li sice dostatečné prostředky, ale nemá je okamžitě k dispozici. Takto se pak může prakticky kdokoli ocitnout ve stavu tísně pro nedostatek finanční hotovosti například z důvodu nefunkčnosti bankomatu při výpadku elektrické energie.

Typickým příkladem tísně je situace, kdy poškozenému z důvodu nesplacení jeho předchozích závazků, hrozí ztráta bydlení, resp. exekuce bytu či domu. „Stav tísně poškozeného musí objektivně existovat již v době slíbení nebo poskytnutí hrubě nepoměrného plnění a být s nimi v příčinné souvislosti. Z pohledu závěru o existenci situační podmínky tísně na straně poškozené není rozhodné obviněným akcentované zjištění, že poškozená byla chronickým neplatičem, neboť, jak již bylo uvedeno výše, stav tísně ve smyslu § 218 odst. 1 tr. zákoníku je

⁷³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22.12.1922, sp. zn. Kr I128/21

⁷⁴ PÚRY, František. In ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní zákoník II. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2168.

stavem objektivní povahy, kdy není vůbec relevantní, zda si poškozený takový stav zapříčinil sám nebo k němu došlo pod vlivem okolností na jeho vůli nezávislých.⁷⁵

Další rozhodnutí NS ČR pak uvádí: „Znak spočívající ve zneužití tísně nelze jen formálně konstatovat, ale jako znak skutkové podstaty musí být součástí rozhodných skutkových okolností, resp. pro jeho existenci musí být k dispozici relevantní skutkové podklady. Rovněž je třeba zohlednit, že stav tísně je vykládán zejména jako mimořádně tíživá situace poškozeného. Proto se bez dalšího nemůže jednat např. jen o nutnou potřebu peněz, ale o situaci kvalifikovanou, když nedostatek finančních prostředků např. vážně ohrožuje společenské postavení nebo majetkové poměry poškozeného.“⁷⁶

V neposlední řadě je nutno zdůraznit, že je zcela nepodstatné, z jakých důvodů se poškozený do stavu tísně dostal, zda vinou vlastní, kvůli své neopatrnosti, liknavosti nebo i předchozí trestné činnosti, nebo ho do ní vmanipulovala třetí osoba (viz např. rozhodnutí NS ČR 3 Tdo 225/2012).

Při posuzování tísně, ale i dalších znevýhodňujících stavů, je nutno zohlednit nejen objektivně existující situaci, ale i individuální možnosti poškozeného, jistě bude jinak působit stejná situace na mladého člověka s trvalým zaměstnáním a jinak na nemocného důchodce, který i závazek měsíční splátky v řádu tisíců korun může vnímat jako velice tísnivou situaci.

Rozumová slabost

Komentář k trestnímu zákoníku uvádí, že „rozumovou slabostí je neschopnost poškozeného rozpoznat a myšlenkově zpracovat hodnotu svého plnění nebo slibu ve vztahu k hodnotě vzájemného plnění pachatele. Příčinou může být slabomyslnost, nedostatek či ztráta intelektových schopností i jiné poruchy psychiky v důsledku duševní poruchy nebo choroby, případně opožděného vývoje, projevující se zejména v neschopnosti logického uvažování a myšlení.“⁷⁷ Obdobně jako autor komentáře pak rozumovou slabost pojímá NS ČR, například v rozhodnutí 3 Tdo 1131/2014.

Rozumovou slabost nelze zaměňovat za nesvéprávnost nebo omezenou svéprávnost, rozumovou slabost je nutno vnímat jako stav, kdy ještě důvody pro omezení svéprávnosti nemusí být dány. „Na rozumovou slabost je třeba menší stupeň slabosti mysli, než je třeba k omezení svéprávnosti.“⁷⁸

⁷⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 6 Tdo 1483/2012, část trestní

⁷⁶ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1282/2004, uveřejněné pod číslem 52/2005 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní

⁷⁷ PŮRY, František. In ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní zákoník II. Komentář*. 2. op. cit. str. 2168.

⁷⁸ rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvoru z 17.10.1978 sp. zn. 3Ob 592/77

Často se v těchto případech bude jednat o osoby velmi vysokého věku, osoby trpící některou z organických duševních poruch, mentální retardací, případně demencí. V jednotlivých případech bude na místě vypracovat znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, případně z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace klinická psychologie, nejlépe však z obou těchto oborů. Posudky by měly mj. odpovědět otázky, zda poškozený trpí duševní chorobou, případně jakou, jaký má tato choroba vliv na jednání poškozeného, měly by posoudit osobnost a intelekt poškozeného. Je rovněž vhodné znalecky zkoumat, zda poškozený byl v době spáchání trestného činu, případně po jeho spáchání, někým ovlivňován nebo manipulován, podstatné pro průběh dokazování je i zjištění, zda v případě, že u poškozeného byla zjištěna nějaká duševní choroba, byla tato choroba rozpoznatelná i laikem při běžném jednání s poškozeným.

Nezkušenost

Nezkušenost můžeme chápat jako „nedostatečnou znalost cen, nákupních možností, zpravidla ve spojení s důvěřivostí vůči pachateli. Jde tedy zejména o nezkušenost při vyřizování majetkových záležitostí, ta může vyplývat z nezkušenosti poškozeného v širším smyslu, resp. z jeho nezkušenosti v určité oblasti lidské činnosti, která má dopad na majetkovou sféru, např. při podnikání nebo vyřizování osobních či rodinných záležitostí. Nezkušenost může být průvodním znakem nízkého věku.“⁷⁹

Stejně jako u rozumové slabosti výše uvedenou komentářovou definici přejímá do svých rozhodnutí i NS ČR, např. v rozhodnutí 11 Tdo 552/2011 či 3 Tdo 73/2015. V dalším rozhodnutí pak NS ČR uvádí, že „nezkušenost poškozeného je vždy individuální vzhledem k jeho faktickým schopnostem a životním zkušenostem, a proto může vyplývat z různých okolností, především v oblasti nedostatečné znalosti cen, objektivního odhadu vlastních schopností a neobjektivitě ke svým nákupním možnostem. Jedná se tedy o nedostatečný reálný odhad při vyřizování majetkových záležitostí apod.“⁸⁰ Rakouský Nejvyšší soudní dvůr k tomu uvádí, že „nezkušenost je daná, jestliže byla smluvní strana v důsledku chybějících životních zkušeností nebo všeobecných obchodních znalostí omezena v možnosti hájení svých zájmů.“⁸¹

Zejména v případech lichvy za hotové, útočících na nemovitosti ve vlastnictví poškozeného, nebo lichvy úvěrové, kde nemovitost ve vlastnictví poškozených slouží jako zástava, bude právě nezkušenost typickým stavem, kvůli kterému bývají poškození zneužíváni. Poškozený v takových případech často nebude mít zkušenosti s uzavíráním hypotečních smluv,

⁷⁹ PÚRY, František. In ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní zákoník II. Komentář*. 2. op. cit. str. 2168.

⁸⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2013, sp. zn. 8 Tdo 560/2013, část trestní

⁸¹ rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu 33 Ob 411/50

s prodejem nemovitostí, se zástavami, nebude si vědět rady s řešením situace, kdy na jeho nemovitosti vážně exekuční zástavní právo. Oproti tomu na straně zvýhodněné bude typicky osoba pohybující se na realitním trhu, podrobně seznámená s jeho složitostí a nástrahami, s dobrou orientací v oblasti hypoték. Jestliže tato osoba vstupuje do vztahu s poškozeným s úmyslem získat na jeho úkor prospěch, pak je namístě zabývat se tím, zda nedošlo ke zneužití nezkušenosti poškozeného. „Poškozená se oprávněně cítila ohrožena ztrátou vlastního bytu důsledkem bezprostředně hrozící exekuce. Neměla v záloze možnost alternativního řešení, např. formou náhradního, byť třeba dočasného, bydlení. Předchozí zkušenost s řešením podobných problémů neměla. Znalost obsahu základních pojmů, jako „hypotéka, úvěr“ ještě neznamená poznání praktik realitní a úvěrové činnosti a finančních nákladů s tím spojených.“⁸²

O nezkušenost by se mohlo jednat i tehdy, kdy poškozený v důsledku své nedostatečné zkušenosti nemá povědomí o možnosti řešit svou tíživou situaci jiným, méně nepříznivým způsobem.

Lehkomyslnost

Lehkomyslnost jako znevýhodňující stav poškozeného nebyla součástí zákonné úpravy podle TZ1964, nejde však o pojem zcela nový, jak vyplývá i z předchozích částí, byl tento stav obsažen v definicích lichvy už v císařském nařízení č. 275/1914 ř. z.

Lehkomyslnost je v komentáři k trestnímu zákoníku popsána jako „nereálné posouzení situace poškozeným a jeho neschopnost uvědomit si rozsah a závažnost důsledků vlastního jednání, zejména dopadů poskytnutého plnění nebo slibu plnění. Může být výrazem nedostatečných informací poškozeného o rizicích spojených s jeho určitým rozhodnutím nebo v jejich podcenění anebo projevem neznalosti všech podstatných souvislostí, a to především pokud jde o poměr vzájemných plnění.“⁸³ Tento popis rovněž přejímá judikatura NS ČR, např. 4 Tdo 1013/2015. Starší judikatura uvádí, že „lehkomyslností jest nerozvážné počínání si při uzavírání peněžních obchodů, nasvědčující tomu, že ten, kdo se zavazuje, nestará se o následky, ačkoliv si jich musí být vědom.“⁸⁴

Pojem lehkomyslnosti má zřejmě svůj základ v úpravě marnotratnosti v z.č. 946/1811 ř.z. Obecný zákoník občanský. „Marnotratníkem je dle § 273 ten, kdo své jmění nerozumným způsobem mrhá tak, že sebe nebo svou rodinu svévolnými nebo za zhoubných podmínek uzavřenými úvěrními smlouvami vydává budoucí nouzi. Aby rodina marnotratníková chráněna byla před lehkomyslnými právními dispozicemi m-a, omezuje se způsobilost marnotratníková k

⁸² usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2013, sp. zn. 3 Tdo 325/2013

⁸³ PÚRY, František. In ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní zákoník II. Komentář*. 2. op. cit. str. 2168.

⁸⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 02.10.1925, sp. zn. Zm I 295/25

právním jednáním. Marnotratníkovi ustanoví soud opatrovníka (kurátora). Podobně jako všechny osoby, jež stojí pod mocí poručenskou neb opatrovnickou, nemůže vzít na sebe žádné břemeno, ani něco slíbiti, nesvolí-li k tomu opatrovník.⁸⁵

Tento znak je možno vyjádřit i tak, že poškozený bere své jednání a zejména jeho možné následky na lehkou váhu, neuvědomuje si těžkosti, které můžou se splácením úvěru nastat, k čemuž může přistoupit i jednání pachatele, který jej bude k uzavření nabádat s tím, že splácení nebude problém.

Rakouský Nejvyšší soud uvádí, že lehkomyšlně jedná ten, kdo „sice zná následky svého jednání, ale z bezstarostnosti nebo nedostatečného uvažování nepřikládá náležitý význam následným tíživým následkům.“⁸⁶ Jednalo se o situaci, kdy lichvář půjčoval peníze za úroky ve výši 25 % splatných v řádu týdnů jako vklady do hry, přičemž si byl vědom, že všichni poškození jsou vášniví hráči, kteří jednali lehkomyšlně a bez starostí o následky nesplácení těchto půjček.

Lehkomyšlnost vzhledem ke svému charakteru bude, stejně jako rozumovou slabost, vhodné prokázat znaleckým posudkem z oboru zdravotnictví, odvětví psychologie. Je nutno odlišit lehkomyšlnost od nepozornosti, neopatrnosti či ledabylosti. Hranice oddělující tyto stavy nejsou jasně vytyčeny a vyskytují se i názory, že by se tento pojem z trestního zákoníku zcela vypustit, neboť „vytvořením nového znaku budou marnotratné osoby jen utvrzovány ve svých postojích a budou stále více spoléhat na to, že problémy, do nichž se vlastním chováním dostanou, za ně bude řešit někdo jiný.“⁸⁷ Domnívám se, že tento argument není namístě, i osoby jednající lehkomyšlně si zasluhují ochranu prostředky trestního práva, při posuzování tohoto znaku je však nutno postupovat velice obezřetně a zvažovat, zda k nápravě nepostačují prostředky civilního práva, a to i s ohledem na výši škody a hodnotu nepoměru v plněních.

Rozrušení

Posledním stavem, jehož zneužití může být trestáno při postihování trestného činu lichvy, je rozrušení. To je v komentovaném vydání trestního zákoníku specifikováno jako „prudké hnutí mysli vyvolané určitou bezprostředně předcházející událostí, která zvláště intenzivně zasáhla citovou složku duševního života poškozeného do té míry, že v tomto stavu nebyl schopen uvážit, zda hodnota jeho plnění nebo slibu odpovídá plnění pachatele vůči němu (např. v důsledku úmrtí v rodině, ztráty živitele, nehody spojené s újmou na zdraví nebo majetku atd.).“⁸⁸

⁸⁵ KADLEC, Karel. Marnotratnost in: *Ottův slovník naučný*. Šestnáctý díl [online]. Praha : J. Otto, 1900, str. 880. [citace z 4.7.2018]. Dostupné na <http://www.pdfknihy.maxzone.eu/otto.html>

⁸⁶ rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu z 06.12.1984 sp. zn. 13 Os 144/84

⁸⁷ KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: Trestný čin a společenský jev*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 230.

⁸⁸ PÚRY, František. In ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní zákoník II. Komentář*. 2. op. cit. str. 2168.

Rozrušení se může projevovat ve dvou protichůdných stavech, v kladném stavu, který můžeme označit jako exaltaci či euforii, v negativní poloze se pak může jednat o deprimaci. „Exaltace (z lat.) jest citové vzrušení. Exaltovaný bystřeji vnímá, čileji chápe, jasněji myslí, rychleji se odhodlává, energičtěji jedná. Je opakem deprimovaného (sklíčeného). Exaltační rozjařilost budí libé naladění myslí, a naopak příjemná nálada má za následek vzpružení dějů psychických. Přirozeným účinkem je změna soudnosti, exaltovaný má zvýšenou sebedůvěru, snadno přeceňuje svoje schopnosti a podceňuje překážky; jest nakloněn k lehkovážnému pojmání situace a vůbec k optimistickým názorům, jest troufalejší a podnikavější. Exaltace může býti vyvolána motivy psychickými (libé dojmy smyslné, potěšlivé zprávy, události, ale také motivy organickými (pocit úkoje tělesných tužeb, pocit tělesného zdraví, pocit duševní svěžesti).“⁸⁹ Deprimovaný člověk se cítí sklíčený, stísněný, bez zájmu o okolní svět, s nechutí k řešení nastalých situací. I tento citový stav může být velice jednoduše zneužitelný. Deprimovaná osoba je jednoduše manipulovatelná a druhá smluvní strana ji daleko snáze přesvědčí o akceptaci smluvní nabídky prostě proto, že její stav jí nedá prohlédnout a posoudit důsledky jednání.⁹⁰

Je zřejmé, že mezi znevýhodňujícími stavy je nutno rozlišovat, každý z nich se projevuje odlišnou intenzitou, přičemž na zneužití rozumové slabosti a tísně je nutno nahlížet poněkud jinou optikou než na zbývající z omezujících stavů, zejména pak na lehkomyšlnost nebo rozrušení. Jednotlivé stavy je třeba důkladně zkoumat, popsat a specifikovat, kdy je třeba je odlišovat od nepozornosti, ledabylosti a nedostatečné péče o své zájmy. Je na orgánech činných v trestním řízení, aby důkladně odůvodnily, který z omezujících stavů u poškozeného spatřují. V praxi bude často docházet ke kombinaci výše uvedených stavů navzájem, případně kombinace těchto stavů s jiným stavem, který sám o sobě není pojímán jako stav, jehož zneužití zakládá lichvu, například nezkušenost s důvěřivostí.

Na rozdíl od občanskoprávní úpravy není výše uvedený výčet slabostí demonstrativní, ale taxativní. Není možné jej dále rozšiřovat, vždy je nutno alespoň jednu z uvedených slabostí popsat jako znak skutkové podstaty. Tento rozdíl od civilní úpravy je nezpochybnitelný a je vyjádřením zásady *nullum crimen sine lege*.

Naopak oproti civilněprávní úpravě není podstatné, domnívám se, zda poškozený vstupuje do obchodněprávního vztahu s pachatelem při svém podnikání. Dle ustanovení § 1797 NOZ se nemůže dovolat neplatnosti lichevní smlouvy podnikatel, který uzavřel smlouvu při

---

⁸⁹ KUFFNER, Karel. Exaltace in: *Ottův slovník naučný*. Osmý díl. [online]. Praha : J. Otto, 1900, str. 932. [citace z 12.12.2017]. Dostupné na <http://www.pdfknihy.maxzone.eu/otto.html>

⁹⁰ PONÍŽIL, Jiří. *Ochrana slabší smluvní strany v závazkových vztazích*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, 2006, str. 64.

svém podnikání, mám však za to, že prokáže-li se naplnění všech znaků skutkové podstaty, tak ani v takovém případě nemohou orgány činné v trestním řízení dojít k automatickému závěru, že zde není podezření z trestného činu.⁹¹ Jen z toho důvodu, že NOZ ve shora uvedeném ustanovení neumožňuje podnikatelům se lichvy dovolávat, není možno vyvozovat, že poškození podnikatele lichevním jednáním je jednání v souladu se zákonem. Bude tedy v takovém případě nutné se znevýhodňujícím stavem důkladněji zabývat, zejména bude-li to nezkušenost či lehkomyšlnost. Nicméně dojde-li k uzavření lichevní smlouvy obzvláště za zneužití rozumové slabosti vyplývající z duševní nemoci, nebo za zneužití tísně (může jít například o poslední leasingovou splátku na výrobní stroje, nebo o krátkodobý úvěr na úhradu mezd zaměstnancům při druhotné platební neschopnosti), bude namíste použít prostředky trestněprávní represe. Mimoto bude zřejmě možno takovou smlouvu označit za neplatnou pro zjevný rozpor s dobrými mravy, jak jsem blíže rozvedl v části 5.2.2. této práce. Konečně ani meziválečná judikatura nevyklučovala podnikatele z ochrany před lichvou. „Z ochrany zákona nelze vylučovat osoby zkušené, ani toho, kdo potřeboval vypůjčených peněz do obchodu.“⁹²

Pokud by byla poškozenou stranou právnická osoba, je nutno pak odlišovat, zda některý z limitujících stavů nastal u statutárního zástupce či přímo u právnické osoby, za niž jedná. Zatímco rozrušení, lehkomyšlnost, nezkušenost či rozumovou slabost je nutno vztahovat k fyzické osobě jednající jménem poškozené osoby právnické, tísně je pak třeba se dovolávat s ohledem na ekonomickou situaci právnické osoby.

K vyvození trestní odpovědnosti za trestný čin lichvy je nutné prokázat, že k uzavření smlouvy, která vykazuje znaky hrubého nepoměru vzájemných plnění, došlo ze strany poškozeného právě z důvodu některého z výše popsaných, ve skutkové podstatě uvedených, limitujících faktorů. Jak jsem uvedl, tyto znevýhodňující stav se mohou kombinovat, mohou být doplněny i o jiné důvody (nezájem, stav závislosti, ledabylost, neopatrnost), nicméně musí být prokázáno, že pokud by se poškozený v některém z těchto stavů nenacházel, příslušnou smlouvu by neuzavřel.

---

⁹¹ K obdobnému závěru dospěl i František Púry. In Některé zásadní souvislosti nové úpravy soukromého práva s postihem hospodářské a majetkové kriminality, *Bulletin advokacie*, 2015, č. 9, str. 26.

⁹² rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.02.1925, sp. zn. Zm I 705/24

6.3.5. Následek

Již jsem uvedl, že trestný čin lichvy může být dokonán i v případě, kdy nedošlo ze strany poškozeného k poskytnutí plnění, nedošlo tak k porušení objektu, pouze k jeho ohrožení, jedná se tedy o delikt ohrožovací. Pokud již však byla poškozenému způsobena majetková škoda, jedná se o delikt poškozovací, nicméně v základní skutkové podstatě stále formální, neboť účinek není znakem této skutkové podstaty. Obdobně to platí u kvalifikované skutkové podstaty uvedené v § 218 odst. 2 písm. b) TZ, tedy že pachatel takový čin spáchá jako člen organizované skupiny, v tomto případě je požadavek na to, aby byl čin spáchaný členem organizované skupiny fakultativním znakem objektivní stránky. Čistě činnostní skutková podstata je i ta uvedená v § 218 odst. 3 písm. a) TZ, tedy je-li čin uvedený v odstavci 1 spáchán za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek. Toto časové vymezení doby, ve které došlo k lichevnímu jednání je rovněž fakultativním znakem objektivní stránky, nicméně se i v tomto případě jedná o formální skutkovou podstatu a platí u ní stejné vymezení jako u skutkové podstaty základní.

Odlíšná je však situace u skutkových podstat v § 218 odst. 2 písm. a) TZ, tedy získá-li pachatel činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, resp. § 218 odst. 3 písm. b) TZ získá-li pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu. Prospěchem je myšleno obohacení pachatele, k němuž dochází nepochybně na úkor poškozeného, je možno tento znak objektivní stránky označit jako účinek a jeho porušení jako následek. K dokonání trestného činu dochází v těchto dvou případech až vznikem tohoto účinku, jedná se tedy o trestné činy výsledečné. Totéž pak platí i pro skutkovou podstatu dle § 218 odst. 2 písm. c) TZ, má-li být poškozenému způsoben stav těžké nouze, tato zákonná podmínka totiž nevyjadřuje nic jiného než rozsah způsobené škody, která se poměřuje k rozsahu celkového jmění poškozeného.

6.3.6. Příčinná souvislost

Třetím obligatorním znakem objektivní stránky trestného činu je příčinný vztah mezi jednáním a následkem neboli kauzální nexus. „Pachatel může být trestně odpovědný za trestný čin jen tehdy, pokud svým jednáním skutečně způsobil trestněprávně relevantní následek. Není-li zde příčinný vztah, nelze mu k tíži přičítat následek.“⁹³ Základem teorie o příčinném vztahu je

---

⁹³ NOVOTNÝ, Oto, VANDUCHOVÁ Marie a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: ASPI, 2007, str. 172.

tzv. teorie podmínky, dle které je jednání příčinou následku, jestliže by následek bez něho nenastal vůbec anebo by bez něho nenastal takovým způsobem, jakým konkrétně nastal.

U trestného činu lichvy je nutno zkoumat příčinnou souvislost hned dvakrát respektive třikrát. Nejprve příčinnou souvislost mezi limitujícími stavy poškozeného a uzavřením smlouvy s hrubým nepoměrem vzájemných plnění, dále příčinnou souvislost mezi jednáním a následkem a ve skutkových podstatách, jejichž znakem je i účinek, pak i příčinnou souvislost mezi jednáním a účinkem.

6.4. Subjekt

Pachatelem trestného činu lichvy může být fyzická (od 1. 8. 2014 i právnická) osoba, která splňuje dvě základní podmínky označované jako obligatorní znaky subjektu, a to stanovený věk a přičetnost.

Konkrétně u trestného činu lichvy budou orgány činné v trestním řízení muset podrobněji zkoumat tyto obligatorní znaky subjektu pouze výjimečně, ani ve své praxi, ani z dostupné judikatury jsem nezaregistroval jediný sporný případ, což vyplývá z podstaty tohoto trestného činu. Jedná se o sofistikovanou trestnou činnost, páchanou po pečlivém uvážení, pachatel musí v poškozeném vzbuzovat důvěru, musí disponovat určitým majetkem, zejména tedy penězi, které poskytuje jako protiplnění při uzavírání lichevní smlouvy (pokud by takovým protiplněním vůbec nedisponoval, jednalo by se spíše o trestný čin podvodu dle § 209 TZ). Takové předpoklady bude jen zcela výjimečně splňovat osoba nedosahující věku 18 let, a už vůbec ne osoba nepřičetná. Rovněž otázky zmenšené přičetnosti, kdy je v důsledku duševní poruchy složka ovládací či rozpoznávací podstatně snižena, nebudou ze shora uvedených důvodů u trestných činů lichvy muset být řešeny, totéž pak platí i pro problematiku spojenou se spácháním trestného činu pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek.

Konkrétní a speciální subjekt

Jako konkrétní nebo speciální označujeme takový subjekt, pro který zákon vyžaduje určité zvláštní vlastnosti, způsobilost nebo postavení, přičemž konkrétní subjekt je ve vztahu k subjektu speciálnímu užší kategorií. V případech, kdy trestní zákon vyžaduje konkrétní či speciální subjekt, tedy nemůže být pachatelem jakákoli osoba splňující obligatorní znaky subjektu, jde o trestné činy s omezeným okruhem pachatelů. Právě konkrétní subjekt vyžaduje ustanovení § 218 TZ v alině druhé, upravující jednu z forem palichvy, kdy je zákonnou definicí „kdo takovou pohledávku uplatní“ nutno chápat jako zúžení okruhu subjektů pouze na ty konkrétní subjekty, které z pozice

věřitele uplatňují pohledávku, která jim svědčí z titulu lichevní smlouvy. Nevyplývá to sice přímo z textu zákona, nicméně musíme dojít k závěru, že uplatnit pohledávku může pouze věřitel. Je to tedy rozdíl ve srovnání s další formou palichvy, tedy „kdo na sebe takovou pohledávku převede v úmyslu ji uplatnit“, kde žádné zvláštní postavení, způsobilost nebo vlastnost nejsou vyžadovány, může se jí tedy, stejně jako lichvy prosté, dopustit kdokoli.

Zákonná úprava konkrétního a speciálního subjektu v § 114 odstavci 1 TZ výslovně stanoví, že požadavek na způsobilost konkrétního (nebo speciálního) subjektu musí být dána pouze u pachatele a spolupachatele. Podílníkem však může být osoba, která toto postavení nemá. Jestliže tedy pachatelem ve zmíněném případě palichvy může být pouze konkrétní subjekt, pak návodcem ve smyslu § 24 odst. 1 písm. b) TZ, který přesvědčí pachatele, aby lichevní pohledávku uplatnil, může být kdokoli, tedy subjekt obecný.

6.4.1. Trestní odpovědnost právnických osob

V rámci kapitoly věnující se osobě pachatele trestného činu lichvy je vhodné věnovat se i trestní odpovědnosti právnických osob. Zákon TOPOZ, který nabyl účinnosti 1.1.2012 vychází z předpokladu, že právnické osoby jsou subjekty práva odlišné od fyzických osob, jsou umělým právním konstruktem a jsou nadány způsobilostí k protiprávním úkonům a na ni navazující odpovědností v právních vztazích, tedy deliktní odpovědností.

V původní koncepci zákonodárce zvolil pozitivní výčet trestných činů, pro které bylo možno dovodit trestní odpovědnost právnických osob. Zásadní novelou TOPOZ, která byla provedena zákonem č. 183/2016 Sb. s účinností od 1. 12. 2016, pak bylo toto pozitivní vymezení změněno na vymezení negativní, když se trestnými činy podle TOPOZ rozumí přečiny a zločiny uvedené v trestním zákoníku, s výjimkou vyjmenovaných trestných činů, kterých je pouze 21. Trestný čin lichvy může být právnické osobě přičítán od 1. 8. 2014, neboť zákonem č. 141/2014 Sb. došlo ke změně zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a s účinností od 1. 8. 2014 může tento trestný čin být spáchán i právnickou osobou.

Trestný čin lichvy, kdy pachatel uzavírá lichvářské smlouvy v zastoupení obchodní korporace či družstva, ať už na základě plné moci, nebo jako její statutární orgán, bude nepochybně právnické osobě možno přičíst, typicky se tohoto trestného činu dopouští statutární zástupci malých obchodních společností, kteří se zřejmě nebudou moci dovolávat exkulpačního důvodu uvedeného v § 8 odst. 5 zákona TOPOZ. Obdobně to bude platit v případech, kdy jsou tyto smlouvy uzavírány zaměstnanci, kteří jednají na příkaz nebo se souhlasem nadřízených. Mohou však nastat případy, kdy v zastoupení právnické osoby uzavře lichevní smlouvu její

zaměstnanec, aniž by vedení právnické osoby znalo veškeré okolnosti uzavírání smlouvy. Vedení právnické osoby tak nemusí být seznámeno s tím, že se fakticky jedná o lichvevní smlouvu, nemusí znát osobní poměry druhé strany, nemusí vědět, že druhá strana jedná například v tísní. Pro tyto případy je nanejvýš vhodné, aby právnické osoby poskytující úvěry a půjčky, ale i právnické osoby podnikající v oblasti nákupu a prodeje nemovitostí, měly vytvořen vhodný compliance program, případně alespoň interní předpis či etický kodex, aby organizovaly školení a další vzdělávací akce svých zaměstnanců zaměřené na zákaz lichvevního jednání. A to nejen aby tak vyvinily právnickou osobu z trestní odpovědnosti, zejména však proto, aby k tomuto nezákonnému jednání jejich zaměstnanců vůbec nedocházelo.

Současně je však třeba zdůraznit, že trestní odpovědností právnické osoby není dotčena odpovědnost fyzické osoby, a jde tedy o souběžnou, nezávislou, trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby.

6.5. Subjektivní stránka

Lichva je trestným činem úmyslným a s ohledem na skutečnost, že zavinění musí pokrývat všechny skutečnosti, které jsou znakem trestného činu, musí tedy zavinění minimálně ve formě nepřímého úmyslu zahrnovat nejen lichvářskou povahu vzájemných plnění, ale i okolnosti, za nichž dochází k lichvářskému jednání, tedy vědomost, že poškozený jedná v tísní, z nezkušenosti, rozumové slabosti atd. neboli, jak jsem již ve své práci uvedl, vymezíme-li lichvu jako kombinaci dvou objektivních a dvou subjektivních znaků, jsou subjektivními znaky jednak vědomé poskytnutí nepřiměřeného plnění, jednak vědomí pachatele o tom, že poškozený k tomuto vztahu přistupuje právě z důvodů své tísně, rozumové slabosti atd. „Z hlediska subjektivní stránky je k spáchání trestného činu lichvy třeba úmyslného zavinění (§ 13 odst. 2 tr. zákoníku). Úmysl pachatele musí zahrnovat i to, že se poškozený nachází ve stavu, který ho vážně omezuje ve svobodném rozhodování při nakládání s majetkem, a že ve vztahu vzájemných plnění jde o hrubý nepoměr v tom smyslu, že hodnota plnění, které se zavazuje poskytnout poškozený, velmi citelně převyšuje hodnotu protiplnění, jehož se mu dostane.“⁹⁴

Je tedy nutné nejen zjišťovat, zda objektivně existoval hrubý nepoměr vzájemných plnění a zda smlouva byla uzavřena ve stavu tísně atd., ale i to, zda pachatel věděl, že jemu poskytnuté plnění je v hrubém nepoměru k plnění, které sám poskytl. Lze si představit situaci, kdy budou oba účastníci, jak věřitel, tak dlužník, v oblasti peněžních vztahů nezkušení, domluví se na

---

⁹⁴ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 7 Tdo 431/2016, část trestní

měsíčním úroku 10 %, a ani věřitel nebude jednat v úmyslu, ani eventuálním, směřujícím k hrubému nepoměru plnění, když nebude znát běžnou úrokovou míru z poskytovaných půjček. Současně je třeba prokázat, že pachatel věděl, že na straně poškozeného je dána některá ze znevýhodňujících situací, ale i to, že si byl vědom toho, že tato slabina poškozeného je pohnutkou, nebo alespoň jednou z pohnutek jednání poškozeného.

Vycházíme-li tedy z premisy, že zavinění musí zahrnovat jednak vědomé poskytnutí nepřiměřeného plnění, jednak vědomí pachatele o tom, že poškozený k tomuto vztahu přistupuje právě z důvodů některého ze znevýhodňujících stavů, je zřejmé, že je třeba zkoumat formu zavinění u každé z těchto dvou subjektivních okolností.

Vědomí o hrubém nepoměru vzájemných plnění – jestliže pachatel zná hodnotu vzájemných plnění, jedná nepochybně v úmyslu přímém, neboť je tímto naplněna složka vědomostní, složka volní je naplněna uzavřením smlouvy, neboť bez vůle pachatele by k uzavření smlouvy nedošlo. Tato forma zavinění bude typická u lichvy úvěrové, jestliže pachatel poskytuje peníze za úrok, ví, jaký poměr vzájemných plnění je dán, a chce smlouvu za takových podmínek uzavřít. O úmysl eventuální by se jednalo v případě, že by pachatel měl u lichvy za hotové představu o hodnotě plnění, nicméně neznal by ji zcela přesně, byl by však srozuměn s tím, že hodnota plnění, které je mu poskytováno, může být v hrubém nepoměru k plnění, které poskytuje sám.

Vědomí o znevýhodňujícím stavu na straně poškozeného – opět mohou být naplněny obě formy úmyslu, když přímý úmysl bude dán tehdy, jestliže pachatel ví, že poškozený se v takovém stavu nachází, je podrobně obeznámen s životní situací poškozeného a chce dané situace využít k uzavření smlouvy s hrubě nepoměrným plněním. Časté jsou i případy, kdy pachatelé trestného činu si své oběti aktivně vyhledávají pod nabídkou „pomoci s oddlužením“ apod. Naproti tomu o eventuální úmysl by se jednalo v případě, kdy obviněný hrubě nepoměrné plnění nabízí poškozenému za situace, kdy je srozuměn s tím, že alespoň jedním z důvodů, který poškozeného vede k takovému jednání, je některý ze znevýhodňujících stavů. Pro úmysl postačí již pouhá představa možnosti výsledku za podmínky, že taková představa se bezprostředně projevila v jednání pachatele.

Jestliže alespoň v jedné ze subjektivních okolností trestného činu lichvy pachatel svým jednáním naplňuje toliko zavinění eventuální, je nutno klást mu k tíži právě jen tuto formu zavinění. Ke vzniku trestní odpovědnosti za trestný čin lichvy se vyžaduje zavinění ve formě úmyslu, ovšem v základní skutkové podstatě není vyžadován úmysl obohatit se či způsobit škodu, úmysl pachatele tak musí zahrnovat toliko jednotlivé pojmové znaky trestného jednání, aniž by případný následek takového jednání musel být úmyslným zaviněním taktéž pokryt.

Obecně je možno k prokazování úmyslu konstatovat, že, chybí-li doznání pachatele, je možno okolnosti subjektivního charakteru zpravidla odvozovat toliko nepřímo z okolností objektivní povahy, z nichž je možno dle zásad logického myšlení usuzovat na vnitřní vztah pachatele k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem (*srov. rozhodnutí publikovaná pod č. 62/1973 a 41/1976 Sb. rozš. trest.*). Aplikací tohoto pravidla pak NS ČR v rozhodnutí 3 Tdo 1131/2014 dospěl k závěru, že úmysl je možno prokázat i jen z toho, že obviněnému muselo být zřejmé, že poškozená by neuzavřela tak nevýhodnou smlouvu, kdyby nebyla v tísní.

V rámci dokazování je samozřejmě nutné rozlišovat, zda se jedná o úmysl přímý či nepřímý, pro posouzení trestní odpovědnosti to však není ta podstatná otázka. Zásadní je odlišit úmysl od nedbalosti, přičemž zejména mezi zaviněním ve formě nepřímého úmyslu a vědomé nedbalosti vede pouze tenká linie, o nepřímý úmysl jde, když „nelze sice obviněnému dokázat přímo, že věděl o tom, že poškozený jedná v tísní, z lehkomyšlnosti atd., ale je nepochybné, že si byl této možnosti vědom, a že by jednal stejně, i kdyby byl znal jistotu.“⁹⁵ V průběhu dokazování bude třeba věnovat náležitou pozornost nejen tomu, jakými informacemi o stavu poškozeného pachatel disponoval, ale i tomu, zda pro něj bylo uzavírání smluv za takových podmínek běžné, o eventuální úmysl půjde často za situace, kdy na zvýhodněné straně bude vystupovat podnikatel, tzv. profesionální věřitel, který vzhledem ke svým dosavadním zkušenostem ví, že na znevýhodněné straně může být osoba ve stavu tísně, rozumové slabosti atd., a přesto s ní uzavře smlouvu s hrubě nepoměrným plněním. „Jde o obdobný případ, jako když střelec střílí ze zbraně na místě, kde se obvykle pohybují lidé, aniž by věděl, že se tam pohybuje nějaká konkrétní osoba, a při této střelbě přijde o život jedna nebo více osob, i v tomto případě střelec nechtěl nikoho zastřelit, tedy neměl přímý úmysl, avšak současně s ohledem na všechny okolnosti věděl, že se může stát, že někoho zastřelí. Pro takový případ s tím byl srozuměn, jedná se tedy o úmysl nepřímý. Takovýto věřitel sice může prokázat, že o zlé situaci konkrétního dlužníka nic nevěděl (např. když byla smlouva uzavřena prostřednictvím zprostředkovatele), ovšem s ohledem na své zkušenosti si musí být vědom, že obvykle jen osoby v tísní – nebo jinak znevýhodněné – jsou ochotny akceptovat nepřiměřené úroky nebo riskovat ztrátu obydlí.“⁹⁶

---

⁹⁵ MIŘIČKA, August. Lichva dle císařského nařízení ze dne 12. října 1914 ř. z. 275. *Právník*, 1915, Sešit I, str.49.

⁹⁶ IRSÁK, S. Úžera ako organizovaný zločin, *Bulletin slovenskej advokacie*. 2016, číslo 1-2, str. 19.

6.5.1. Omyl

Se subjektivní stránkou, zejména zaviněním, úzce souvisí i problematika omylu, kdy lze velice stručně konstatovat, že omylem rozumíme neshodu vědění s objektivní realitou.

Skutkový omyl negativní

„Jde o případ, kdy pachatel nezná nějakou okolnost patřící ke znakům trestného činu, nezná okolnost podmiňující jeho trestní odpovědnost. Skutkový omyl negativní vylučuje odpovědnost za úmyslný trestný čin a trestný čin spáchaný z vědomé nedbalosti.“⁹⁷ Mohlo by se jednat o případy, kdy obviněný, při lichvě za hotové, neví, že skutečná hodnota nemovitosti je vyšší, než kterou zaplatil poškozenému, například proto, že vycházel z vadného posudku ke stanovení hodnoty nemovitosti. Za takové situace nemůže být za své jednání trestně odpovědný, přestože reálně ve věci existuje hrubý nepoměr vzájemných plnění. Nemůže vzniknout trestnost takového jednání ani poté, kdy zvýhodněný takto nabytou nemovitost dále prodá za již reálnou cenu třetí osobě. Poněkud jiná by byla situace v případě lichvy úvěrové, kdy by zvýhodněný např. nevěděl o duševní nemoci poškozeného, protože tato by se nijak navenek neprojevovala. Ani v tomto případě by sice nebyl trestně odpovědný pro skutkový omyl negativní, nicméně pokud by skutečnost o duševní nemoci poškozeného, která byla minimálně jednou z příčin toho, že přistoupil na nevýhodný úvěr, zjistil, pak by byl v případě, že by pohledávku vymáhal nebo převáděl, trestně odpovědný za tr. čin lichvy dle § 218 odst. 1 alinea druhá TZ, tzv. palichvu.

Skutkový omyl pozitivní

„Osoba se domnívá, že existují všechny znaky podmiňující její trestní odpovědnost, ale ve skutečnosti některý znak chybí. Takové jednání je trestné jako pokus.“⁹⁸

Skutkovým omylem pozitivním se rozumí opačný případ než je uvedeno výše. Tedy v případě lichvy za hotové by pachatel mylně předpokládal, že cena, kterou za nemovitost platí, je v hrubém nepoměru k jeho skutečné hodnotě. Reálná cena by však byla nižší (např. pro skryté vady), takže by hrubý nepoměr ve skutečnosti neexistoval. Takový pachatel by byl trestně odpovědný za pokus trestného činu lichvy.

Právní omyl negativní

„Pachatel neví, že jeho jednání naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, tedy domnívá se, že jeho jednání neporušuje trestní zákon a není trestně postižitelné; kdo při spáchání trestného činu

⁹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 242.

⁹⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 243.

neví, že jeho čin je protiprávní, nejedná zaviněně, nemohl-li se omylu vyvarovat.⁹⁹ Podle § 19 odst. 2 TZ je možno se omylu vyvarovat tehdy, pokud povinnost seznámit se s příslušnou právní úpravou vyplývala pro pachatele ze zákona nebo jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, anebo mohl-li pachatel protiprávnost činu rozpoznat bez zřejmých obtíží.

Podle zásad uvedených v TZ jde o negativní právní omyl jen v případě, že pachatel neví, že jeho jednání je podle zákona trestné, přičemž neznalost pachatele se týká buď obsahu trestní normy, tedy zejména trestního zákona, anebo obsahu mimotrestní právní normy, které se však trestní zákon dovolává ve svých skutkových podstatách s odkazovacími či blanketními dispozicemi. Skutková podstata trestného činu lichvy podle § 218 TZ nemá odkazovací ani blanketní dispozici, neboť sama popisuje zakázané jednání, aniž by se dovolávala porušení mimotrestních právních norem.

Úspěšně by se tak právního omylu negativního mohl domáhat, kdo se běžně v prostředí půjček a úvěrů nepohybuje, jednání, které je mu kladeno za vinu, bylo zcela ojedinělé, vybočující z jeho obvyklých úkonů, případně cizinec, v jehož domovském státě je smluvní volnost natolik bezbřehá, že lichevní jednání není považováno za závadové.

Právní omyl pozitivní

Tento druh omylu není speciálně v TZ upraven, nicméně to, že za jednání v pozitivním právním omylu nemůže vzniknout právní odpovědnost, vyplývá ze zásady trestního práva „nullum crimen, nulla poena sine lege“, tedy „žádný trestný čin a žádný trest bez zákona“, z níž vyplývá, že nemůže být jako trestné považováno jednání, které není popsáno ve skutkové podstatě trestného činu uvedené v trestním zákoně. „Takový omyl označujeme jako tzv. putativní delikt a nejde zde vůbec o trestný čin.“¹⁰⁰ Jednalo by se například o situaci, kdy by věřitel půjčoval peníze na zcela běžný, přiměřený úrok, nicméně měl by za to, že půjčování peněz za odměnu mohou pouze banky, a pokud tak činí jiné subjekty, jedná se o trestný čin lichvy.

Na tomto místě je vhodné připomenout ještě jednu problematickou situaci, která může vzniknout, pokud civilní soud jednání, které předmět trestního řízení neposoudí jako lichvu. Ve smyslu § 9 odst. 1 TR orgány činné v trestním řízení posuzují předběžné otázky, které se v řízení vyskytnou, samostatně; je-li tu o takové otázce pravomocné rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu, jsou orgány činné v trestním řízení takovým rozhodnutím vázány, pokud nejde o posouzení viny obviněného. V daném případě by o posouzení viny nepochybně šlo a soud není takovým rozhodnutím vázán (např. rozhodnutí NS 8 Tdo 560/2013).

⁹⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 246.

¹⁰⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*, 3. Vydání. Praha: Leges. 2013, str. 248.

6.6. Kvalifikované skutkové podstaty

Pachatel trestným činem získal pro sebe nebo pro jiného značný prospěch

První okolností, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, je získání značného prospěchu (§ 218 odst. 2 písm. a) TZ). Značným prospěchem je nutno, ve smyslu ustanovení § 138 TZ, chápat prospěch ve výši 500.000,- Kč a vyšší. Prospěch není možno zaměňovat za škodu, když je prospěchem rozdíl hodnot vzájemných plnění, přičemž je ale nutno započítat, respektive odečíst, další plnění pachatele, které s věcí přímo souvisí a které pachatele musí poskytnout, má-li dojít k dokonání činu. V případech trestného činu lichvy to budou zejména provize poskytnuté třetím osobám za zprostředkování nebo zaplacená daň z nabytí nemovitých věcí (dříve daň z převodu nemovitosti). Například v situaci, kdy lichvář zaplatí za nemovitost v hodnotě 1.000.000,- Kč pouze 460.000,- Kč a bude hradit daň z nabytí nemovitých věcí ve výši 50.000,- Kč, bude sice škoda 540.000,- Kč, ale prospěch „pouze“ 490.000,- Kč. Tento znak skutkové podstaty je nutno prokazovat odborným vyjádřením nebo znaleckým posudkem, posudek bude v každé konkrétní věci opatřován k prokázání nepoměru vzájemných plnění, jeho opatření by tedy nemělo být problémem. Z hlediska subjektivní stránky postačí, je-li tento následek způsoben z nedbalosti, což může mít význam v situaci, v níž by se obviněný hájil tím, že nevěděl, že cena nabývané nemovitosti je až tak vysoká, že o hrubém nepoměru vzájemných plnění sice věděl, ale nevěděl, že hodnota nemovitosti je vyšší než 500.000,- Kč.

Pachatel trestný čin spáchal jako člen organizované skupiny

Druhou okolností, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, je podle § 218 odst. 2 písm. b) TZ to, že pachatel trestný čin spáchal jako člen organizované skupiny. Ve smyslu ustanovení § 42 písm. o) TZ je spáchání trestného činu členem organizované skupiny obecnou přitěžující okolností. V případě trestného činu lichvy zákonodárce dospěl k závěru, že je nutno tuto formu trestné součinnosti zvláště přísně posoudit a zakotvil tuto skutečnost jako znak kvalifikované skutkové podstaty.

Organizovaná skupina není, na rozdíl od organizované zločinecké skupiny, v trestním zákoně přesně definovaná, je však možno vycházet z ustálené judikatury. „Organizovaná skupina musí kumulativně vykazovat následující znaky: sdružení více osob, dělba úkolů, plánovitost a koordinovanost činnosti. Sdružením více osob je myšlena skupina nejméně tří trestně odpovědných osob. Plánovitost naznačuje, že by nemělo jít pouze o náhodné sdružení více pachatelů.“¹⁰¹

---

¹⁰¹ KRATOCHVÍL Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 378.

Pachatel trestným činem způsobil jinému stav těžké nouze

Třetí okolností, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, je podle § 218 odst. 2 písm. c) TZ, že pachatel trestným činem způsobil jinému stav těžké nouze. „Podstatou nouze je určitá neuspokojená důležitá životní potřeba poškozeného, která mu znesnadňuje život. Jde např. o nedostatek prostředků na stravu a oblečení, ztrátu prostor k bydlení, dlouhodobou nezaměstnanost, špatný zdravotní stav. Musí jít o stav nouze, která je těžká, tj. vymykající se běžným případům nouze, a jen nesnadno překonatelná nebo nepřekonatelná vlastními silami a možnostmi poškozeného.“¹⁰² Na rozdíl od přitěžující okolnosti podle § 42 písm. d) TZ zde pachatel poškozeného trestným činem podle § 218 odst. 1 TZ do tohoto stavu uvede např. tím, že v důsledku hrubě nepoměrného plnění, které poškozený poskytl pachateli nebo jiné zvýhodněné osobě, nezbyly poškozenému žádné nebo jen minimální prostředky k uspokojování jeho důležitých životních potřeb. Typicky půjde o případ, kdy poškozený bude lichvářem připraven o nemovitost, v níž bydlí. Nemusí však jít pouze o případ lichvy za hotové, může se jednat i o případ lichvy úvěrové, kdy nemovitost slouží jako zástava a poškozený ji musí prodat, aby uhradil svůj závazek vůči lichváři. Z hlediska subjektivní stránky postačí způsobení tohoto těžšího následku z nedbalosti.

„Obviněný uvedl poškozené do tohoto stavu tím, že v důsledku hrubě nepoměrného plnění, které poškození poskytli obviněnému nebo jiné zvýhodněné osobě, nezbyly poškozeným žádné nebo jen minimální prostředky (zejména finanční) k uspokojování jejich důležitých potřeb. Musí jít o stav nouze, která je těžká, tj. vymykající se běžným případům nouze, a jen nesnadno překonatelná nebo nepřekonatelná vlastními silami a možnostmi poškozených. Je to např. situace, kdy v důsledku neschopnosti okamžitě splatit dříve vzniklý závazek, můžou poškození přijít o celý majetek. V důsledku jednání obviněného nastal u poškozených stav těžké nouze spočívající ve ztrátě domova a možnosti bydlení. Obviněný jednal úmyslně, neboť při uzavírání smluv si byl dobře vědom, že svým jednáním mohl ohrozit nebo porušit chráněný zájem, a pro případ, že toto porušení nebo ohrožení způsobí, byl s tímto následkem srozuměn.“¹⁰³

---

¹⁰² usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.04.2017, sp. zn. 7 Tdo 1761/2016

¹⁰³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 7 Tdo 431/2016

6.6.1. Lichva jako zločin

V odstavci třetím § 218 TZ pak zákonodárce stanovil dvě okolnosti, při jejichž naplnění je lichva zločinem, neboť pachatel je ohrožen trestní sazbou, jehož horní hranice přesahuje 5 let.

Pachatel trestný čin spáchal za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo za jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek.

Tyto okolnosti podmiňující použití kvalifikované skutkové podstaty zahrnují zvláště tíživé situace objektivní povahy, které poškozeného výrazně omezují v řádné péči o majetek. Pokud pachatel zneužije takových okolností k uzavření lichvářské smlouvy, je jistě jen žádoucí, aby stát takové jednání postihoval přísnější sankcí. Stav ohrožení a válečný stav bude nutno vykládat formálně, tedy dokud Parlament České republiky tento stav nevyhlásí, nebude možné k němu přihlížet, ovšem pokud by materiálně sice válečný stav nebo stav ohrožení existoval, ale parlament by o jeho vyhlášení nerozhodl, byla by taková situace pokryta obecnou formulí – tedy jinou událostí vážně ohrožující život, veřejný pořádek nebo majetek. Živelní pohromou pak rozumíme nečekanou přírodní událost velkého rozsahu, charakterizuje ji buď velký počet lidských obětí, nebo rozsah škod, který není možné zvládnout běžnými a místními prostředky. Může jít o sluneční erupce, blizzard, bouřku, tornádo, krupobití, extrémní sucho nebo extrémní mráz, sopečnou erupci, zemětřesení, ale i epidemii či pandemii, požár či povodeň, ale i o impakt mimozemského tělesa. Jinou událostí vážně ohrožující život, veřejný pořádek nebo majetek, bude katastrofa způsobená lidskou činností, zejména jaderná a chemická katastrofa, letecká nebo i jiná rozsáhlá dopravní nehoda, dále zejména teroristický útok, rozsáhlejší nepokoje, ale i výpadek energetické či telekomunikační sítě, případně přerušování dodávky pitné vody.

Z hlediska subjektivní stránky postačí zavinění pachatele z nedbalosti. U této skutkové podstaty platí, obdobně jako u skutkové podstaty dle § 218 odst. 2 písm. b) TZ, že tato skutková podstata je předčasně dokonaná a čistě činnostní.

Pachatel trestným činem získal pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu

Prospěchem je nutno, ve smyslu ustanovení § 138 TZ, chápat prospěch ve výši 5.000.000,- Kč a vyšší, jinak pro tento znak platí vše, co pro znak značného prospěchu.

6.7. Vývojová stádia trestného činu lichvy

Za vývojová stádia trestného činu jsou označovány příprava, pokus a dokonaný trestný čin. Pokus je trestný u všech úmyslných trestných činů, příprava je podle § 21 odst. 1 TZ trestná jen u zvláště závažných zločinů a jen tehdy, jestliže to trestní zákon u příslušného trestného činu výslovně stanoví, a pokud nedošlo k pokusu ani dokonání. Trestný čin lichvy dle § 218 TZ, ani ve své nejpřísněji trestně kvalifikované skutkové podstatě, není zvláště závažným zločinem, tedy jeho příprava trestná není.

Ačkoli lichva patří mezi předčasně dokonané trestné činy, neboť trestný je již slib lichvářského plnění, není pokus ani v základní skutkové podstatě zcela vyloučen, byť v praxi se bude vyskytovat výjimečně. Kromě pozitivního skutkového omylu zmíněného výše, to může být například situace, kdy je poškozenému zaslán návrh lichvářské smlouvy k podpisu, pachatel tento návrh posílá s vědomím např. tísně poškozeného, nicméně z důvodů nezávislých na vůli odesílatele nebude návrh adresátovi doručen. Slibem plnění je totiž nepochybně i písemný slib, a návrh na uzavření smlouvy, jeli adresný a obsahuje-li další konkrétní skutečnosti je možno za takový slib považovat.

6.8. Okolnosti vylučující protiprávnost a trestnost

V trestním zákoně je uvedeno několik okolností, které způsobují, že jednání od počátku není možno považovat za trestný čin, jedná se o krajní nouzi, nutnou obranu, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně. V případech trestného činu lichvy připadá v úvahu zabývat se v zásadě pouze *svolením poškozeného*, kdy dle § 30 TZ trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny. Svolení musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný.

U trestného činu lichvy dle § 218 TZ jsou sice primárně ohroženy majetkové zájmy poškozeného, a mohlo by tedy být zvažováno, zda by za situace, kdy poškozený při podpisu smlouvy vyjádřil i svůj souhlas, že smlouvu uzavírá s vědomím její lichvářské povahy, nemělo dojít k vyloučení trestní odpovědnosti lichváře. Mám však za to, že takto není možno postupovat, neboť lichvou není zasažen pouze majetek poškozeného, objektem trestného činu lichvy je i dodržování dobrých mravů v závazkových vztazích. Nelze tedy ke svolení poškozeného, jako k okolnosti

vyklučující trestní odpovědnost, přihlížet, neboť nejsou zasaženy pouze zájmy osoby uděluující souhlas.

Ke stejnému závěru, byť poněkud odlišně zdůvodněnému, dochází i odborná literatura: „Taxativní výčet trestných činů, u nichž lze uplatnit institut svolení poškozeného, není zákonem vymezen, což je možno považovat za nedostatek. Existují totiž i sporné případy, např. trestný čin lichvy dle § 218. (...) Domníváme se, že svolení poškozeného se zde uplatnit nemůže, neboť nejde o svobodnou vůli, a v opačném případě by úprava tohoto ustanovení postrádala smysl.“¹⁰⁴

Takové zdůvodnění, podle mého názoru, může obstát v případě, je-li znevýhodňujícím stavem rozumová slabost, případně tíseň, obtížně však za situace, je-li tímto stavem nezkušenost, rozrušení či lehkomyšlnost, kdy je svoboda vůle poškozeného sice zasažena, ale tento zásah není takové intenzity, aby způsobil neplatnost úkonu pro nedostatek svobody vůle. Domnívám se tedy, že mnou výše nastíněné zdůvodnění, proč v lichvářských smlouvách nelze uplatnit zmiňovaný institut, je přesnější.

6.9. Okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti

Právní teorie a trestní zákon popisují několik okolností, které nastanou po spáchání trestného činu a mají za výsledek zánik trestní odpovědnosti. Vedle smrti pachatele, amnestie a milosti je to:

Účinná lítost

Účinná lítost, která sebou nese zánik trestní odpovědnosti, je upravená v § 33 TZ, kde jsou i vyjmenovány trestné činy, u nichž lze účinnost lítost uplatnit. Jde o trestné činy, u nichž má zamezení nebo napravení škodlivého následku přednost před zájmem na potrestání pachatele. Trestný čin lichvy v tomto seznamu uveden není.

Dobrovolné upuštění od dokonání ve stádiu přípravy nebo pokusu

Jak jsem již uvedl v části věnované vývojovým stádiím, trestný čin lichvy dle § 218 TZ je možno považovat za tzv. předčasně dokonáný trestný čin, tedy k naplnění znaků základní skutkové podstaty dojde ve fázi, kdy ještě nedošlo k účinku na hmotném předmětu útoku. Pokus trestného činu lichvy je sice možný, ale vyskytovat se bude spíše raritně. Kromě již zmíněných variant pokusu (pozitivní skutkový omyl, nabídka plnění, daná písemně, která však nebude doručena adresátovi), přichází v úvahu ještě jednání, kdy došlo k naplnění základní skutkové podstaty trestného činu lichvy, nicméně úmysl pachatele směřoval k tomu, aby pachatel pro sebe získal značný prospěch, pak v případě, že by prospěch nedosáhl této hraniční hodnoty, bylo by nutno

¹⁰⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné*. op. cit. str. 455.

takové jednání posoudit jako pokus trestného činu lichvy dle § 21 odst. 1 TZ a § 218 odst. 1, odst. 2 písm. a) TZ. V takovém případě, pokud by pachatel dobrovolně upustil od dokonání, byl by nadále odpovědný za trestný čin dle základní skutkové podstaty.

V případě pokusu v základní skutkové podstatě by musel pachatel, použijeme-li případ s písemnou nabídkou na uzavření smlouvy, zmíněný výše v kapitole 6.7., ještě před tím, než bude písemný návrh na uzavření smlouvy druhé straně doručen, tento vzít zpět, případně jinak aktivně působit, aby k uzavření smlouvy nedošlo.

Promlčení

Při promlčení trestní odpovědnosti je zánik trestnosti vázán na uplynutí doby stanovené zákonem. Délka této doby je stanovena v § 34 odst. 1 TZ a činí v případě trestného činu lichvy u základní skutkové podstaty tři roky, u kvalifikovaných skutkových podstat pak 10 let. Při promlčení je podstatné stanovit počátek běhu promlčecí lhůty. Zákonná pravidla pro stanovení začátku běhu promlčecí lhůty jsou upravena v § 34 odst. 2 TZ tak, že promlčecí doba počíná běžet u trestných činů, u nichž je znakem účinek anebo u nichž je účinek znakem kvalifikované skutkové podstaty, od okamžiku, kdy takový účinek nastal; u ostatních trestných činů počíná běžet promlčecí doba od ukončení jednání. Tedy v základní skutkové podstatě a v kvalifikovaných podstatách dle § 218 odst. 2 písm. b) TZ a 218 odst. 3 písm. a) TZ, kde není účinek znakem skutkové podstaty, od ukončení jednání pachatele, tedy od dokončení trestného činu. V ostatních kvalifikovaných skutkových podstatách pak počíná promlčecí doba běžet nastoupením účinku.

V základní skutkové podstatě se tak bude u lichvy za hotové rozdíel mezi dokonáním a dokončením prakticky téměř stírat. Například bude-li uzavřena lichvářská smlouva o prodeji nemovitosti, bude trestný čin dokonán uzavřením smlouvy, přesněji ještě před uzavřením smlouvy, a dokončen poté, co lichvář na jedné straně zaplatí poškozenému kupní cenu, a na druhé straně poté, co bude na příslušný katastrální úřad podán návrh na vklad vlastnického práva z lichvářské smlouvy. Tímto je trestné jednání pachatele ukončeno, dosáhl svého cíle. Mezi dokonáním a dokončením může být časový rozdíl v řádu dnů nebo i hodin.

Jiná situace bude v případech lichvy úvěrové, kdy k dokonání dojde také již uzavřením smlouvy, ať už smlouvy o úvěru, či o výpůjčce. Nicméně trestný čin je dokončen až poté, co poškozený uhradí poslední splátku úvěru, cílem pachatele totiž není uzavřít smlouvu, ale získat lichvářskou odměnu za poskytnutí peněz. Zejména v případech, kdy poškozený neplní dohodnuté splátky, bude se muset pachatel domáhat svého nároku ještě řadou aktivních úkonů, např. žalobou, výzvami k plnění atd. Teprve až poškozený svůj závazek splní, je trestný čin dokončen a počíná běžet promlčecí doba.

7. VZTAH LICHVY A JINÝCH TRESTNÝCH ČINŮ

7.1. Vydírání

Objektivní stránka trestného činu vydírání dle § 175 TZ spočívá v tom, že poškozený je nucen něco konat, strpět nebo opominout, a to násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy. Zatímco u trestného činu lichvy pachatel využije objektivně, nezávisle na vůli pachatele, existující nepříznivý stav na straně poškozeného, u trestného činu vydírání musí pachatel působit na poškozeného nejméně pohrůžkou těžké újmy. Mohou nastat hraniční případy, kdy pachatel svým jednáním vyhrocuje či stupňuje tíseň poškozeného, např. pohrůžkou exekuce na majetek obviněného, nepodepíše-li smlouvu o převodu nemovitosti, kde kupní cena je v hrubém nepoměru k hodnotě nemovitosti. Jestliže tedy pachatel takto aktivně působí na rozhodovací proces poškozeného, je nutno jeho jednání posoudit jako trestný čin vydírání.

7.2. Útisk

Objektivní stránka trestného činu útisku dle § 177 TZ spočívá v nucení něco konat, opomenout nebo strpět tím, že pachatel využívá tísně nebo závislosti druhého. „K naplnění znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu je nutné, aby pachatel nutil poškozeného k něčemu, co by, nebýt tísně, v níž se ocitl, za daných okolností a v danou chvíli neučinil, neopominul nebo nestrpěl.“¹⁰⁵ U trestného činu útisku není, stejně jako u lichvy, podstatné, jakým způsobem se poškozený do stavu tísně dostal. U trestného činu lichvy pachatel poškozeného nenutí, aby nevýhodnou smlouvu uzavřel, poškozený lichevní smlouvu uzavírá pouze pod tíhou své tísně, nebo některého jiného znevýhodňujícího stavu. Dalším rozdílem je pak skutečnost, že zatímco u lichvy je výčet znevýhodňujících stavů širší, k naplnění znaků trestného činu útisku může dojít výhradně za zneužití tísně nebo závislosti, přičemž závislost není uvedena mezi znevýhodňujícími stavy u lichvy.

7.3. Podvod

Trestného činu podvodu se dle § 209 TZ dopustí, kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou. Na první pohled je skutková podstata tohoto trestného činu

---

¹⁰⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1579/2011

konstruována jinak, než jak je tomu u trestného činu lichvy, přesto je právě podvod lichvě charakterově nejbližší a v praxi bývá nejčastěji s lichvou srovnáván. Je to dáno zejména tím, že rozhodne-li se pachatel, že zaútočí na majetek poškozeného, a má-li jít o zdánlivě legální postup, jsou právě lichva a podvod “nejvhodnějším“ způsobem, jak se majetku zmocnit.

Zásadní rozdíl mezi těmito dvěma trestnými činy spočívá v tom, že při lichvě pachatel jedná bez využití omylu poškozeného. Při podvodu vychází poškozený z omylu, který je pachatelem buď úmyslně vyvolán nebo využit, a to bez ohledu na to, zda poškozený jedná pod vlivem tísně, nezkušenosti nebo vlastní rozumové slabosti. V případě lichvy má poškozený správnou představu o podstatě jednání, avšak buď poskytuje, nebo slibuje plnění v určité tísní, nebo z důvodu nezkušenosti, lehkomyšlnosti, rozumové slabosti nebo rozrušení. Naproti tomu, u trestného činu podvodu jedná poškozený pod vlivem omylu, který je vyvolán nebo využit pachatelem, aniž by jednal pod vlivem tísně nebo jiné limitující okolnosti.

Již starší judikatura, konkrétně rozhodnutí KS v Bratislavě ze dne 06.04.1956, sp. zn. 4 To 78/56, uvádí k rozdílu mezi trestným činem lichvy a podvodu případ, kdy pachatel dojednal s poškozenou koupí obrazů za 5 000 Kč. Při placení dohodnuté částky pachatel zjistil, že majitelka obrazů není schopná rozpoznávat bankovky, místo 5 000 Kč jí zaplatil pouze 500 Kč. Soud správně dovodil, že poškozená by nepřistoupila na částku 500 Kč. A upozornil na to, že v případě podvodu jedná poškozený pod vlivem omylu vyvolaném pachatelem. Pokud by zde omyl nepůsobil, jednal by jinak. Při podvodných jednáních pachatel využívá zkresleného obrazu reality, kterou vyvolal u poškozeného, naproti tomu v případě lichvy pachatel kořistí ze subjektivní nezpůsobilosti poškozeného utvořit si autentický obraz reality – zde se tedy pachatel již nemusí nijak angažovat na falsifikaci obrazu reality u poškozeného. V daném případě poškozená nechtěla pod vlivem tísně nebo jiných okolností přijmout od obviněného částku 500,- Kč, ale přiměřenou cenu stanovenou i znaleckým posudkem, avšak omylem, který pachatel využil, přijala pouze 500,- Kč, čímž byla v souladu s úmyslem pachatele poškozena na majetku. Čin pachatele tak naplňuje všechny znaky trestného činu podvodu.

Rozdílem mezi těmito trestnými činy se zabývá i modernější judikatura. Ve věci vedené u KS v Praze pod sp. zn. 5T 13/2010 byl obviněný uznán vinným trestným činem podvodu dle § 250/1, odst. 3 písm. b) tr. zák., kterého se měl, zjednodušeně, dopustit tím, že při poskytování peněžité půjčky vylákal z poškozených i podpis na smlouvě o převodu družstevního bytu, ačkoli poškození tento byt prodat nechtěli, a to za kupní cenu ve výši 300.000,- Kč, ačkoli hodnota bytu byla 1.200.000,- Kč. Na nezměněném skutkovém základě pak odvolací soud, Vrchní soud v Praze, pod sp. zn. 5 To 64/2011 konstatoval, že nebylo prokázáno, že poškození při majetkové dispozici jednali v omylu, ale tentýž skutek vykazuje znaky trestného činu lichvy podle § 218

odst. 1, odst. 2 písm. a) TZ. Vrchní soud konstatoval, že obviněný zneužil nezkušenosti poškozených a jejich neschopnost uvědomit si rozsah a závažnost důsledků majetkových dispozic.

Tento případ je typický – poškozený, který uzavřel smlouvu, ať už o půjčce, nebo o úvěru, se často cítí podveden jednáním věřitele, když oznamuje, že podepsal smlouvu o prodeji bytu, která mu byla tzv. podstrčena, aniž by ji mohl řádně přečíst, že nevěděl, že nemovitost převádí, že měl zato, že nemovitost bude sloužit pouze jako zástava atd. Je tedy na orgánech činných v trestním řízení, aby se podrobně zabývaly všemi okolnostmi a aspekty případu a aby celou situaci řádně vyhodnotily, neboť podepisování smluv se děje v úzkém okruhu osob, jde často o důkazní situaci tvrzení proti tvrzení, když prokázat, zda poškozený při podpisu kupní smlouvy jednal v omylu, nebo tuto smlouvu uzavřel sice ne v omylu, ale z důvodu některého ze znevýhodňujících stavů uvedených v § 218 TZ, bude pro posouzení a právní kvalifikaci pro odlišení lichvy od podvodu naprosto klíčové.

7.4. Úvěrový podvod

V souvislosti s trestným činem lichvy považuji za nutné se zmínit i o trestném činu úvěrového podvodu dle § 211 TZ, a to nikoli pro případné společné znaky, ale právě naopak z toho důvodu, že tento trestný čin může být do jisté míry zrcadlovým odrazem trestného činu lichvy.

Objektivním znakem trestného činu úvěrového podvodu je uvedení nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů, případně zamlčení podstatných skutečností při sjednávání úvěrové smlouvy. Zatímco tedy typickým příkladem trestného činu lichvy je jednání úvěrujícího, který využije tísně úvěrovaného a uzavře s ním smlouvu s hrubým nepoměrem vzájemných plnění, typickým příkladem trestného činu úvěrového podvodu je jednání úvěrovaného, který úvěrujícímu při uzavírání úvěrové smlouvy svou tíseň zamlčí.

Nejsou výjimečné případy, kdy podezřelý z trestného činu lichvy, jakmile zjistí, že je proti němu vedeno trestní řízení, reaguje tak, že podá trestní oznámení na poškozeného pro podezření z trestného činu úvěrového podvodu. Toto podezření není možno bez dalšího odmítnout. Úkolem OČTŘ tedy bude důkladně důkazní situaci prozkoumat, přitom však zohlednit specifika uzavírání lichevních smluv, zejména skutečnost, že strana nacházející se ve znevýhodňujícím postavení pod tíhou svých nesnází ztrácí obezřetnost a je ochotna podepsat téměř jakékoli ujednání, tedy i prohlášení o vlastní bezdlužnosti, zejména je-li druhou stranou přesvědčována, že se jedná toliko o formální úkon. Důležité bude zjistit, zda pohledávka věřitele je dobytá, např. zajištěna zástavním právem, tato okolnost bude pak nasvědčovat tomu, že věřitel uzavíral

smlouvu s vědomím, že jeho nárok bude uspokojen z tohoto zajištění a případné nepravdivé údaje při uzavírání smlouvy pro něj nebyly podstatné. Tedy jestliže má jednání úvěřujícího veškeré znaky lichevního jednání a jeho pohledávka je dobytná, nemůže ani v případě uvedení nepravdivých údajů úvěrovaným dojít ke spáchání trestného činu úvěrového podvodu, neboť tyto nepravdivé údaje by nebyly pro úvěřujícího natolik podstatné, aby ho odradily od uzavření úvěrové smlouvy. Lichvářská smlouva bývá totiž v zásadě nastavena tak (za užití zástavního práva, smluvních pokut, úroků z prodlení, atd.), aby neschopnost úvěrovaného splnit svůj dluh byla pro lichváře minimálně stejně výhodná, jako situace, kdy je dluh řádně splácen.

8. TRESTNÝ ČIN LICHVY V SOUSEDNÍCH STÁTECH

8.1. Slovenská republika

Ve Slovenské republice je trestný čin lichvy (úžery) upraven v § 235 z. č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, když základní skutková podstata popsána v odstavci 1 v zásadě odpovídá úpravě české, na rozdíl od domácí úpravy mezi znevýhodňujícími objektivními skutečnostmi chybí lehkomyšlnost. Zásadním rozdílem mezi oběma právními úpravami je samostatná skutková podstata popsána ve 2. odstavci, dle kterého se potrestá, kdo poskytne plnění bez povolení, v rozporu s vydaným povolením, nebo poruší zákonem chráněná práva spotřebitele, a dá sobě anebo jinému poskytnou anebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, anebo kdo takovou pohledávku uplatní anebo ji, v úmyslu uplatnit ji, na sebe převede.

Toto ustanovení, účinné od 1. 1. 2016, tak umožňuje postihovat jako trestný čin lichvy i jednání, kdy není prokázáno zneužití znevýhodňujícího postavení, když postačí, bude-li prokázáno, že věřitel porušil zákon na ochranu spotřebitele, což bude zejména zákon 129/2010 Z.z., o spotřebitelských úvěrech a o jiných úvěrech a půjčkách pro spotřebitele, případně poskytoval půjčku nebo úvěr bez příslušného povolení Slovenské národní banky nebo v rozporu s tímto povolením. V takových případech pak bude třeba toliko prokazovat existenci hrubě nepoměrného plnění, a to jak ve formě lichvy, tak i palichvy.

V kvalifikovaných skutkových podstatách jsou pak přísněji trestána jednání závažnější, ať už z hlediska výše škody, či způsobu spáchání, např. na tzv. chráněné osobě, což je mj. osoba vyššího věku či těhotná žena; nejprísnejši – odnětím svobody na 10–15 let – je pak postihováno, pokud pachatel čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 spáchá jako člen nebezpečného uskupení nebo způsobí škodu převyšující 133.000 Eur.

Co se týče posuzování hrubého nepoměru vzájemných plnění, je možno odkázat například na rozsudek OS v Topoľčanech, který jako lichvářský označil úrok ve výši 39 %.¹⁰⁶

8.2. Německo

Ve Spolkové republice Německo je trestný čin lichvy upraven v § 291 StGB tak, že se ho dopustí ten, kdo těží z tísně, nezkušenosti, nedostatku schopnosti úsudku nebo značného nedostatku pevné vůle někoho jiného tím, že sobě nebo třetímu nechá slíbit nebo poskytnout majetkové výhody, které jsou v nápadném nepoměru k plnění. Zákon vyjmenovává, že se tak děje za situace,

---

¹⁰⁶ rozsudek OS Topoľčany z 03.03.2014 sp. zn. 5C/22/2014 z 3.3.2014 dostupný na www.Judikaty.info/CZ/dokument/mssr/325225/.

kdy je poskytován pronájem prostor k bydlení nebo s tím spojeným vedlejším plněním, půjčka či úvěr nebo jakékoli jiné plnění nebo zprostředkování některého z uvedených plnění.

K odnětí svobody až na deset let pak může být odsouzen pachatel lichvy ve zvlášť těžkých případech, které jsou dány zpravidla tehdy, kdy pachatel přivede jiného do hospodářské nouze, čin spáchá po živnostensku nebo si dá přislíbit lichvářské majetkové výhody směnkou.

Zvláštní pozornost je věnována situaci, kdy na zvýhodněné straně působí více osob a nepoměr mezi plněním vzniká až součtem všech výhod, tehdy je odpovědný každý ze zvýhodněných, kdo zneužívá tísně či jiné slabosti k získání nadměrné majetkové výhody. Při úvěrové lichvě se za nápadný nepoměr považuje, jestliže požadovaný úrok dvojnásobně převyšuje tzv. střední úrok, tedy průměr úroků na trhu. Jako nedostatek soudnosti se chápe nedostatek intelektu, který neumožňuje učinit rozumné rozhodnutí. Značně slabá vůle je uznávána, jestliže odolnost proti lichvářskému obchodu je snížena, například z důvodu alkoholové, drogové nebo herní závislosti. Pouhá lehkomyšlnost se za značně slabou vůli nepovažuje.

8.3. Rakousko

Rakouský trestní zákoník (StGB) rozlišuje mezi finanční lichvou a lichvou majetkovou. Finanční lichva je upravena v § 154 StGB tak, že ten, kdo zneužije tíživé situace, lehkomyšlností, nezkušeností či nedostatkem úsudku jiné osoby tak, že sobě či třetí osobě za plnění obnášející uspokojení finanční potřeby, zejména za poskytnutí či zajištění úvěrů nebo za odklad peněžní pohledávky či zprostředkování takového odkladu, nechá přislíbit či poskytnout majetkový prospěch, který je v hrubém nepoměru vůči hodnotě vlastního plnění, bude potrestán odnětím svobody až na tři roky, stejným způsobem bude potrestán ten, kdo takovouto finanční pohledávku, která mu byla zprostředkována, lichvářsky zneužije. Jako znak kvalifikované skutkové podstaty je uvedeno jediné hledisko, a to spáchání finanční lichvy po živnostensku, v takovém případě pak hrozí odnětí svobody na šest měsíců až pět let.

Lichva majetková je pak upravena v § 155 StGB, odchylka ve srovnání se skutkovou podstatou dle ust. § 154 spočívá v tom, že majetková lichva není spojena s plněním, sloužícím k uspokojení finanční potřeby, ale jako plnění je pachatelem poskytováno zboží či jakákoli služba. Tato lichva je trestná pouze v případě jejího páchaní po živnostensku. Přičemž znak „po živnostensku“ není chápán pouze v případech, kdy se pachatel jednání dopouští v rámci své podnikatelské činnosti, ale i tehdy, kdy se této činnosti dopouští opakovaně a je pro něj, byť jen doplňkovým, zdrojem příjmů. „Zneužíváním tíživé situace se rozumí vědomé využití situace

oběti za účelem dosažení zisku, přičemž samotného zisku nemusí být reálně dosaženo, neboť je zcela dostačující, pokud při uzavírání smlouvy existuje hrubý nepoměr mezi plněními.“¹⁰⁷

Rakouský Spolkový nejvyšší soud k tomu dodává: „Těživá situace není pouze nouzová situace, při níž je dotčená osoba v nebezpečí, neboť není schopna zajistit svou obživu, ale každé setkání s nepříznivými okolnostmi, v jejichž důsledku je někdo podle své osobní situace donucen přijímat peníze také za podmínek, které by v normální ekonomické situaci neakceptoval.“¹⁰⁸ „Nedostatkem úsudku se rozumí narušení schopnosti osoby s finanční potřebou řídit se ekonomicky racionálními motivy. Tímto vymezením byla úmyslně nahrazena fráze „rozumová slabost“, aplikovaná v předchozí úpravě, aby nedocházelo k aplikování zákona především v psychiatrických podmínkách. Plněním sloužícím k uspokojení finanční potřeby jsou všechny transakce, které jsou přímo či nepřímo určeny k získání finančních prostředků. Jako nejběžnější případ uvádí zákon poskytování či zprostředkování úvěru nebo odložení peněžité pohledávky, ale může jít také o převzetí zboží za nízkou cenu. Majetkový prospěch, který je v hrubém nepoměru vůči hodnotě vlastního výkonu, nemusí být pouze finančního charakteru, ale musí být finančně ocenitelný. Hrubý nepoměr se určí prostřednictvím objektivního měřítka. Přitom se vychází z ekonomických podmínek konkrétních případů. Musí být zohledněny záruky poskytnuté věřiteli, věřitelem nesené riziko, jakož i trvání a účel transakce. Zástava dlužníka zajišťuje pohledávku věřitele, ale nepředstavuje protihodnotu za plnění úvěru, takže v samotném odevzdání zástavy ještě nelze spatřovat žádný majetkový prospěch ve smyslu ust. § 154 odst. 1. Zástava věci je při hodnocení transakce z hlediska finanční lichvy v rámci porovnání hodnot důležitá pouze v případě, že může přiměřenost protihodnoty za úvěrový příslib záviset také na jakémkoliv zajištění navrácení. Aktuální riziko nenávratnosti nároku může být důležitým faktorem při posuzování, zda jsou plnění v nepoměru. Nepoměr musí být zřejmý.“¹⁰⁹

8.4. Polsko

V Polské republice je trestný čin lichvy upraven v čl. 304 z. č. 553 z roku 1997, Kodeks karny (dále jen k. k.), tak, že kdokoliv, kdo zneužívá nuceného postavení jiné fyzické nebo právnické osoby nebo organizační jednotky bez právní subjektivity, uzavírá s ní smlouvu, kterou jí ukládá povinnost, která je nepřiměřená v protiplnění, může být odsouzen k trestu odnětí svobody až na tři roky.

¹⁰⁷ HOPFEL, F., RATZ, E. *Wiener Kommentar zum StGB*, §§ 146–155, MANZ'sche Wien: 2013.

¹⁰⁸ rozhodnutí rakouského Spolkového nejvyššího soudu z 08.08.2007, sp. zn. 15Os54/06i

¹⁰⁹ HOPFEL, F., RATZ, E. *Wiener Kommentar zum StGB*, §§ 146–155, MANZ'sche Wien: 2013.

Nuceným (nebo také nedobrovolným) postavením se rozumí situace, kdy daná osoba nemůže uzavřít smlouvu za rovných podmínek, např. při blížící se splatnosti jejího jiného závazku. Nedobrovolné postavení by však nemělo být interpretováno pouze v hmotném pojetí, může být vztahováno i na nepříznivé okolnosti týkající se života a zdraví. Je to kritická situace, ve které se poškozený ocitl, odkud hledá východisko. Není možné takto posoudit situaci osoby dožadující se určité peněžní částky, například pro spekulativní účely. „Za nedobrovolné postavení ve smyslu ustanovení čl. 304 k. k. nelze považovat každou situaci, která by zhoršila podmínky poškozeného. Musí to být tak nepříznivé, že ho to přímo ohrožuje výraznou újmou (např. v případě fyzické osoby – neschopnost uspokojit základní životní a rodinné potřeby, ztrátu bydlení atd.). Podstatná je rovněž neschopnost zvrátit nepříznivou situaci jiným způsobem, než je uzavření nepřiměřené smlouvy. Poškozená strana totiž mohla využít jiných možností, jako je vzdát se nákupu stavebního materiálu v daném okamžiku, požádat prodávající o prodloužení platební lhůty, nebo dokonce jako poslední možnost neuhrazení platby splatné částky. To by jí nezpůsobilo žádné neúměrné potíže.“¹¹⁰

Komentář k uvedenému zákonnému ustanovení k. k. uvádí, že tento článek definuje jako trestný čin „uzavření smlouvy, která protistraně ukládá povinnost poskytnout nepřiměřené protiplnění, přičemž se nevyžaduje, aby získaná výhoda byla nepřiměřená hrubě. Subjekt nacházející se v nedobrovolném (nebo též nuceném) postavení nevidí jinou možnost, jak uniknout aktuálním podmínkám, které pro něj představují hrozbu vzniku škody materiální, morální nebo finanční, než uzavření smlouvy podle § 304 k. k. Za neúměrnou protihodnotu lze považovat i nadměrnou smluvní pokutu, ale pouze v případě, kdy je již při uzavírání smlouvy zřejmé, že povinná strana nebude schopna řádně splnit svůj závazek.“¹¹¹

Nejvyšší soud k tomu uvádí, že „pouhé určení lichvářské povahy smlouvy nestačí na to, aby nastala odpovědnost za trestný čin uvedený v § 304, a nezbytnou podmínkou této odpovědnosti je také prokázat, že poškozená osoba, která uzavřela smlouvu s obviněným, byla v nedobrovolném postavení – a to určilo nutnost jejího uzavření, bez ohledu na to, jaké budou následky, a že obviněný si toho byl plně vědom.“¹¹²

V Polské republice je od roku 2005 stanovena maximální míra úroků, a to v čl. 359 z. č. 93/1964 Kodeksu cywilnego (občanský zákoník), tak, že činí maximálně čtyřnásobek lombardní sazby (což je procentuální sazba, za kterou si obchodní banky mohou půjčit u centrální banky peníze) stanovené Polskou národní bankou. Úrok nepřevyšující tuto hranici tedy nemůže být považován za lichvářský.

¹¹⁰ rozsudek odvolacího soudu v Katowicích ze dne 28. srpna 2014, sp. zn. II AKa 240/14.

¹¹¹ ZOLL, A., *Kodeks karny, Komentarz art. 278-363 k. k.*, vyd. 2, Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze. 2006. str. 1414

¹¹² rozsudek Nejvyššího soudu Polské republiky, ze dne 28. ledna 2010, sp. zn. III KK 260/09.

9. SPECIFIKA V POSTUPU OČTŘ U TRESTNÉHO ČINU LICHVY

9.1. Postavení poškozeného

Poškozený je v trestném činu lichvy mimořádně důležitý pro své specifické postavení, neboť není pouhou stranou trestního řízení, ale je i významným nositelem důkazu. Jeho účast na vzniklém konfliktu je zcela klíčová, bez jeho svědectví a aktivní spolupráce na celém trestním procesu je řádné objasnění věci velmi ztíženo. Jsou mi známy případy, kdy byly jednáním podezřelého naplněny jak objektivní, tak subjektivní znaky lichvářské smlouvy, poškozený však neměl zájem na konání trestního řízení, byl v podstatě s nastalou situací spokojen, neboť sice uhradil lichváři za 2 měsíce úrok ve výši 15 % zapůjčené jistiny (tedy 90 % p. a.), nicméně se mu podařilo vymanit se z dluhové spirály, umožnilo mu to oddlužit nemovitost zastavenou za předchozí úvěr, vyplatit hrozící exekuce a následně získat standardní hypotéku. Byli tak vlastně spokojeni všichni, poškozený, jeho věřitelé a nepochybně i lichvář.

Významná je role poškozeného při uplatňování konceptu tzv. restorativní justice, kdy jsou v praxi uplatňovány všechny typy odklonů, zejména při podmíněném zastavení trestného stíhání dle § 307 TŘ a při sjednávání dohody o vině a trestu, když podmíněné odložení podání návrhu na potrestání prakticky v úvahu připadat nebude, neboť charakter trestného činu lichvy neumožňuje, až na výjimky, postup ve zkráceném přípravném řízení, které je možno konat jen ve skutkově a právně jednoduchých věcech.

Nejčastěji používaným „odklonem“ je podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307 TŘ, jehož zákonné mantinely umožňují aplikaci pouze u přečinů, u zločinu lichvy dle kvalifikované skutkové podstaty § 218 odst. 3 TZ je tedy vyloučeno. V ostatních případech, při respektování dalších zákonných předpokladů (osoba pachatele, jeho doznání k činu atd.), je pak zásadní podmínkou náhrada škody nebo vydání bezdůvodného obohacení. S ohledem na skutečnost, že pachatel trestného činu lichvy je veden zjištěným úmyslem, je nanejvýš vhodné využít při aplikaci institutu podmíněného zastavení trestního stíhání ustanovení § 307 odst. 2 písm. b) TŘ, tedy využít tohoto nástroje za současného složení peněžité částky určené na pomoc obětem trestné činnosti. Vhodné by bylo rovněž užití narovnání dle § 309 a násl. TŘ..

Institut dohody o vině a trestu je možno využít od 1. 9. 2012, kdy se stal účinným zákon č. 193/2012 Sb., který novelizoval TŘ. Zákon výslovně stanoví povinnost státního zástupce dbát při sjednávání dohody o vině a trestu na zájmy poškozeného, současně však dává státnímu zástupci možnost se s obviněným za poškozeného, o způsobu a rozsahu náhrady škody,

dohodnout. U trestného činu lichvy bude namíste důsledně se zabývat reparací škody, a pokud nebude škoda v plné výši sanována, uzavření dohody o vině a trestu nebude vhodné.

9.2. Uplatnění principu subsidiarity trestní represe

V předchozích částech jsem uvedl několik situací, v nichž uplatnění trestní represe nemusí být přiléhavé. Jedná se jednak o případ uvedený v předchozí kapitole, kdy poškozený se jednáním lichváře necítí poškozen, a dále o situace zmíněné v kapitole 6.3.3. kdy výše škody, resp. bezdůvodného obohacení, se bude pohybovat v řádu tisíců korun, nebo sice dojde k dokonání trestného činu, ale nedojde dosud k plnění a škoda tak nevznikne vůbec. V takových případech je možno zvažovat, zda je uplatnění trestněprávní represe namíste, a to i pokud by byl užít některý z odklonů zmíněných v předchozí kapitole. Právní řád nabízí dvě základní možnosti řešení těchto situací.

V první řadě bude nutno zabývat se tím, zda v daném případě jde o natolik společensky škodlivý čin ve smyslu ustanovení § 12 odst. 2 TZ, že bude třeba uplatňovat trestní odpovědnost pachatele, zda nepostačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Kritérium společenské škodlivosti je možno posuzovat jen u nejméně závažných trestných činů při zohlednění všech okolností případu. Domnívám se tedy, že by mohlo jít pouze o případy, kdy obohacení pachatele nedosáhlo ani hranice škody nikoli nepatrné. Kromě tohoto hmotněprávního korektivu je možno zvažovat i užití korektivu procesněprávního, který by měl důkladněji zohledňovat chování pachatele po činu, zejména jeho doznání, eventuálně i sanaci škody. Tento procesněprávní korektiv je v zákoně upraven v § 172 odst. 2 písm. c) TR. V těchto případech by obohacení pachatele mělo být maximálně v řádu desítek tisíců korun, přičemž by neměl čin výrazně postihnout poškozeného. Oba instituty by mohly být zvažovány rovněž v situacích, kdy k plnění na základě slibu, případně už uzavřené lichevní smlouvy, nedošlo.

Při úvahách, zda by OČTR měly využít těchto nástrojů, je vždy nutno posuzovat charakter a intenzitu znevýhodňujícího postavení, čím intenzivněji znevýhodňující situace ovlivňovala jednání poškozeného, tím by měly být úvahy o užití principu subsidiarity trestní represe pečlivější. Mělo by rovněž být bráno v potaz stanovisko poškozeného a mělo by se tak postupovat pouze ve výjimečných případech, které svou intenzitou nedosahují intenzity typických, běžně se vyskytujících, trestných činů lichvy a pouze tehdy, kdy se ze strany pachatele jedná o ojedinělý kontrakt.

9.3. Postup OČTŘ při setkání s obětí

Ze samé podstaty trestného činu lichvy vyplývá, že nebude výjimkou situace, kdy bude poškozeným osoba vysokého věku, osoba trpící některou z organických duševních poruch, mentální retardací, případně demencí. V jednotlivých případech bude namíste vypracovat znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, případně z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace klinická psychologie, nejlépe však z obou těchto oborů. Posudky by měly mj. odpovědět na otázky, zda poškozený trpí duševní chorobou, případně jakou, jaký má tato choroba vliv na jednání poškozeného, dále by měly posoudit osobnost a intelekt poškozeného, je rovněž vhodné znalecky zkoumat, zda byl v době spáchání trestného činu, případně po jeho spáchání, dotčený někým ovlivňován nebo manipulován, podstatné je pro průběh dokazování i zjištění, zda by v případě, kdy by u poškozeného byla zjištěna nějaká duševní choroba, byla tato choroba rozpoznatelná i laikem při běžném jednání s poškozeným. Pokud to bude důkazní situace vyžadovat, bude vhodné vypracovat znalecký posudek z odvětví psychologie zaměřený na obecnou a specifickou věrohodnost poškozeného, výjimkou nejsou případy, kdy bude stát výpověď poškozeného proti výpovědi pachatele, který na podporu svých tvrzení předloží listiny o předání peněz atd. podepsané poškozeným, který bude tvrdit, že listiny nečetl, neznal jejich obsah. Právě znalec z oboru psychologie může posoudit například to, zda má poškozený kapacitu na to, aby si určitou okolnost vymyslel, nebo ne.

V takových případech bude často nutné ustanovit poškozenému opatrovníka dle § 45 odst. 1 a odst. 2 TŘ. Ještě do účinnosti zákona č. 55/2017 Sb., tedy do 18. 3. 2017, zákon omezoval možnost ustanovit poškozenému opatrovníka pouze na případy, kdy už byl poškozený rozhodnutím soudu zbaven způsobilosti k právním úkonům, resp. jeho způsobilost k právním úkonům byla omezena. Setkal jsem se s případem, kdy poškozená trpěla demencí středně těžkého až těžkého stupně, nebyla schopna žádných úkonů, nicméně nebylo možno jí ustanovit opatrovníka, a to z výše uvedeného důvodu, tedy kvůli absenci rozhodnutí o omezení svéprávnosti, ani sama nebyla s to zvolit si zmocněnce dle § 50 TŘ. V takových případech bylo nutno využít tzv. netrestní působnost státního zastupitelství, kdy dle § 8 odst. 1 písm. d) a odst. 2) z. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, může státní zastupitelství podat návrh na zahájení řízení v řízení o svéprávnosti. Je tedy možno podat návrh v civilním řízení na omezení svéprávnosti dle § 55 NOZ, přičemž tento předpis dává v § 58 možnost, aby soud již v průběhu řízení o omezení svéprávnosti svěřil třetí osobě provedení určitých jednotlivých právních jednání nebo správu majetku, je-li to nutné k tomu, aby se zabránilo závažné újmě. Následně pak

v rozhodnutí o omezení svéprávnosti soud jmenoval podle § 62 NOZ opatrovníka, když je jmenování opatrovníka obligatorní součástí výroku, kterým se svéprávnost omezuje.

Tento postup byl zdlouhavý a zmiňovaná novela trestního řádu upravila ustanovení § 45 TŘ tak, že není nutno, aby bylo vysloveno omezení svéprávnosti poškozeného, postačí, že poškozený není osobou plně svéprávnou (což může být konstatováno znaleckým posudkem opatřeným v průběhu trestního řízení), jeho práva pak vykonává jeho zákonný zástupce nebo opatrovník. Je-li nebezpečí z prodlení, což v případě trestného činu lichvy může být jev poměrně častý, je třeba poškozenému opatrovníka neprodleně ustanovit, přičemž opatrovníka ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce, a to z řad advokátů nebo i jiných osob, u těch s jejich předchozím souhlasem.

Jedním z práv poškozeného je i právo dát se zastoupit zmocněncem. Zmocněncem může být osoba fyzická či právnická, kterou si poškozený zvolí, nebo mu bude ustanovena soudem, a to z řad advokátů. Zmocněnec je pak mimo jiné oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za ně žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený. Od zahájení trestního stíhání je oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob, které zastupuje, a jejich výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem,

K posílení práv poškozených byl v roce 2013 přijat zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů. Dle tohoto zákona je obětí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Dále pak zákon vymezuje pojem zvlášť zranitelná oběť, kdy pro účely této práce, je podstatné, že za zvlášť zranitelnou oběť je považována osoba, která je vysokého věku, nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením.

Mezi práva oběti zakotvená v ZOTČ patří právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou, právo na peněžitou pomoc, právo na doprovod důvěrníkem. Zvlášť zranitelná oběť má, kromě již výše zmíněných práv, právo na bezplatnou odbornou pomoc, kterou poskytují akreditované subjekty, dále právo na zabránění kontaktu s pachatelem, atd. Významným právem zvlášť zranitelné oběti je pak právo na bezplatnou právní pomoc zmocněnce dle § 51a odst. 2 TŘ. Toto ustanovení dává nárok na právní pomoc poskytovanou bezplatně, aniž by musel poškozený osvědčit, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady spojené s přibráním zmocněnce. O návrhu rozhoduje v přípravném řízení soudce, kterému se návrh předkládá prostřednictvím státního zástupce, který k návrhu připojí své vyjádření.

Není samozřejmě vyloučeno, aby byl nejprve poškozenému ustanoven opatrovník z okruhu blízkých osob a následně i zmocněnec z řad advokátů.

9.4. Náhrada škody

Náhrada škody v případech trestného činu lichvy je v odborné literatuře i dostupné judikatuře oblastí poměrně opomíjenou. Důkladněji se jí zabývá rozhodnutí NS sp. zn. 5 Tdo 1282/2004, které řeší situaci, kdy „k otázce výše škody způsobené jednáním obviněného odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že vycházel z posudku znalce z oboru ekonomiky, odvětví peněžnictví a pojišťovnictví, přičemž znalec vzal v úvahu výši částek, které si poškození půjčili, dále výši částek, které poškození obviněnému zaplatili, a k tomu kalkuloval s úrokovými sazbami, jež v dané době užívala Česká národní banka. Je tedy zřejmé, že výše škody byla určena na základě podaného znaleckého posudku. Podle názoru Nejvyššího soudu občanskoprávní smlouva obsahující povinnost plnit lichvářské úroky může být v rozporu s dobrými mravy, přičemž takový rozpor je podle § 39 OZ1964 sankcionován neplatností smlouvy. V případě, že je smlouva neplatná, je podle § 457 OZ1964 každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal, neboť ten, kdo by přijaté plnění z neplatného právního úkonu nevydal, by byl bezdůvodně obohacen. Z uvedených úvah opřených o aplikaci citovaných soukromoprávních předpisů by vyplývaly především následující závěry. Poškození by neměli vůči obviněnému nárok na náhradu škody, ale nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Z toho důvodu by sice byli poškozenými ve smyslu § 43 odst. 1 tr. řádu, neboť jim byla způsobena jiná újma vyplývající z toho, že mezi plněním jimi poskytnutým a jimi přijatým byl hrubý nepoměr v jejich neprospěch, tedy že byl případně zjištěným trestným činem zkrácen jejich majetek. Poškozeným by však současně nevznikl proti obviněnému nárok na náhradu škody, proto by nebyli oprávněni podle § 43 odst. 3 tr. řádu navrhnout soudu, aby v odsuzujícím rozsudku uložil obviněnému povinnost tuto škodu nahradit.“¹¹³

Se závěry NS se lze ztotožnit, je však třeba zohlednit vývoj právní úpravy, jednak skutečnost, že zákon č.181/2011 Sb. s účinností od 1. 7. 2011 napravil právní stav, který neumožňoval, aby o vydání bezdůvodného obohacení bylo rozhodnuto přímo v trestním řízení. Současná právní úprava § 43 odst. 3 TŘ poškozenému již umožňuje domáhat se v adhezním řízení vydání bezdůvodného obohacení. Občanskoprávní úpravě lichevních smluv a jejich neplatnosti jsem se již věnoval v předchozí části, lze tedy dovodit, že poškozený se v rámci adhezního řízení může vůči lichváři domáhat vydání bezdůvodného obohacení ve výši rozdílu jím

¹¹³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1282/2004, uveřejněné pod číslem 52/2005 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

zaplacených lichvářských úroků a úroků běžných, jejichž výši je nutno zjistit buď znaleckým posudkem, odborným vyjádřením či ze statistických údajů České národní banky, kde je na adrese http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_SESTAVY?p_strid=AAABAA&p_sestuid=&p_lang=CS možno získat průměrnou výši úrokových sazeb úvěrů poskytnutých bankami domácnostem v ČR, a to i s rozdělením na úvěry určené na spotřebu a na úvěry určené na bydlení, a to v jednotlivých měsících od roku 2004.

V případech lichvy za hotové, v nichž pachatel útočí na majetek poškozeného, je situace poněkud odlišná. V těchto případech jsou prvotním impulsem ke kontaktu poškozeného s pachatelem převážně předchozí dluhy poškozeného, hrozba exekuce apod. Když je následně v důsledku lichvářské smlouvy poškozený zbaven vlastnického práva k nemovitosti a jsou za něj uhrazeny jeho předchozí závazky, je možno, vycházející z již ustálené definice škody „škodou je majetková újma objektivně vyjádřitelná v penězích, která spočívá ve zničení, ztrátě, zmenšení, snížení či jiném znehodnocení již existujícího majetku poškozeného“¹¹⁴, za škodu je pak nutno považovat rozdíl mezi objektivně zjištěnou tržní cenou nemovitostí a výší dluhů, které pachatel za poškozené zaplatil. Takto vyčíslený návrh na náhradu škody je obecnými soudy akceptován a je bez výhrad přijímán i Nejvyšším soudem ČR, např. v rozhodnutí 7 Tdo 64/2016, v němž soud mj. i k námitce obviněného, že poškozená se může domoci vlastnického práva v civilním řízení, konstatuje, že „ze zjištění soudů je zřejmé, že poškozená není (v době rozhodování soudů nebyla) vlastníkem předmětných nemovitostí, což je stav, při kterém jí byla trestným činem způsobena škoda, na jejíž náhradu má nárok. Pokud poškozená v domě nadále fakticky bydlí, případně užívá i další nemovitosti, je případná úhrada nájemného či jiného obdobného plnění záležitostí vztahu mezi vlastníkem nemovitostí a poškozenou bez jakéhokoli vlivu na povinnost obviněných k náhradě škody způsobené trestným činem. Nabytí nemovitostí zpět do vlastnictví poškozené je nejistou okolností, která je vázána na vyvolání a výsledek příslušných řízení a která ani nemusí nastat, takže k ní soudy při rozhodování o náhradě škody způsobené trestným činem nemohly nijak přihlížet.“¹¹⁵

Domnívám se, že vedle náhrady škody by v odůvodněných případech, zejména u kvalifikované podstaty dle § 218 odst. 2 písm. c) TZ bylo možné, aby se poškozený domáhal nemajetkové újmy způsobené tím, že byl připraven o důstojné bydlení, musel se z toho důvodu domáhat pomoci charitativních organizací, žít v provizorních podmínkách atd.

9.5. Ukládání trestu

---

¹¹⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek II.* 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, str. 400.

¹¹⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2016, sp. zn. 7 Tdo 64/2016

Při ukládání trestu by měl soud vzít v úvahu, že především u majetkové trestné činnosti jsou účinným postihem sankce postihující majetek obviněného, jejichž ukládání vysílá důrazný signál společnosti, že majetková trestná činnost nemůže být státem akceptovaným zdrojem příjmů. I z toho důvodu trestní zákoník obsahuje ustanovení § 39 odst. 7, dle kterého získal-li (nebo se snažil získat) pachatel trestným činem majetkový prospěch, přihlédne k tomu soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry; jestliže to nevyklučují jeho majetkové nebo osobní poměry, uloží mu s přihlédnutím k výši takového majetkového prospěchu některý z trestů, který ho postihne na majetku (§ 66 až 72), a to jako trest samostatný nebo vedle jiného trestu. „Počet peněžitých trestů se v České republice až do roku 2015, resp. poloviny roku 2016, dlouhodobě pohyboval pod hranicí 4 %, většinou se jednalo o tresty v dopravě. Například v Německu dosahuje počet ukládaných peněžitých trestů již řadu let téměř 85 %, v Nizozemsku zákon o peněžitých trestech z roku 1983 stanovuje, že peněžitý trest má být upřednostněn před trestem odnětí svobody, a to u všech trestných činů, dokonce i v případech, kdy lze uložit doživotní trest odnětí svobody. Průměrně je zde vyměřen peněžitý trest ve více než 55 % rozhodnutí. V Rakousku je peněžitým trestem potrestán každý třetí odsouzený.“¹¹⁶

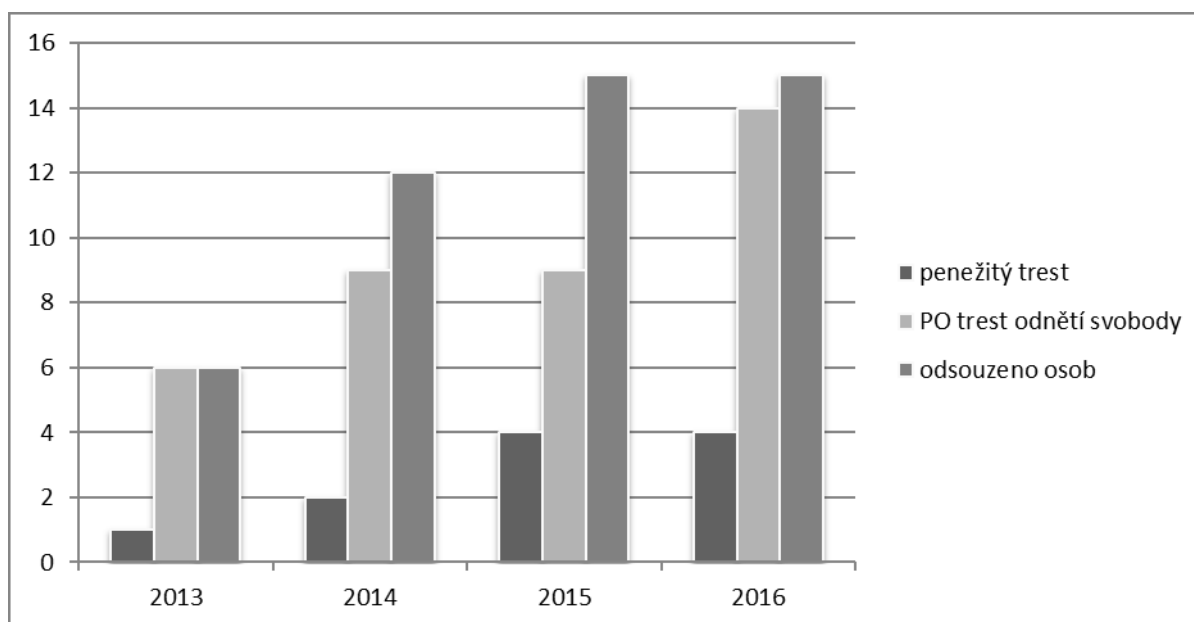
V případě trestného činu lichvy, což je nepochybně čin spáchaný se zjištěným úmyslem, by ukládání peněžitého trestu tedy mělo být pravidlem, přesto je peněžitý trest ukládán poměrně vzácně. U náhodně vybraného vzorku 16 rozsudků, kterými byl pachatel pravomocně odsouzen pro trestný čin lichvy v letech 2012–2016,¹¹⁷ byl uložen peněžitý trest v 5 případech, ve 2 z nich byl však následně zrušen odvolacím soudem. Rovněž z dat čerpaných z oficiálních statistik MSp¹¹⁸ je zřejmé nedostatečné využití peněžitého trestu, naopak naprosto dominující je podmíněně odložený trest odnětí svobody.

---

¹¹⁶ NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. *Tisková zpráva*. [online]. Nejvyšší soud ČR [citace k 6.4.2018]. Dostupné z http://nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~TiskovezpravyNejvyssihosoudu~Nejvyssi_soud_a_Nejvyssi_statni_zastupitelstvi_pokracuji_ve_snaze_zvysit_podil_ukladanych_penezitych_trestu_usiluj_i_taktez_o_castejsi_vyuzivani_tzv_odklonu_v_trestnim_rizeni~?openDocument&lng=CZ.

¹¹⁷ rozsudky OS Kladno 3 T 17/2013 z 6.1.2014, OS Hodonín 2 T133/2014 z 3.2.2015, OS Hodonín 3 T 184/2014 z 10.3.2015, ObS Praha 10 4T 110/2014 z 21.12.2015, OS Přešov 2 T 4/2011 z 23.6.2014, KS v Praze 4 T9/2013 z 27.5.2014, OS Chrudim 11 T 40/2015 z 3.8.2015, OS Blansko 1T 305/2013 z 15.5.2014, MS Brno 88T18/201 z 21.5.2012, MS Brno 7 T 136/2012 z 30.9.2012, OS Příbram 3 T 105/2014 z 24.11.2015, ObS Praha 9T 10/2016 z 2.6.2016, OS Náchod 1 T 308/2014 z 11.5.2016, MS Brno 2 T 112/2016 z 8.11.2016, OS Přešov 5 T 91/2014 z 14.1.2015, ObS Praha 10 3 T 201/2013 z 4.9.2013

¹¹⁸ data čerpána z <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

Při procentním vyjádření pak zjistíme, že v letech 2013–2016 byl peněžitý trest uložen pouze cca. v 10 % případů.

Výrazný benefit pro poškozeného přináší zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových sankcí uložených v trestním řízení, účinný od 1. 1. 2018, který umožňuje poškozeným, kteří v trestním řízení uplatnili majetkový nárok a tento jim byl v trestním řízení rozhodnutím soudu přiznán, dále i pokud o majetkovém nároku poškozeného rozhodl soud v občanskoprávním řízení, pokud tento nárok vznikl v důsledku spáchání trestného činu, aby k uspokojení jejich nároků byly použity peněžní prostředky z majetkových sankcí (trestu propadnutí majetku, peněžitého trestu, trestu propadnutí věci, propadnutí náhradní hodnoty, ochranných opatřeních zabránění části majetku a zabránění věci a zabránění náhradní hodnoty). Tedy, zjednodušeně řečeno, pokud byla odsouzenému uložena jakákoli majetková sankce, může poškozený požádat ministerstvo spravedlnosti, aby byl jeho majetkový nárok, který mu byl rozhodnutím soudu přiznán, uspokojen z této majetkové sankce. Tento zákon usnadňuje rovněž rozhodování soudu, který nepřistupoval k ukládání majetkových sankcí s tím, že odsouzenému uložil povinnost k náhradě škody, a případná majetková sankce by ztěžovala výkon práva na náhradu škody. I tato úprava by měla vést k tomu, že ukládání peněžitého trestu bude u trestného činu lichvy pravidlem.

Při úvahách o uložení vhodného trestu bude rovněž namísto zvažovat uložení trestu zákazu činnosti spočívající v zákazu provozování a poskytování finančních služeb dle § 49 odst. 1 a § 50 odst. 1 TZ.

Při ukládání trestu musí soud přihlídnout mj. i k přitěžujícím okolnostem, jejichž

demonstrativní výčet je uveden v § 42 TZ, přičemž dle písm. d) tohoto ustanovení je přitěžující okolností spáchání trestného činu využívajíc něčí nouze, tísně, bezbrannosti, závislosti nebo podřízenosti. Je však zřejmé, že nelze, při ukládání trestu za trestný čin lichvy dle § 218 TZ, přihlížet k tísní jako přitěžující okolnosti, jestliže tato je zákonným znakem trestného činu, takový postup by odporoval ustanovení § 39 odst. 4 TZ. Je však možné k tísní jako přitěžující okolnosti přihlídnout například tehdy, jestliže je znevýhodňujících stavů na straně poškozeného několik, např. důvěřivost, rozumová slabost a právě tíseň, kdy k naplnění znaků skutkové podstaty postačí pouze jeden z těchto stavů a k tísní je pak možno přihlídnout jako k obecné přitěžující okolnosti.

10. ZÁVĚR – NÁMĚTY *DE LEGE FERENDA*

Ve své rigorózní práci jsem se, při hledání odpovědi na výzkumnou otázku, zaměřil na komplexní zpracování problematiky trestného činu lichvy, a to nejen popisem platné právní úpravy, zabýval jsem se rovněž problémy z praxe a nabídl jejich řešení.

Ustálená judikatura již řadu aplikačních problémů vyřešila a odpověděla i na otázky položené v úvodu, tedy že pro vznik trestní odpovědnosti je lhostejno, z jakých důvodů se poškozený do znevýhodňující pozice dostal, případně že se ke správě svého majetku stavěl liknavě či nedbale; pro vznik trestní odpovědnosti není rovněž nutné, aby byl poškozený k uzavření nevýhodné smlouvy jakkoli nucen či aby na něj byl činěn nátlak – právě existence znevýhodňující pozice tento nátlak nahrazuje.

Podstatné je rovněž připomenout, že pro ochranu příslušných společenských vztahů jsou určeny i mimotrestní normy, zejména nová úprava spotřebitelských úvěrů by mohla řadu potenciálních obětí ochránit, již teď je však možno registrovat snahy lichvářů obcházet tuto úpravu např. tak, že podmiňují poskytnutí spotřebitelského úvěru tím, že věřitel o půjčku požádá jako živnostník, když vztahy mezi podnikateli nejsou tímto předpisem regulovány. Běžné jsou rovněž situace, kdy lichváři do některých vztahů vstupují nikoli jako jednatelé obchodních společností, ale jako soukromé osoby, případně k uzavírání takových smluv využívají své zaměstnance nebo rodinné příslušníky, kdy se regulace zákona o spotřebitelském úvěru rovněž neuplatňuje.

Z rozboru právní úpravy, odborné literatury, judikatury obecných soudů i Ústavního soudu vyplynulo dle mého názoru několik námětů ke zdokonalení platné právní úpravy i aplikační praxe, které v sumarizované podobě představuji.

Zásadním aplikačním problémem se mi jeví posouzení, zda se v konkrétním případě jedná o hrubý nepoměr vzájemných plnění. Domnívám se, že je nutno, a je tak nepochybně záměrem zákonodárce, posuzovat hrubý nepoměr vzájemných plnění individuálně, s ohledem na okolnosti daného případu. Při číselném vyjádření hrubého nepoměru je možno vycházet jak z uvedené judikatury, tak z historického pohledu na institut neúměrného zkrácení, ovšem vedle absolutní hodnoty vzájemných plnění bude nutno přihlídnout i ke znevýhodňující situaci, která poškozeného přiměla k uzavření takto nevýhodné smlouvy. Vyšší intenzita znevýhodňujícího stavu by měla odůvodnit nižší míru nepoměru vzájemných plnění. Bude rovněž nutno přihlížet k riziku věřitele, k tomu, zda jeho pohledávka byla zajištěna, a jak kvalitně. Zejména v situacích, kdy je pohledávka zajištěna zástavním právem a věřitel pak nese pouze minimální riziko, není pro vysoké úroky žádné opodstatnění. Běžné jsou, zejména v aktuálních případech, situace, kdy

samotná smlouva budí zdání férovosti, lichevní povahu pak mají až sankční nástroje, smluvní pokuta, úroky z prodlení, kdy věřiteli je od počátku zřejmé, že smlouva nemůže být řádně plněna, účelově ji tak i nastaví, a smluvní pokuta a úrok z prodlení pak slouží nikoli k zajištění splatnosti pohledávky (to je zajištěno např. zástavním právem), ale k navýšení pohledávky a zvýšení lichvářova obohacení.

Co se týče úvah a návrhu de lege ferenda, domnívám se, že není potřeba úprav či změn v samotné konstrukci základní skutkové podstaty, rovněž konstrukce palichvy je přiléhavá a postačující, jako nadbytečná se mi jeví přílišná kazuistika v pojetí konstrukce skutkové podstaty v úpravě německé i rakouské. Nanejvýš vhodné se mi však jeví doplnit po slovenském vzoru zkoumaný trestný čin o samostatnou skutkovou podstatu spočívající v porušení zákona o ochraně spotřebitele, za současného slibu či přijetí hrubě nepřiměřeného plnění, pokud tak pachatel jedná po živnostensku, tedy jedná-li tak opakovaně, přičemž zisk z lichvářských smluv je pravidelnou součástí jeho příjmů.

Pokud se týká znevýhodňujících stavů, je otázkou opodstatnění nejspornějšího z nich, tedy lehkomyšlnosti, kdy např. slovenská úprava, domácí úpravu jinak v podstatě kopírující, tento stav ve skutkové podstatě tr. činu úžery neobsahuje, nicméně pokud bude i tento stav zkoumán a posuzován pečlivě a důkladně, nepovede ani jeho užití k nemístné hypertrofii trestního práva do občanskoprávních vztahů.

Domnívám se rovněž, že by bylo vhodné přehodnotit trestní sazby a jejich výši pak postavit na roveň „klasickým“ majetkovým trestným činům, jako je podvod, krádež či zpronevěra. Trestný čin lichvy je charakterizován mj. speciálním postavením pachatelů této trestné činnosti, kdy se často jedná o vysokoškolsky vzdělané lidi, zběhlé v účetnictví či právu, což znesnadňuje odhalení, objasnění i trestání této trestné činnosti, navíc jak jsem již uvedl, útočí pachatel tohoto trestného činu na osobu nějakým způsobem znevýhodněnou, která je výrazně omezena v možnostech své obrany, což činí tento trestný čin společensky přinejmenším stejně škodlivým, jako je právě např. trestný čin podvodu, pro zvýhodnění pachatele lichvy nižší trestní sazbou není opodstatněná. Mimo zvýhodnění pachatele nižší trestní sazbou, nízká sazba u kvalifikované skutkové podstaty dle 2. odstavce trestného činu lichvy neumožňuje užití např. odposlechu a záznamu telekomunikační činnosti dle § 88 TR, což může ztížit objasnění daného trestného činu, přičemž např. u trestného činu podvodu se stejnou škodu, tedy nejméně 500.000,- Kč, je použití postupu dle § 88 TR možné. Od nízké trestní sazby v základní skutkové podstatě se pak odvíjí toliko tříletá promlčecí doba, což je i s ohledem na to, že poškozený často má objektivně snížené schopnosti se bránit, doba velmi krátká.

Závěrem je tedy třeba konstatovat a zodpovědět tak i výzkumnou otázku, že k účinné ochraně společenských zájmů, k jejichž záštitě je skutková podstata trestného činu lichvu určena, by bylo vhodné ji doplnit o samostatnou skutkovou podstatu postihující porušení zákona o spotřebitelském úvěru a současně ji z hlediska trestních sazeb postavit na roveň běžných majetkových trestných činů, tak jak je nastíněno shora. Obě tyto změny by výrazně přispěly k účinnému postihu lichevních jednání, která natolik vážně zasahují do chráněných vztahů, že ochrana prostředky civilního práva je již nedostačující.

Shrnutí

Autor se ve své práci zabývá úpravou trestného činu lichvy dle § 218 trestního zákoníku, jenž je zařazen v hlavě V. mezi trestnými činy proti majetku.

Práce se krátce zabývá historickým vývojem lichvy, zejména na území českých zemí. Dále pak popisuje občanskoprávní úpravu. Práce se zabývá detailně jednotlivými znaky trestného činu, jako je subjekt a objekt, subjektivní stránka a objektivní stránka. Vysvětluje limitující stavy poškozeného, kterými jsou tíseň, rozumová slabost, nezkušenost, lehkomylnost a rozrušení. Zejména pomocí judikatury přibližuje pojem hrubý nepoměr, nabízí porovnání se zahraniční úpravou ve Slovenské republice, Německu, Rakousku a Polsku.

Autor uvedený trestný čin považuje za jeden z nejvíce odsouzeníhodných majetkových trestných činů, přestože se nevyskytuje ve statistikách příliš často. Autor práce zaměřil i na možnost ustanovení obětem tohoto trestného činu bezplatného zmocněnce, v úvahách *de lege ferenda* zdůrazňuje nutnost zpřísnění trestní sazby pro pachatele, který získá trestným činem lichvy značný prospěch. Kromě sankčního dopadu se otevírá i možnost použití širší škály operativně-pátracích prostředků, možnost následného vedení soudního řízení v senátu.

Kromě úvah o náhradě škody v rámci adhezního řízení vyzdvihuje i aktuální zákon č. 59/2017 Sb. o použití peněžních prostředků, kdy se poškození mohou svých nároků domáhat i z uložených majetkových sankcí (typicky peněžitého trestu). Při uzavírání lichevních smluv, ať již úvěrových či za hotové, vystupuje často na pachatelské straně právnická osoba. Z tohoto důvodu vnímá autor pozitivně i fakt, že od 1. 8. 2014 byl do katalogu trestných činů, jichž se může dopustit právnická osoba, zahrnut i trestný čin lichvy. Mimo jiné může poškozený své nároky uplatňovat vůči širšímu okruhu subjektů.

Summary

In his work, the author deals with the modification of the offence of usury according to § 218 of the Criminal Code, which is included in Title V. among the crimes against property. The work deals briefly with the historical development of usury, especially in the territory of the Czech lands. It also describes civil-law adaptation.

The work deals in detail with individual characteristics of offence, such as subject and object, subjective and objective aspects. It explains the limiting states of the injured person, which are distress, intellectual weakness, inexperience, recklessness and excitement. This work,

particularly through the through case-law, draws the term gross disproportion, offers comparison with foreign regulation in the Slovak Republic, Germany, Austria and Poland.

The author considers the mentioned offense to be one of the most condemned property offences, though this offence is not found in statistics too frequently. The author of the work also focused on the possibility of providing the victims of this crime with a free agent, in considerations *de lege ferenda* underlines the necessity of tightening the penalty rate for perpetrators who gain considerable profit through the offense of usury. In addition to the sanction effect, the possibility of using a wider range of operational search facilities is opened, and the possibility of subsequent legal proceedings in the senate.

Besides the considerations of compensation in the adhesion process, the author also highlights the current Act No. 59/2017 Coll. on the use of funds, where injured party can also claim their claims from imposed property sanctions (typically a monetary penalty). When entering into contracts with usury signs, whether in credit or in cash, a legal entity often acts on the perpetrator's side. For this reason, the author also perceives positively the fact that since August 1, 2014, an offense of usury has also been included in the catalogue of offences committed by a legal person. Among other things, the injured party can claim his claims against a wider circle of subjects.

Použitá literatura a zdroje

monografie

KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: Trestný čin a společenský jev*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 257 s.

LE GOFF, Jacques. *Peníze ve středověku*. Praha: Mladá fronta, 2012. 180 s.

GRÚŇ, Lubomír. *Peníze a právo*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 353 s.

PRŮCHA, Václav a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1945*. Brno: Doplněk, 2004. 579 s.

ONDŘEJ, Jan a kol. *Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele. Ekonomické, právní a sociální aspekty*. Praha: C. H. Beck, 365 s.

HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 197 s.

KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné 1*, 4. vydání. Praha: ASPI, 2005. 523 s.

FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 718 s.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*, Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s.

VYMAZAL, Lukáš. *Zástavní právo v novém občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 501 s.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 921 s.

NOVOTNÝ, Oto, VANDUCHOVÁ Marie a kol., *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: ASPI, 2007. 556 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*, 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 986 s.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek II*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 550 s.

PONÍŽIL, Jiří. *Ochrana slabší smluvní strany v závazkových vztazích*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 109 s.

příspěvek ve sborníku

UHLÍŘ, Zdeněk. Lichva v českých předhusitských a husitských polemikách. In *Peníze a život*. Louny: Historie a současnost Poohří, o.s., 2014. str. 16–17.

KINDL, Vladimír. Lidové soudy pro trestání válečné lichvy. In Vanduchová, Marie a kol. *Na křižovatkách práva*, Praha: C. H. Beck, 2011. str. 523–535.

odborný časopis

MIRIČKA, August. Lichva dle císařského nařízení ze dne 12. října 1914 ř. z. 275. *Právník*, 1915, roč. LIV, sešit I.-IV.

BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, číslo 7-8, str. 24-32.

JANOUSEK, Michal. Lichva jako sporný institut obecné závazkové části nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č.13–14, str. 467-472.

IRSÁK, Stanislav. Úžera ako organizovaný zločin, *Bulletin slovenskej advokacie*, číslo 1-2, 2016, str. 12-23.

PÚRY, František. Některé zásadní souvislosti nové úpravy soukromého práva s postihem hospodářské a majetkové kriminality, *Bulletin advokacie*, 2015, č. 9, str. 25-31.

komentář

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. 1464 s.

ŠÁMAL, Pavel kol. *Trestní zákoník II. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. 2150 s.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2014. 1335 s.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI, Závazkové právo. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s.

HOPFEL, F., RATZ, E., *Wiener Kommentar zum StGB, §§ 146–155*, MANZ'sche. Wien: 2013.

ZOLL, A., *Kodeks karny, Komentarz art. 278-363 k.k.*, vyd. 2, Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze. 2006, str. 1414.

judikáty

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10.01.1925, sp.zn. Zm I 672/24

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.02.1925, sp.zn. Zm I 705/24

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21.08.1925, sp.zn. Zm I 374/25

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.10.1920, sp.zn. Kr I 318/20

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.10.1920, sp.zn. Kr II 137/20

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.10.1927 sp.zn. ZM I 527/27

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 04.03.1922 sp.zn. KR II 99/22

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13.01.1923 sp.zn. Kr I 910/21

rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 01.04.2015, čj. 1 As 30/2015 – 39

nález Ústavního soudu ze dne 19.01.2017 sp.zn. I. ÚS 3308/16

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 1998, sp. zn. 3 Cdon 51/96, uveřejněný pod číslem 5/2001 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

nález Ústavního soudu ČR ze dne 27.08.2015, sp.zn. III. ÚS 415/15

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. 7 Tdo 64/2016, část trestní

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 4 Tdo 1013/2015, část trestní

usnesení Ústavního soudu ČR z 24.03.1998, sp.zn. II. ÚS 249/97

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 6 Tdo 1483/2012, část trestní

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1282/2004, uveřejněné pod číslem 52/2005 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2003, sp. zn. 5 Tdo 248/2003, část trestní

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1215/2011

rozhodnutí nejvyššího soudu ČR ze dne 15.12.2004, sp.zn. 21 Cdo 1484/2004

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2013, sp. zn. 4 Tdo 416/2013, část trestní

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2014, sp. zn. 3 Tdo 834/2014, část trestní

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1321/2015

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 4 Tdo 1013/2015

rozhodnutí Německého spolkového soudu z 13.03.1990, sp.zn. AZ: XI ZR 252/89

rozhodnutí Nejvyššího soudu Polské republiky z 5. března 2008 r., V KK 343/07

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 6 Tdo 1483/2012

rozsudek Spolkového soudního dvora z 26.01.2014, sp.zn.ZR 249/12

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22.12.1922, sp.zn. Kr I128/21

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2013, sp. zn. 8 Tdo 560/2013

rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu 33 Ob 411/50

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2013, sp. zn. 3 Tdo 325/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 7 Tdo 431/2016,
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.04.2017, sp.zn. 7 Tdo 1761/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1579/2011
rozsudek OS Topoľčany z 3.3.2014 sp.zn. 5C/22/2014 z 3.3.2014
rozhodnutí rakouského Spolkového nejvyššího soudu z 8.8.2007, sp.zn. 15Os54/06i
rozsudek odvolacího soudu v Katowicích ze dne 28. srpna 2014, sp.zn. II AKa 240/14,
rozsudek Nejvyššího soudu Polské republiky, ze dne 28. ledna 2010, sp.zn. III KK 260/09,
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2016, sp. zn. 7 Tdo 64/2016
rozsudky OS Kladno 3 T 17/2013 z 6.1.2014, OS Hodonín 2 T133/2014 z 3.2.2015, OS
Hodonín 3 T 184/2014 z 10.3.2015, ObS Praha 10 4T 110/2014 z 21.12.2015, OS Přerov 2 T
4/2011 z 23.6.2014, KS v Praze 4 T9/2013 z 27.5.2014, OS Chrudím 11 T 40/2015 z 3.8.2015,
OS Blansko 1T 305/2013 z 15.5.2014, MS Brno 88T18/201 z 21.5.2012, MS Brno 7 T 136/2012
z 30.9.2012, OS Příbram 3 T 105/2014 z 24.11.2015, ObS Praha 9T 10/2016 z 2.6.2016, OS
Náchod 1 T 308/2014 z 11.5.2016, MS Brno 2 T 112/2016 z 8.11.2016, OS Přerov 5 T 91/2014
z 14.1.2015, ObS Praha 10 3 T 201/2013 z 4.9.2013

internetové zdroje

KADLEC, Karel. Lichva In: *Ottův slovník naučný*. Šestnáctý díl [online]. Praha: J. Otto, 1900. [citace z 12. 12. 2017]. Dostupné na <http://www.pdfknihy.maxzone.eu/otto.html>

KADLEC, Karel. Marnotratnost In: *Ottův slovník naučný*. Šestnáctý díl [online]. Praha: J. Otto, 1900, str. 880. [citace z 4. 7. 2018]. Dostupné na <http://www.pdfknihy.maxzone.eu/otto.html>

KUFFNER, Karel. Exaltace In: *Ottův slovník naučný*. Osmý díl [online]. Praha: J. Otto, 1900, str. 932. [citace z 12. 12. 2017]. Dostupné na <http://www.pdfknihy.maxzone.eu/otto.html>

ŽILKA, František. *Vybrané spisy Mistra Jana z Husi* [online]. A. Neubert. [citace z 3. 3. 2018]. Dostupné na <http://www.janhus.cz/node/40>.

Bible Kralická. *Biblenet.cz* [online]. Česká biblická společnost [citace z 25. 3. 2018]. Dostupné z: <http://biblenet.cz/>

HORNOVÁ, Alice. *Programové prohlášení první československé vlády přednesené Karlem Kramářem 9. ledna 1919* [online]. Občanské sdružení PANT. [citace z 3. 3. 2018]. Dostupné na: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/programove-prohlaseni-vlady-csr-9-1-1919/>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2016* [online]. Ministerstvo financí ČR. [citace z 12. 1. 2018]. Dostupné na <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/kapitalovy-trh/financni-stabilita-a-dohled/vyvoj-financniho-trhu>

SVOBODA, Jakub. *Z sedesátitisícové armády poskytovatelů půjček zůstane jen zlomek* [online]. Právo. [citace z 1. 3. 2018]. Dostupné na <http://www.novinky.cz/finance/393289-z-sedesatitiscove-armady-poskytovatelu-pujcek-zbude-jen-zlomek.html>

CARITAS CZECH REPUBLIC. *Výroční zpráva o činnosti za rok 2015* [online]. Charita česká republika. [citace z 9. 10. 2017]. Dostupné na <http://www.charita.cz/res/data/019/002222.pdf?seek=1454316679>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Spotřebitelský úvěr* [online]. Ministerstvo financí České republiky. [citace z 4. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/uvery/spotrebitelsky-uver>

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Měnověpolitické nástroje ČNB – změny v roce 2018* [online]. Česká národní banka [citace z 4. 2. 2018]. Dostupné na http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/mp_nastroje/tabulka2018.html

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Úrokové sazby korunových úvěrů poskytovaných bankami domácnostem.* [online]. Česká národní banka [citace z 2. 2. 2018]. Dostupné na http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=12864&p_strid=AAABAA&p_lang=CS

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. *Tisková zpráva.* [online]. Nejvyšší soud ČR [citace z 6. 4. 2018]. Dostupné z http://nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~TiskovezpravyNejvyssihosoudu~Nejvyssi_soud_a_Nejvyssi_statni_zastupitelstvi_pokracuji_ve_snaze_zvysit_podil_ukladanych_penezitych_trestu_usiluji_taktez_o_castejsi_vyuzivani_tzv__odklonu_v_trestnim_rizeni~?openDocument&lng=CZ.

statistická data čerpána z <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>